

de Rechtspraak

Raad voor de
rechtspraak

Research Memoranda

Nummer 1 / 2015

Jaargang 10

Etnisch gerelateerde verschillen in de strafstoemeting

Hilde Wermink, Sigrid van Wingerden,
Johan van Wilsem, Paul Nieuwbeerta

Colofon

Raad voor de rechtspraak
Postbus 90613
2509 LP Den Haag

Deze publicatie verschijnt in het kader van het wetenschappelijk onderzoeksprogramma van de Raad voor de rechtspraak. Uitgave daarvan betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Raad voor de rechtspraak weergeeft.

Uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak

Instituut voor Strafrecht en Criminologie
Universiteit Leiden

Begeleidingscommissie

Voorzitter

dr. B. Rovers

Oprichter en eigenaar Bureau voor Toegepast
Veiligheidsonderzoek (BTVO)

Leden

dhr. R Ramlal

Directeur/bestuurder MEE Zuid-Holland Noord

prof. dr. mr. E.M. Mijnaerends

Officier van Justitie (Utrecht)/Bijzonder hoog-
leraar Jeugdstrafrecht (Universiteit Leiden)

prof. dr. J. Boksem

Anker & Anker Strafrechtadvocaten/

Bijzonder hoogleraar verdediging in strafzaken
(Universiteit Maastricht)

mr. T. Wolters

Raadsheer bij het Hof Arnhem-Leeuwarden

prof. dr. P.J.F. Groenen

Directeur Econometric Institute van Erasmus
School of Economics/Directeur Doctoral
Education van Erasmus Research Institute of
Management (ERIM)

dr. F.P. van Tulder

Adviseur/onderzoeker statistisch en economisch
onderzoek bij de Raad voor de rechtspraak

De integrale tekst van dit rapport is gratis te
downloaden van:

[www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-
Rechtspraak](http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak)

Rubriek: wetenschappelijk onderzoek

Uitgever

Sdu Uitgevers BV, Den Haag

Vormgeving

Corps, Den Haag

Opmaak binnenwerk

LINE UP boek en media bv, Groningen

Januari 2015

© Staat der Nederlanden (Raad voor de rechtspraak)

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd, in
een voor anderen toegankelijk gegevensbestand
worden opgeslagen of worden openbaar gemaakt
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de
Raad voor de rechtspraak. De toestemming wordt hier-
bij verleend voor het veeleenvoudigen, in een gegevens-
bestand toegankelijk maken of openbaar maken
waarvoor geen geldelijke of andere tegenprestatie
wordt gevraagd en ontvangen en waarbij deze uitgave
als bron wordt vermeld.

Hilde Wermink
Sigrid van Wingerden
Johan van Wilsem
Paul Nieuwbeerta

Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting

Inhoudsopgave

	Voorwoord	6
	Samenvatting	9
1	Inleiding	11
1.1	Probleemstelling en werkwijze	11
1.2	Belang van het onderzoek	13
1.3	Data en onderzoeksmethode	15
1.4	Leeswijzer	17
2	Straftoemetingstheorieën en het Nederlandse straftoemetingskader	19
2.1	Inleiding	19
2.2	Straftoemetingstheorieën	19
2.3	Het Nederlandse straftoemetingskader	23
3	Verklaringen voor etnische verschillen bij onderzoek naar straftoemeting	28
3.1	Inleiding	28
3.2	Verklaringen voor etnische verschillen in straftoemeting	28
3.3	Conclusie	33
4	Eerder onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting	34
4.1	Inleiding	34
4.2	Eerder Nederlands onderzoek	35
5	Gebruikte databestanden en onderzoeksmethoden	43
5.1	Inleiding	43
5.2	Data	43

5.3	Operationalisatie	48
5.4	De methode van analyseren	53
6	Verschillen in delict-, dader- en proceskenmerken tussen etnische groepen	55
6.1	Inleiding	55
6.2	Delictkenmerken	55
7	Etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf	67
7.1	Inleiding	67
7.2	Beschrijving van etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf (ongecontroleerd)	67
7.3	De samenhang tussen overige dader-, delict- en proceskenmerken en de kans op gevangenisstraf	71
7.4	Etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf – gecontroleerd voor de samenhang met overige delict-, dader- en proceskenmerken	77
7.5	Voorbeelden van verschillen in de kans op gevangenisstraf: drie scenario's	80
7.6	Conclusie	81
8	Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf	83
8.1	Inleiding	83
8.2	Beschrijving van de etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf (ongecontroleerd)	84
8.3	De samenhang tussen overige dader-, delict- en proceskenmerken en de duur van de opgelegde gevangenisstraf	87
8.4	Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf gecontroleerd voor de samenhang met overige delict-, dader- en proceskenmerken	93
8.5	Conclusie	96
9	Conclusie	98
9.1	Samenvatting en conclusie	98
9.2	Aanbevelingen voor verder onderzoek	100

Literatuur	105
Bijlagen – Tekst	117
A Kenmerken per gegevensbestand waarmee rekening is gehouden in de analyses	117
B Arrondissementele verschillen in de rol van etniciteit bij straftoemeting	122
C Etnisch gerelateerde verschillen al eerder in de strafrechtsketen	123
Bijlagen – Tabellen	127
1 Effectparameters van logistische regressiemodel voor kansen op gevangenisstraf (gecontroleerd) (volledig model)	127
2 Doorberekende kansen op gevangenisstraf voor specifieke zaken (puntschatting en betrouwbaarheidsintervallen)	131
3 Effectparameters van OLS-regressieanalyses voor de duur van de gevangenisstraf (gecontroleerd) (volledig model)	133
Over de auteurs	137

Voorwoord

In 2012 verscheen in het *Nederlands Juristenblad* een verslag van een kwantitatief onderzoek naar de rol van specifieke kenmerken van de verdachte – namelijk het al dan niet hebben van een Nederlands uiterlijk en het al dan niet beheersen van de Nederlandse taal – bij de straftoemeting door rechters (Wermink, De Keijser & Schuyt, 2012). Het onderzoek is gebaseerd op directe observaties tijdens strafzittingen van politierechters. De centrale conclusie van de onderzoekers luidt: daders met een niet-Nederlands uiterlijk die wel de Nederlandse taal beheersen, hebben een grotere kans om te worden veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf dan daders met een Nederlands uiterlijk die de Nederlandse taal beheersen. Voor daders met een niet-Nederlands uiterlijk die daarnaast ook de Nederlandse taal niet beheersen, is deze kans nog groter.¹ Bij het verschijnen van de onderzoeksresultaten is in *NRC-Handelsblad* uitgebreid aandacht aan het onderzoek geschonken (NRC, 14 maart 2012) en tevens gaf het onderzoek aanleiding tot Kamervragen (Aanhangsel Handelingen II 2011/12, nr. 2130).

De Raad voor de rechtspraak heeft, bij monde van de voorzitter, in een eerste reactie aangegeven verrast te zijn door de uitkomsten van het onderzoek en benadrukt dat er de afgelopen jaren verschillende initiatieven binnen de rechtspraak zijn genomen die tot doel hebben gelijke gevallen zo veel mogelijk gelijk te behandelen. Ook is geconstateerd dat enkele factoren die mogelijk een rationele verklaring bieden voor de gevonden verschillen – waaronder het wel of niet beschikken over huisvesting en/of een baan – niet bij het onderzoek zijn betrokken. De minister van Veiligheid en Justitie (d.d. 16 maart 2012)² bracht naar voren dat ‘de stevige conclusies die worden getrokken over de straftoemeting door politierechters bij personen met een buitenlands uiterlijk op basis van het onderzoeksmateriaal onvoldoende te rechtvaardigen zijn’.

De Raad voor de rechtspraak heeft vervolgens besloten tot nader onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in rechtelijke beslissingen. Zij heeft onderzoek laten verrichten door de afdeling Criminologie van de Universiteit Leiden. Dit rapport is het verslag van dit onderzoek.

1. De gepresenteerde ‘odds ratio’s’ waren respectievelijk 5 en 20. In de publiciteit zijn deze kansverhoudingen abusievelijk als kansen geïnterpreteerd.
2. Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2011-2012, nr. 2130.

Het onderzoek is begeleid door een commissie. Deze begeleidingscommissie bestaat uit Ben Rovers, Ram Ramlal, Isabeth Mijnares, Jan Boksem, Tom Wolters, Patrick Groenen en Frank van Tulder. De onderzoekers danken de leden van de begeleidingscommissie voor

hun bijdragen aan het onderzoek. Ook danken zij de drie reclasseringsorganisaties (3RO), het WODC, het CBS en het Prison Project voor het beschikbaar stellen van de gegevens die zijn gebruikt in dit onderzoek.

Samenvatting

Eenzijds kan vanuit het gelijkheidsbeginsel worden afgeleid dat gelijke gevallen gelijk bestraft moeten worden, anderzijds geven eerdere (internationale) wetenschappelijke onderzoeken een indicatie dat er structurele verschillen in de straftoemeting waar te nemen zijn tussen bepaalde etnische dadergroepen. Hoewel instrumenten ten behoeve van consistentie in straftoemeting zijn geïntroduceerd in Nederland, blijft er door de relatief ruime discretionaire bevoegdheid van de rechter de mogelijkheid bestaan dat structurele verschillen in straftoemeting tussen bepaalde sociale dadergroepen optreden.

De straftoemetingsbeslissing is complex: verschillende (soms conflicterende) strafdoelen worden in overweging genomen, er is sprake van tijdsdruk en volledige informatie om bijvoorbeeld de gevaarlijkheid van de dader in te schatten ontbreekt. Straftoemetingstheorieën beschrijven dat inschattingen van een passende straf door rechters worden gebaseerd op de informatie die beschikbaar is, zoals de ernst van het delict en het criminele verleden, aangevuld met stereotiepe beelden van onder andere de etniciteit van de

dader. Hierdoor kunnen mogelijk (onbewust) etnische verschillen in de straftoemeting optreden. Tegen deze achtergrond staat in deze studie de vraag centraal in hoeverre er sprake is van verschillen in beslissingen van rechters over strafsoort (gevangenisstraf versus een andere straf) en strafmaat (duur van de gevangenisstraf) tussen daders met verschillende etniciteit.

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden, is gebruik gemaakt van uniek rijke en gedetailleerde onderzoeksgegevens, namelijk drie verschillende gegevensbestanden over alle veroordeelden in 2007, mensen bij wie de RISc is afgenomen in de periode 2005-2007 en gedetineerden in het Prison Project. In bovenstaande bestanden is niet alleen gedetailleerde informatie bekend over de etniciteit van daders (bijvoorbeeld de mogelijkheid om zowel eerste- als tweedegeneratieallochtonen te onderscheiden), maar ze bevatten ook zeer uitgebreide gegevens over andere delict-, dader- en proceskenmerken. Dat betekent een belangrijke vooruitgang ten opzichte van eerder Nederlands onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in straf-

toemeting. Eerder strafftoemetingsonderzoek in ons land is veelal gebaseerd op een bepaald type delict, weinig gedetailleerde data en minder geavanceerde onderzoeksmethoden.

Een belangrijke kracht van het huidige onderzoek is dat meerdere bestanden met gedetailleerde gegevens over de strafzaak en de dader worden geanalyseerd door gebruik te maken van geavanceerde onderzoeksmethoden. Hierdoor kunnen de verbanden tussen etniciteit en strafftoemeting nauwkeuriger worden ingeschat, kan meer inzicht in de robuustheid van de resultaten worden verkregen en is de generaliseerbaarheid van de bevindingen groter dan in voorgaand strafftoemetingsonderzoek.

Het antwoord op de centrale onderzoeksvraag naar etnisch gerelateerde verschillen in de strafftoemeting blijkt vier geledingen te kennen.

Een eerste antwoord is dat als we geen rekening houden met andere strafftoemetingsfactoren er substantiële verschillen blijken te bestaan tussen etnische groepen: daders met een allochtone herkomst krijgen substantieel vaker en langere gevangenisstraffen opgelegd.

Een tweede antwoord is dat wanneer we rekening houden met de vele 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken, de verschillen tussen de etnische groepen – en met name tussen de allochtonen en autochtonen

– veel minder groot zijn dan wanneer geen rekening wordt gehouden met deze overige strafftoemetingsfactoren. De bestaande verschillen in strafftoemeting worden dus – in belangrijke mate – veroorzaakt doordat de onderscheiden etnische groepen substantieel verschillen in de verdeling van de overige strafftoemetingsfactoren en de diverse strafftoemetingsfactoren een substantiële rol spelen binnen de soort en duur van de straf die de rechter oplegt.

Een derde antwoord is dat ook nadat er rekening is gehouden met de vele 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken er substantiële verschillen blijven bestaan tussen de etnische groepen in de opgelegde straffen. Etnisch gerelateerde verschillen in de kans op en duur van gevangenisstraf worden in ieder gegevensbestand aangetroffen.

Een vierde antwoord is dat deze studie geen uitsluitsel kan geven over de verklaring van het feit dat de etnisch gerelateerde verschillen deels blijven bestaan nadat rekening is gehouden met de vele 'gemeten' strafftoemetingsfactoren. In deze studie hebben we namelijk alleen rekening gehouden met de 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken. We hebben geen rekening kunnen houden met 'ongemeten' strafftoemetingsfactoren (o.a. houding van de verdachte en kwaliteit van de verdediging), stereotypering van etnische groepen op basis van statistische kennis en overige stereotypering van etnische groepen (zie hoofdstuk 3).

Het is van belang om in toekomstig onderzoek verder te bekijken in hoeverre deze etnisch gerelateerde verschillen in straftoeme-

ting door de drie overige typen verklaringen worden veroorzaakt.

Inleiding

1.1 Probleemstelling en werkwijze

In veel landen is er sprake van ongelijke behandeling van etnische minderheden in het justitieel systeem. Verscheidene internationale onderzoeken laten zien dat in diverse landen etnische minderheden vaker worden gearresteerd, veroordeeld en gedetineerd dan autochtonen, en dat dit niet helemaal verklaard kan worden doordat bepaalde etnische groepen meer betrokken zijn in de criminaliteit dan autochtonen (Johnson, 2006; Stefensmeier et al., 1998; Wheeler et al., 1982).

Ook in Nederland heeft eerder onderzoek laten zien dat er sprake is van ongelijke behandeling van etnische minderheden in het justitieel systeem. Diverse Nederlandse onderzoeken hebben laten zien dat etnische minderheden zijn oververtegenwoordigd onder arrestanten, veroordeelden en gedetineerden en dat die oververtegenwoordiging niet of maar ten dele wordt veroorzaakt door de criminaliteitspatronen van etnische minderheden (Blom et al., 2005; CBS, 2012; Engber-

sen, Van der Leun & De Boom, 2007; Linckens & De Looff, 2013). Dit beeld was ook al bekend uit een metastudie van Rovers (1999) naar klassenjustitie in Nederland. Hij concludeert dat verschillen in de behandeling van daders met een verschillende achtergrond (zowel etnische achtergrond als sociaaleconomische status) in de gehele strafrechtsketen voorkomen. Bij zowel opsporingsinstanties, het Openbaar Ministerie (OM) als de rechtbank is sprake van benadeling van verdachten en daders van allochtone herkomst en/of met een lagere sociaaleconomische status.

Ondanks de diverse onderzoeken die in ons land al zijn verricht, is nog altijd onduidelijk in hoeverre etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting bestaan. In dit onderzoek bestuderen we specifiek die verschillen. In deze studie wordt onderzocht in welke mate er sprake is van etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemetingsbeslissing door rechters in eerste aanleg bij volwassen veroordeelden.¹ De algemene probleemstelling luidt:

1. We richten ons in het huidige onderzoek alleen op volwassen daders. Determinanten van straftoemeting voor jongeren moeten apart van volwassenen onderzocht worden. Voor hen gelden andere strafopties en andere rechters beslissen over de straftoemeting. De gegevensbestanden die door ons worden gebruikt om etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting te onderzoeken, bevatten niet altijd gegevens over jongeren en geen van de gegevensbestanden bevat uitgebreide informatie over risicofactoren die met name voor jongeren gelden.

In hoeverre zijn er verschillen in beslissingen van rechters over strafsoort (gevangenisstraf versus een andere straf) en strafmaat (duur van de gevangenisstraf) tussen daders² met verschillende etniciteit?

Deze algemene probleemstelling wordt in deze studie op twee manieren beantwoord. Allereerst wordt een overzicht gegeven van alle eerdere Nederlandse onderzoeksbevindingen naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting door rechters. In de afgelopen decennia zijn in totaal 14 studies verschenen naar etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting. De opzet van deze studies zal worden besproken en er wordt een overzicht gegeven van de bevindingen van deze studies. Duidelijk wordt dat de meeste studies aanwijzingen geven voor etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting. Duidelijk wordt echter ook dat deze eerdere studies diverse tekortkomingen kennen: ze beperken zich veelal tot kleine steekproeven, de etniciteit is vaak onduidelijk gemeten en er wordt geen of onvoldoende aandacht besteed aan mogelijke andere oorzaken van verschillen in straftoemeting, zoals verschillen door delict-, proces- en overige daderkenmerken.

Conclusies over in hoeverre (en welke) etnisch gerelateerde verschillen bij straftoemetingsbeslissingen nu bestaan, blijven dan ook lastig te trekken op basis van eerder onderzoek. Daarom doen we in deze studie ook nieuw empirisch onderzoek en beantwoorden we de algemene probleemstelling van deze studie aan de hand van analyse van unieke nieuwe gegevens. Deze gegevens zijn afkomstig uit drie bronnen, en ondervangen gezamenlijk in belangrijke mate de tekortkomingen van eerdere studies. Bij het analyseren van deze gegevens staan de volgende specifieke onderzoeksvragen centraal:

1. *In hoeverre hangt de etniciteit van daders samen met de kans om door rechters in eerste aanleg veroordeeld te worden tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf in vergelijking met voorwaardelijke vrijheidsstraf, taakstraf of geldboete?*
2. *In hoeverre hangt de etniciteit van daders samen met de duur van de door de rechters opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf?*²³

Verschillen in de straftoemeting worden onderzocht waarbij we ons richten op de etniciteit van de verdachte. Het begrip 'etniciteit' verwijst naar sociaal geconstrueerde catego-

2. We gebruiken hier de term 'daders', omdat – wanneer etnisch gerelateerde verschillen in de *straftoemeting* worden onderzocht – alleen diegenen worden geselecteerd bij wie een straf is opgelegd. De beslissing over schuld is op dat moment al door de rechter genomen. Alleen wanneer de kans op schuldigverklaring wordt onderzocht, worden niet alleen diegenen geselecteerd bij wie een straf is opgelegd.
3. Met het stellen van deze twee deelvragen volgen we de internationale straftoemetingsliteratuur. Verschillende onderzoekers hebben namelijk beargumenteerd dat straftoemeting het beste als een tweestapsproces kan worden gezien, met eerst de beslissing om iemand wel of niet een gevangenisstraf op te leggen en indien wordt gekozen voor een gevangenisstraf wordt een beslissing genomen over de duur van de gevangenisstraf (Johnson,

rieën die gebaseerd zijn op culturele kenmerken, zoals herkomst, taal en religie (Macionis, Peper & Van der Leun, 2010). In de huidige studie is de etniciteit van de daders vastgesteld aan de hand van het geboorteland van henzelf en/of van hun ouders. Hiermee sluiten we aan bij de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS): 'Iemand is allochtoon als diegene óf ten minste één ouder in het buitenland is geboren' (Keij, 2000). Wanneer iemand zelf in het buitenland is geboren, wordt naar die persoon verwezen als eerstegeneratieallochtoon en wanneer iemand in Nederland is geboren, maar ten minste één ouder is in het buitenland geboren, wordt naar die persoon verwezen als tweedegeneratieallochtoon.

1.2 Belang van het onderzoek

Onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting is om meerdere redenen van belang: vanwege het aantal straffen dat wordt opgelegd en de bijbehorende kosten, om inzicht te krijgen in de factoren die van belang zijn bij de straftoemeting en omdat etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting in strijd zouden kunnen zijn met het gelijkheidsbeginsel en het verbod op discriminatie.

In totaal werden in 2011 ongeveer 225.500 zaken door de politie geregistreerd bij het Openbaar Ministerie (OM). Bijna de helft van die zaken werd afgehandeld door het OM zelf. Rechters deden 102.000 zaken af, waarbij het in 90% een schuldigverklaring betrof. De rechter legde in totaal 32.000 geldboetes, 34.000 taakstraffen en 33.000 vrijheidsstraffen op (CBS, 2012). Momenteel komen de kosten voor vervolging en berechting in Nederland neer op bijna 1 miljard euro en aan de tenuitvoerlegging van straffen wordt ongeveer 2,2 miljard euro uitgegeven (Nauta, Mooleenaar & Van Tulder, 2011).

Afhankelijk van de specifieke omstandigheden van het delict en van de persoon van de dader beschikt de rechter over een breed arsenaal aan sanctiemogelijkheden. Zodoende kan de straf worden afgestemd op de ernst van het feit en de persoon van de dader. Bij het toemeten van straffen is de rechter gebonden aan de wet. Het Wetboek van Strafrecht bevat strafmaxima per type delict. Wanneer een verdachte niet tot levenslange gevangenisstraf wordt veroordeeld, is 30 jaar de maximumstraf die kan worden opgelegd. Minimumstraffen zijn vastgesteld per type straf. Zo is de minimumgevangenisstraf (voor elk delict) 1 dag. Binnen de strafminima en -maxima heeft de rechter een ruime discretie-

2006; Steffensmeier et al., 1998; Wheeler et al., 1982). Bushway en Piehl (2001) suggereren echter dat wanneer er sprake is van een straftoemetingscontext met strikte richtlijnen de straftoemetingsbeslissing het beste godelleerd kan worden als één beslissing. Maar aangezien dit niet kenmerkend is voor de Nederlandse context, zien we in het huidige onderzoek de straftoemeting als een tweestapsproces. (NB Maatregelen worden in het huidige onderzoek buiten beschouwing gelaten, omdat maatregelen geen straffen zijn.) In het huidige onderzoek wordt aangenomen dat een gevangenisstraf een zwaardere straf is dan een taakstraf en geldboete, en dat ook de duur van de straf een indicator van de strafzwaarte is (Van Wingerden, Moerings & Van Wilsem, 2011; zie ook Van Wingerden & Van Wilsem, 2014).

naire bevoegdheid bij het bepalen van de straf.⁴ Welke factoren een rol zouden kunnen spelen bij de straftoemeting is af te leiden uit de (standaard) strafmotivering die vaak bij de strafoplegging wordt gebruikt, namelijk de ernst van het feit, de persoon van de dader, de persoonlijke omstandigheden van de dader en de omstandigheden waaronder het feit is begaan of die daarna zijn opgetreden (Schuyt, 2009).

Bij het toemeten van straffen zal de rechter ook rekening houden met de verschillende doelen die het bestraffen van daders legitimeert: enerzijds vergelding en anderzijds criminaliteitsvermindering door generale of speciale afschrikking, incapacitatie, rehabilitatie en normbevestiging (Ashworth, Von Hirsch & Roberts, 2009). Bijvoorbeeld als rechters de maatschappij willen beveiligen door de dader op te sluiten, zullen daders met een hoger recidiverisico zwaarder worden bestraft.⁵ Toch wordt in eerder onderzoek ook aangetoond dat rechters onderling verschillen in voorkeuren voor strafdoelen en dat sturing van de straf niet uit deze verschillende strafdoelen is af te leiden (De Keijser, 2000).

Binnen de ruime discretionaire bevoegdheid die de rechter ter beschikking heeft, geven de strafmotivering en strafdoelen slechts in het algemeen aan waarmee bij de straftoemeting

rekening wordt gehouden. Bovendien kan de strafmotivering gezien worden als een rationalisatie die achteraf wordt gegeven waarbij sociale wenselijkheid een rol kan spelen. Welke factoren meer concreet een rol spelen, en in hoeverre zij de straf bepalen, blijft op basis hiervan onbekend. Ook uit de wet blijkt niet concreet welke verschillende daderkenmerken een rol zouden moeten spelen in het strafproces en of die dan strafverminderend of strafverzwarend zouden moeten doorwerken op de straf.

De vrijheid van de rechter bij zijn beslissing over de op te leggen sanctie geeft ruimte voor etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting. Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting zouden in strijd kunnen zijn met het in de Grondwet verankerde verbod op discriminatie. Het gelijkheidsbeginsel stelt dat mensen in Nederland in gelijke gevallen gelijk behandeld worden, dus ongeacht ras en etniciteit (art. 1 Gw). Het gelijkheidsbeginsel kan gezien worden als bron van legitimiteit voor straftoemeting (Duker, 2003). Als het gelijkheidsbeginsel wordt geschonden, schaaft dat de legitimiteit van de strafrechtspleging. De Raad voor de rechtspraak heeft de legitimiteit van de strafrechtspleging hoog in het vaandel staan. Daarom is het ook van belang om etnische verschillen in de straftoemeting te onderzoeken in het licht van

4. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat de mogelijkheden om een taakstraf op te leggen per januari 2012 wettelijk beperkt zijn. Dit geldt bij ernstige gewelds- of zedenmisdrijven waarop een gevangenisstraf van ten minste 6 jaar staat en bij soortgelijke recidive binnen 5 jaar waar destijds een taakstraf voor opgelegd was (art. 22b Sr). De gegevens die in het huidige onderzoek worden gebruikt, zijn van voor de invoer van deze wettelijke beperking.
5. In hoeverre straffen ook daadwerkelijk de beoogde effecten hebben op crimineel gedrag, valt echter nog te betwijfelen (zie bijvoorbeeld Nieuwbeerta, Nagin & Blokland, 2007, 2009; Wermink et al., 2009, 2010, 2011, 2013).

de tweede doelstelling van de vigerende Agenda van de rechtspraak: 'De rechtspraak versterkt de kernwaarden onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit en professionaliteit' (Agenda van de Rechtspraak 2011-2014). Daarbij geldt onverkort de in de Agenda van 2008-2011 geformuleerde doelstelling dat het er betreffende de rechtseenheid om gaat dat 'verschillen in procedure en/of uitkomst moeten kunnen worden verklaard vanuit het gehanteerde toetsingskader en de eigenheid van het voorliggende geschil en niet vanuit de individualiteit van de rechter of het gerecht' (Agenda van de Rechtspraak 2008-2011, pag. 28).

1.3 Data en onderzoeksmethode

Om de invloed van bepaalde kenmerken van zaken en betrokken verdachten bij de straftoemeting op een ideale manier te kunnen vaststellen, zouden we deze kenmerken idealiter willekeurig willen verdelen over de zaken en verdachten. Dit is het algemene idee van een gerandomiseerd experiment waarmee effecten worden vastgesteld. Door de willekeurige toedeling zullen verschillen tussen zaken ook willekeurig over de onderzoeksgroepen verdeeld zijn, waardoor deze groepen gemiddeld genomen volledig vergelijkbaar zijn. Dit is belangrijk, omdat op een dergelijke manier soortgelijke zaken met elkaar vergeleken worden.

In ons onderzoek is het toedelen van etniciteit aan verdachten echter onmogelijk, omdat etniciteit een kenmerk is dat niet te beïnvloeden is. Dit betekent dat andere onderzoeksmethoden moeten worden gebruikt om het verband tussen etniciteit en straftoemeting vast te stellen – en toch rekening te houden met mogelijke andere relevante verschillen. Dit doen we door onderzoeksmethoden te gebruiken waarmee (achteraf) wordt gecontroleerd voor kenmerken van strafzaken en verdachten, zoals hun sociaaleconomische status en criminele voorgeschiedenis.

Het doel van deze studie is om voort te bouwen op eerder onderzoek, waarbij we etnische verschillen in de straftoemeting onderzoeken door gebruik te maken van recente Nederlandse gegevens over gestraften. Een ideaal bestand zou gegevens bevatten over alle gestraften, het liefst over verschillende jaren, waarin informatie beschikbaar is over alle factoren waarvan we zouden kunnen verwachten dat zij ten grondslag kunnen liggen aan eventuele gevonden verschillen in de straftoemeting op basis van de etniciteit van de verdachte. Aangezien een dergelijk gegevensbestand niet bestaat, maken we gebruik van drie verschillende gegevensbestanden, die elkaar op belangrijke aspecten complementeren, om de onderzoeksvraag zo goed mogelijk te beantwoorden. We maken gebruik van gegevens van alle gestraften in 2007, mensen bij wie de RiSc is afgenomen in de periode 2005-2007 en het Prison Project.

2007 cohort

Om aan te tonen of in Nederland etnische verschillen in de straftoemeting bestaan, is het allereerst van belang om dergelijke verschillen te onderzoeken in een hele populatie gestraften. Alleen wanneer gegevens van een hele populatie worden gebruikt, zullen de resultaten niet slechts betrekking hebben op een selectieve groep veroordeelden. Selectie kan een vertekend beeld geven en ten koste gaan van de generaliseerbaarheid van de bevindingen. We maken daarom allereerst gebruik van een gegevensbestand over alle veroordeelden in 2007. Deze gegevens zijn beschikbaar gesteld door het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC)⁶ en bevatten gegevens over de opgelegde straffen, informatie over de criminele voorgeschiedenis vanaf het twaalfde levensjaar, gegevens over het delict dat is gepleegd en een aantal daderkenmerken, waaronder het land waar de veroordeelde is geboren.

Voor elke verdachte die in 2007 is veroordeeld, hebben wij deze informatie tot onze beschikking. Een belangrijke tekortkoming van dit gegevensbestand is dat beperkte informatie beschikbaar is over de persoon van de verdachte. Informatie over de gezins-, woon- en werksituatie ontbreekt bijvoorbeeld, terwijl deze factoren de straftoemeting wel kunnen beïnvloeden en zouden kunnen samenhangen met de etniciteit van de veroordeelde.

RISc

Aangezien etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting ook veroorzaakt kunnen worden door verschillen in sociale omstandigheden, is het belangrijk om de onderzoeksvraag ook te onderzoeken via een gegevensbestand waarin informatie over sociale omstandigheden van de verdachte beschikbaar is. We maken daarom naast het bestand over alle veroordeelden in 2007 ook gebruik van een gegevensbestand met heel gedetailleerde gegevens over verdachten. Het gaat hier om verdachten bij wie de reclassering in de periode 2005-2007 een RISc (Recidive InschattingsSchalen) heeft afgenomen voor de terechtzitting.

De RISc is een diagnostisch instrument dat inzicht geeft in het recidiverisico en wordt door reclasseringswerkers gebruikt als basis van de voorlichtingsrapportage voor de rechterlijke macht. Dit RISc-bestand bevat gedetailleerde informatie over onder andere de woonsituatie, het werk, de financiële situatie, relaties en middelengebruik van de verdachte. Door dit RISc-bestand te koppelen aan OM-data, die informatie bevatten over de beslissingen die in het strafproces tegen de verdachte zijn genomen, is het mogelijk te onderzoeken in hoeverre etnisch gerelateerde verschillen (ook) worden gevonden wanneer rekening wordt gehouden met de sociale omstandigheden die van belang kunnen zijn

6. Voor de door het WODC geleverde gegevens geldt dat het WODC niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor de volledigheid, correctheid en het gebruik van de verstrekte gegevens.

voor de straftoemeting en die ten grondslag kunnen liggen aan mogelijke verschillen in de straftoemeting op basis van de etniciteit van de verdachte.⁷ Verder heeft het RISC-bestand als voordeel dat het – speciaal voor dit onderzoek – kan worden aangevuld met gegevens over de herkomst van de ouders van verdachten. Hierdoor is het mogelijk met dit gegevensbestand tweedegeneratieallochtonen te onderscheiden van veroordeelden van Nederlandse herkomst.

Prison Project

Om de robuustheid van de gevonden verbanden te onderzoeken, maken we ook gebruik van de gegevens van het Prison Project. Binnen dit project werd een grote groep verdachten die instroomden in een Huis van Bewaring in Nederland kort na binnenkomst geïnterviewd. Hierdoor is gedetailleerde informatie beschikbaar over de verdachten, waaronder hun sociale omstandigheden. De eerste meting van het Prison Project, die in de huidige studie wordt gebruikt, is verzameld tussen oktober 2010 en maart 2011, waardoor verschillen in de straftoemeting op basis van recente gegevens kunnen worden onderzocht. In een later stadium zijn geregistreerde gegevens aan het bestand gekoppeld, waardoor ook de opgelegde straffen en de criminele carrières bekend zijn. Alle deelnemers van het Prison Project zijn geboren in Nederland en verblijven legaal in Nederland. Een kracht van dit gegevensbestand is dan ook dat men

hiermee tweedegeneratieallochtonen kan onderscheiden van veroordeelden van Nederlandse herkomst.

1.4 Leeswijzer

Deze studie gaat in op de vraag in hoeverre er sprake is van etnisch gerelateerde verschillen in zowel de kans op als de duur van gevangenisstraf. Hoofdstuk 2 schetst allereerst een theoretische achtergrond over hoe rechters beslissen en geeft theoretische verklaringen voor waarom etniciteit een rol zou kunnen spelen bij de straftoemeting.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 uiteengezet dat etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting verschillende oorzaken kunnen hebben; verschillen in bestraffing kunnen bijvoorbeeld (ook) ontstaan door verschillen in achterliggende delict-, proces- en daderkenmerken. In hoofdstuk 4 wordt eerder onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting besproken, in hoofdstuk 5 worden de gehanteerde onderzoeksmethoden en -gegevens uiteengezet en in hoofdstuk 6 wordt besproken in hoeverre verdachten met een buitenlandse herkomst verschillen in de andere delict-, proces- en daderkenmerken die relevant zijn voor straftoemeting. De resultaten van de kwantitatieve analyses over de etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting worden voor de kans op gevangenisstraf uiteengezet in hoofdstuk 7 en voor de duur van de gevangenisstraf in hoofdstuk 8. Ten slotte

7. Dit gegevensbestand is verder aangevuld met informatie over de etniciteit en de geregistreerde criminele voorgeschiedenis van de verdachte.

bevat hoofdstuk 9 conclusies over de rol van
ethniciteit bij de straftoemeting en aanbevelin-
gen voor toekomstig onderzoek.

Straftoemetingstheorieën en het Nederlandse straftoemetingskader¹

2.1 Inleiding

De centrale vraag van dit rapport luidt:

In hoeverre zijn er verschillen in beslissingen van rechters over strafsoort (gevangenisstraf versus een andere straf) en strafmaat (duur van de gevangenisstraf) tussen daders met verschillende etniciteit?

Voordat we deze vraag beantwoorden, geven we in dit hoofdstuk een kort overzicht van de belangrijkste theorieën over straftoemeting. Om meer zicht te krijgen op specifieke factoren die een rol kunnen spelen bij straftoemetingsbeslissingen, beschrijven we vervolgens het Nederlandse straftoemetingskader waarbinnen rechters straftoemetingsbeslissingen nemen.

2.2 Straftoemetingstheorieën

Straftoemetingstheorieën zijn in dit onderzoek om twee redenen van belang. Ten eerste veronderstellen straftoemetingstheorieën allemaal dat de straftoemeting niet alleen

door 'wettelijke' factoren, maar ook door 'buitenwettelijke' factoren wordt beïnvloed. Deze 'buitenwettelijke' factoren kunnen betrekking hebben op delictsomstandigheden, dader-, slachtoffer- en procesomstandigheden. Daarnaast is het beschrijven van de straftoemetingstheorieën van belang, omdat zij het fundament vormen voor het Nederlandse straftoemetingskader.

2.2.1 De conflicttheorie

Onderzoek naar straftoemeting is traditioneel gebaseerd op de conflicttheorie (Bridges, Crutchfield & Simpson, 1987; Quinney, 1973). Bij de conflicttheorie is het uitgangspunt dat de wet en het systeem van rechtshandhaving middelen zijn van de hogere sociale klasse om de lagere sociale klasse te onderdrukken. Deze theorie veronderstelt dat de etniciteit, het inkomen, de arbeidsmarktpositie en de sociale klasse belangrijke determinanten zijn bij de straftoemeting. Op basis van deze theorie wordt bijvoorbeeld in de Verenigde Staten verwacht dat niet-blanken zwaarder dan blanken worden bestraft, omdat niet-blanken tot de machteloze klasse worden

1. Dit hoofdstuk is gebaseerd op Van Wingerden en Nieuwbeerta, 2006.

gerekend. Uit verscheidene onderzoeksresultaten bleek dit ook zo te zijn (o.a. Bullock, 1961; Johnson, 1941; Lemert & Rosberg, 1948; Sellin, 1928; Spohn, 2000; Zatz, 1987). Andere onderzoeken kunnen echter, wanneer ook rekening wordt gehouden met de ernst van het feit en met het strafrechtelijk verleden van de verdachte, geen verschillen bij de straftoemeting aantonen (Chiricos & Crawford, 1995; Hagan, 1974; Kleck, 1981). Weer anderen ontdekten dat Afro-Amerikanen onder bepaalde omstandigheden bij moord en doodslag juist lichter dan blanken worden bestraft (Blume, Eisenberg & Wells, 2004).

2.2.2 De theorie van organisatorische aspecten

Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw verfijnden de straftoemetingsstudies en -theorieën, doordat in steeds meer studies niet langer alleen de invloed van daderkenmerken werd onderzocht, maar ook rekening werd gehouden met strafprocessuele kenmerken (Crow, 2005). Hierbij wordt dan gebruik gemaakt van de *organisational theory of sentencing*, waarbij verondersteld wordt dat kenmerken van de strafrechtelijke organisatie en de doorstroom in de strafrechtsketen invloed uitoefenen op de afdoening door de rechter. Deze theorie zoekt de verklaring voor verschillen in straftoemeting dus in de procesomstandigheden. Dit houdt in dat de afdoening van strafbare feiten onder meer afhankelijk is van het arrondissement waarin de zaak behandeld wordt, het sepotbeleid, de fase van de rechts-

zaak (eerste aanleg of hoger beroep), de werkdruk bij zowel de staande als bij de zittende magistratuur, de persoon van de rechter, het type advocaat en voor de Angelsaksische rechtssystemen tevens de samenstelling van de jury en de invloed van de *guilty plea*. Resultaten van onderzoeken van bijvoorbeeld Ulmer duiden er inderdaad op dat de organisatie van het strafrechtelijk systeem straftoemetingsverschillen met zich brengt: in grote arrondissementen en arrondissementen met een hoge werkdruk wordt minder snel een vrijheidsstraf opgelegd dan in andere arrondissementen (Ulmer & Johnson, 2004; zie ook Kautt, 2002; Ulmer, 1997; Ulmer & Kramer, 1998).

2.2.3 De focal concerns theory of sentencing

Ondanks de empirische vooruitgang bij het onderzoek naar straftoemeting bleef een echte theoretische vooruitgang lange tijd uit. In de jaren tachtig van de vorige eeuw was het nog altijd de conflicttheorie die het meest werd toegepast. Hoewel veel onderzoek naar straftoemeting is gebaseerd op deze theorie, biedt zij onvoldoende houvast om verschillen in straftoemeting voldoende te verklaren.

De conflicttheorie is een algemene theorie voor sociale verschijnselen en is niet als specifieke straftheorie ontwikkeld. De theoretische onderbouwing van onderzoek naar straftoemeting op basis van de conflicttheorie is daarom niet erg sterk: de conflicttheorie

houdt uitsluitend rekening met de etniciteit, het geslacht, de leeftijd, het inkomen en de sociale klasse van de dader. De ernst van het delict, het criminele verleden van de dader en slachtofferkenmerken blijven in deze theorie buiten beschouwing, terwijl deze factoren de straftoemeting wel degelijk blijken te beïnvloeden.

Ook de theorie van de organisatorische aspecten kenmerkt zich door eenzijdigheid. Deze theorie richt zich uitsluitend op strafprocesrechtelijke omstandigheden, zoals het arrondissement waarin de zaak voorkomt, maar vergeet daarbij rekening te houden met dader- en slachtofferkenmerken en de omstandigheden waaronder het delict heeft plaatsgevonden.

Om aan de zwakke theoretische onderbouwing en eenzijdigheid van onderzoek naar straftoemeting een eind te maken, ontwikkelden Steffensmeier samen met anderen in de jaren negentig van de vorige eeuw de *focal concerns theory of sentencing* (Crow, 2005; Steffensmeier & Demuth, 2001; Steffensmeier, Kramer & Streifel, 1993; Steffensmeier, Ulmer & Kramer, 1998). Bij de *focal concerns*-theorie (te vertalen als 'hoofdaandachtspunten-theorie') staat de rechter die een verdachte een straf moet toemeten centraal. De *focal concerns*-theorie is daarmee de eerste *echte* straftoemetingstheorie. Dit theoretisch framework integreert verschillende theorieën, onder andere interactionele benaderingen over delinquent gedrag, organisatie-theorieën,

theorieën van onzekerheidsvermijding en attributie en ideeën over dreiging, zowel cultureel als economisch, van etnische minderheidsgroepen (Lin, Grattet & Petersilia, 2010). Ook wordt er binnen de *focal concerns*-theorie rekening gehouden met de verschillende strafdoelen.

Volgens de *focal concerns*-theorie houdt de rechter bij de straftoemeting rekening met de kans op recidive van de verdachte en met het gevaar dat de verdachte vormt voor de maatschappij. Rechters beschikken echter in het dossier niet over alle gegevens die de kans op recidive en het gevaar voor de maatschappij exact weergeven. De *focal concerns*-theorie gaat over de wijze waarop de rechter omgaat met dit gebrek aan informatie en borduurt voort op de *bounded rationality-uncertainty avoidance*-theorie van Albonetti (Albonetti, 1991; Crow, 2005). Als rechters beslissingen moeten maken, wanneer niet alle relevante informatie beschikbaar is, ontwikkelen zij volgens Albonetti *patterned responses* op basis van de ernst van het delict en het criminele verleden van de dader, aangevuld met stereotiepe beelden van het ras/etniciteit, het geslacht, de leeftijd en de sociale klasse van de dader. Tevens borduurt de theorie voort op de *expectation states approach* van Unnever en Hembroff (Crow, 2005; Unnever & Hembroff, 1988). Op basis van demografische kenmerken, zoals ras, etniciteit, geslacht, leeftijd, sociale klasse en aantrekkelijkheid van de dader worden hem bepaalde eigenschappen toegedicht. Dit gebeurt door stereotype-

ring. Zo wordt bijvoorbeeld iedere allochtoon geacht bepaalde eigenschappen te hebben en iedere autochtoon andere eigenschappen.

De *patterned responses* en de stereotypering uit bovenstaande theorieën worden bij de *focal concerns*-theorie gebruikt om te verklaren hoe de rechter omgaat met de onzekerheid over de kans op recidive van de dader. Volgens de *focal concerns*-theorie grijpt de rechter bij het nemen van zijn beslissing terug op de volgende drie *focal concerns* (hoofdaandachtspunten) (Steffensmeier et al., 1998).

Drie focal concerns

1. *Mate van verwijtbaarheid van de dader.* Het eerste aandachtspunt, de mate van verwijtbaarheid van de dader staat in verband met de retributiebenadering van straffen. In het kort gaat deze *focal concern* ervan uit dat de straf moet passen bij het gepleegde delict (Ashworth, 2005; Steffensmeier et al., 1998; Von Hirsch, 1976). Bij zwaardere delicten is de verwijtbaarheid van de daders groter en daardoor verdienen zij zwaardere straffen.
2. *Bescherming van de maatschappij.* Het tweede aandachtspunt, gevaarlijkheid van de dader/bescherming van de maatschappij, is verbonden met het geschatte recidiverisico en legt de nadruk op de instrumentele

doelen van straffen, zoals incapacitatie (Huebner & Bynum, 2006).

3. *Praktische gevolgen van de beslissing voor organisaties en individuen.* Het derde aandachtspunt, praktische gevolgen van de beslissing voor organisaties en individuen, heeft te maken met de praktische beperkingen en gevolgen van straffen voor individuen en organisaties. Het omvat onder andere overwegingen over organisationele kosten en de mate waarin daders bepaalde straffen aankunnen dan wel straffen uitvoerbaar zijn.

De informatie over de dader haalt de rechter uit wat hem ter terechtzitting ter kennis komt. Hoewel deze informatie niet volledig is, probeert de rechter bij de straftoemeting toch de bovenstaande *focal concerns* zo volledig mogelijk te adresseren. Door het gebrek aan informatie over de dader ontwikkelen rechters een *perceptual shorthand*, een heuristiek om de drie *focal concerns* vast te stellen (Crow, 2005). Deze heuristiek omvat onder meer de ernst van het feit en het criminele verleden van de dader. Omdat hetgeen de rechter tijdens de zitting ter kennis komt niet genoeg informatie verschaft om de drie *focal concerns* te adresseren, valt de rechter terug op stereotiepe benaderingen van ras, geslacht, leeftijd en sociale klasse (Crow, 2005).

De *perceptual shorthand* aan de hand waarvan de rechter de straftoemeting bepaalt,

incorporeert dus zowel ‘wettelijke’ factoren, zoals de ernst van het feit en het aantal feiten waarvoor wordt vervolgd, als stereotyperingen op basis van daderkenmerken. Doordat de rechter bij de straftoemeting terugvalt op stereotypering, kunnen voor verschillende groepen daders verschillen in straftoemeting ontstaan: op basis van stereotypering kan een man of een allochtoon zwaarder worden bestraft dan een vrouw of een autochtoon.

Hoewel verschillende onderzoeken zijn gebaseerd op de *focal concerns*-theorie, wordt de theorie zelf in die onderzoeken niet zozeer getoetst (o.a. Demuth & Steffensmeier, 2004; Steffensmeier et al., 1998). De *focal concerns*-theorie wordt gebruikt als kapstok om hypothesen over de invloed van bijvoorbeeld ras en geslacht aan op te hangen. Steffensmeier en collega's vinden bijvoorbeeld dat jonge, Afro-Amerikaanse mannen zwaarder worden bestraft, omdat zij door de rechter gevaarlijker worden gevonden (Steffensmeier et al., 1998). Ook Unnever en Hembroff (1988) ontdekten dat de demografische kenmerken van de dader een grotere rol spelen, wanneer de ernst van het feit, het criminele verleden van de dader en het aantal feiten waarvoor wordt vervolgd, gering zijn. Volgens Crow (2005) let de rechter bij het beantwoorden van de drie hoofdvragen voornamelijk op de ernst van het feit en op het criminele verleden van de verdachte, maar ook het ras en het geslacht van de verdachte spelen een rol bij de straftoemeting.

De *focal concerns*-theorie is een theorie, die specifiek voor de straftoemeting is ontwikkeld. De theorie omvat veel straftoemetingsfactoren: voor het vaststellen van de *focal concerns* houdt de rechter onder meer rekening met de ernst van het feit, de persoon van de dader, het gevaar voor de maatschappij en allerlei strafprocessuele omstandigheden, zoals het arrondissement, de persoon van de rechter en de druk van de maatschappij.

Onder een straftoemetingsfactor wordt voor dit onderzoek verstaan: een kenmerk, anders dan de etniciteit van de verdachte met mogelijke invloed op de straftoemeting. Deze factor hoeft niet samen te hangen met de etniciteit van de verdachte.

In de volgende paragraaf worden verschillende scenario's geschetst om etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting te verklaren.

2.3 Het Nederlandse straftoemetingskader

Straftoemeting in Nederland wordt gekenmerkt door de grote vrijheid die de rechter heeft bij het beslissen over de op te leggen sanctie. Deze ruime discretionaire bevoegdheid heeft zowel betrekking op het type sanctie dat de rechter oplegt, als op de hoogte van die sanctie (Duker, 2003). In het Nederlands rechtssysteem wordt aan deze grote rechterlijke vrijheid veel waarde gehecht. De straftoemetingsvrijheid komt immers toe aan de behoefte om straffen te individualiseren.

Hoewel de straftoemetersvrijheid van de rechter groot is, is deze niet onbegrensd: de rechter is gebonden aan de wet. Uit jurisprudentie blijkt bovendien dat de rechter in zijn strafmotivering vaak verwijst naar de ernst van het feit, de persoon van de dader en de ernst van de omstandigheden. Hieruit kan worden afgeleid dat de rechter bij de straftoemeter rekening houdt met onder andere delict-, dader- en slachtofferkenmerken.

Om inzichtelijk te maken welke factoren een rol (kunnen) spelen bij de straftoemeter, zetten we hieronder het straftoemeterskader uiteen, dat bestaat uit delictkenmerken (juridische delictkenmerken en delictsomstandigheden), daderkenmerken, slachtofferkenmerken en proceskenmerken.

2.3.1 Delictkenmerken

Juridische delictkenmerken geven aan met welke wettelijke voorschriften de rechter in het concrete geval te maken heeft. De juridische delictkenmerken zijn uit de tenlastelegging af te leiden en hebben betrekking op de ernst van het feit. Hier wordt aangegeven voor welk delict de verdachte wordt vervolgd (de juridische kwalificatie van het delict) en of er sprake is van poging (art. 45 Sr), medeplichtigheid (art. 47 Sr) of samenloop van strafbare feiten (art. 57 Sr). Op basis van deze juridische delictkenmerken weet de rechter de hoogte van het specifieke strafmaximum waarbinnen de straftoemetersbeslissing moet worden genomen.

Naast de juridische delictkenmerken zijn er ook andere delictkenmerken die de straftoemeter kunnen beïnvloeden. Dit zijn delictkenmerken die niet direct uit de tenlastelegging zijn af te leiden en die betrekking hebben op de ernst van de omstandigheden. Deze factoren geven de omstandigheden of achtergronden bij het delict aan, zoals de modus operandus, het motief en de mate waarin het slachtoffer aanleiding gaf tot het plegen van het delict. Deze delictsomstandigheden zijn echter niet opgenomen in de data die we gebruiken voor dit onderzoek. Daarom kunnen ze niet betrokken worden in de analyses.

2.3.2 Daderkenmerken

Naast de delictkenmerken vormen de daderkenmerken een ander belangrijk element bij de straftoemeter. Omdat de focus van het huidige onderzoek ligt op de rol van etniciteit in de straftoemeter, noemen we hier kort de overige daderkenmerken die de straftoemeter zouden kunnen beïnvloeden. Eerder onderzoek richt zich in het algemeen met name op de verbanden van geslacht en ras/etniciteit met straftoemeter en in mindere mate op overige daderkenmerken. Andere kenmerken die ook van belang zouden kunnen zijn, zoals gezondheid en sociaaleconomische status, hebben veel minder aandacht gekregen in eerder onderzoek. De reden hiervoor is dat deze gegevens over het algemeen ontbreken in officiële gegevensbestanden.

den waarmee veelal wordt gewerkt binnen de straftoemetingsliteratuur.

De daderkenmerken die we als straftoemetingsfactoren onderscheiden zijn criminele voorgeschiedenis, geslacht, leeftijd, sociale omstandigheden, gezondheid en psychische gesteldheid.

Een criminele voorgeschiedenis kan de verwijtbaarheid van de dader vergroten en kan ertoe leiden dat zijn recidiverisico hoger ingeschat wordt (Van Wingerden, 2014). Vanuit de *focal concerns*-theorie kan ook verwacht worden dat andere daderkenmerken van invloed zijn op de straftoemeting. Zo kunnen vrouwen als minder gevaarlijk worden beschouwd dan mannen (Steffensmeier & Demuth, 2006), bijvoorbeeld gezien hun ondervertegenwoordiging in het plegen van crimineel gedrag.

Ook kunnen praktische bezwaren een rol spelen, omdat wordt verwacht dat vrouwen minder goed in staat zijn om tijd in de gevangenis door te brengen (Steffensmeier et al., 1993). Andere praktische bezwaren, zoals eventuele zorgtaken van vrouwen voor kinderen, kunnen door de rechter ook in overweging worden genomen.

Aangezien jonge daders als minder verwijtbaar worden ingeschat en oudere daders als minder bedreigend voor de samenleving, wordt verwacht dat leeftijd ook een rol speelt (Feldmeyer & Ulmer, 2011; Steffensmeier et al., 1995). Gezien de *focal concern* met betrekking tot de verwijtbaarheid van de dader kan zijn psychische gesteldheid ook van

invloed zijn. Wanneer een dader (gedeeltelijk) ontoerekeningsvatbaar is, kan ervoor worden gekozen om een maatregel als de tbs (terbeschikkingstelling) op te leggen (Van Wingerden & Nieuwbeerta, 2006a). Anderzijds kan de *focal concern* van de bescherming van de samenleving hier ook een rol spelen.

Andere sociale omstandigheden die de inschatting van de gevaarlijkheid van de dader kunnen beïnvloeden, zijn woon-, werk- en gezinssituatie van de dader en zijn verslavingsproblematiek (Steffensmeier et al., 1998). Gezien de derde *focal concern* over praktische bezwaren kunnen gezondheidskenmerken ook in overweging worden genomen door rechters, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van detentieongeschiktheid.

2.3.3 Slachtofferkenmerken

Hoewel slachtofferkenmerken noch in de wet, noch in de standaardmotivering uitdrukkelijk als straftoemetingsfactor worden genoemd, kan worden verondersteld dat de ernst van de omstandigheden mede bepaald worden door slachtofferkenmerken.

Ook vanuit de *focal concerns*-theorie kan worden verwacht dat de rechter bij de straftoemeting rekening houdt met slachtofferkenmerken. De rechter stelt mede op basis van slachtofferkenmerken vast in welke mate de verdachte een gevaar voor de maatschappij vormt en wat de kans is dat de verdachte opnieuw een delict zal plegen. Geslacht, ras,

leeftijd, woon-, werk- en gezinssituatie, psychiatrisch en strafrechtelijk verleden en alcohol- of drugsgebruik door het slachtoffer kunnen daarom de straftoemeting beïnvloeden. Door stereotypering kan de rechter een vrouwelijk slachtoffer bijvoorbeeld als weerlozer beschouwen. Bovendien wordt bij een vrouwelijk slachtoffer minder snel verwacht dat zij de daad op de een of andere manier heeft uitgelokt, terwijl dat bij een mannelijk slachtoffer, bijvoorbeeld tijdens een vechtpartij, eerder het geval kan zijn. De data die we voor dit onderzoek gebruiken, bevatten echter geen slachtofferkenmerken. Daarom kunnen slachtofferkenmerken niet in de analyses worden betrokken.

2.3.4 Proceskenmerken

Factoren die voorafgaand aan of tijdens het proces een rol spelen, kunnen ook doorwerken op de straftoemeting. Hierbij moet worden opgemerkt dat procesomstandigheden niet alleen van invloed zijn op de straftoemeting, zij kunnen zelf ook beïnvloed worden door juridische delictkenmerken, delictsomstandigheden, daderkenmerken of slachtofferkenmerken, dit is bijvoorbeeld het geval bij beslissingen over voorlopige hechtenis. In deze paragraaf worden verschillende procesomstandigheden beschreven die van invloed kunnen zijn op de straftoemetingsbeslissing van de rechter. Achtereenvolgens bespreken we de rol van ankerpunten, eerdere beslissingen in de strafrechtsheten, de (werk)omge-

ving, de persoon van de rechter en specifieke omstandigheden tijdens de zitting.

Ankerpunten, zoals straftoemetingsrichtlijnen en de eis van de officier van justitie, kunnen de straf beïnvloeden (Englich, 2006; Kramer, 2009). De rechter hoeft de strafeis van de officier van justitie overigens niet te volgen, maar als de rechter een hogere straf oplegt dan door de officier van justitie was geëist, dan moet de rechter dat wel motiveren (art. 359 lid 7 Sv).

Ook kunnen eerdere beslissingen in de keten de straftoemeting beïnvloeden, waaronder beslissingen over voorlopige hechtenis, tenlastelegging en vervolging. Bovendien kan de motiveringsplicht een convergerende werking hebben op strafrechtelijke beslissingen (Van Koppen & De Keijser 2002).²

De (werk)omgeving van de rechter kan ook invloed uitoefenen op de straftoemeting. Ten eerste kunnen collega's van invloed zijn op de straftoemeting, bijvoorbeeld door het strafmaatoverleg en door de wederzijdse beïnvloeding wanneer een zaak wordt behandeld in de meervoudige kamer (Van Koppen & De Keijser 2002). Ook de rechtbank waar de rechter werkzaam is, kan van invloed zijn. De rechtbank kan worden gezien als een gemeenschap (Eisenstein et al., 1988) of als een sociale wereld (Ulmer, 1997) met een bepaalde cultuur waarin formele en informele straftoemetingsnormen gelden. Ook de maatschappij als omgeving kan van invloed zijn op

de straftoemeting, bijvoorbeeld wanneer er vanuit de maatschappij wordt verzocht om strenger te straffen (De Roos, 2011).

De persoon van de rechter kan de straftoemeting ook beïnvloeden. Vanuit de theorie wordt gesteld dat het relatieve gewicht van de verschillende straftoemetingsfactoren en aandachtspunten kan verschillen tussen rechters, waardoor straffen kunnen verschillen tussen rechters (Johnson, 2006). Verschillen in de straftoemeting kunnen bijvoorbeeld ontstaan

door politieke en religieuze oriëntaties, opleiding en werkervaring, etniciteit, geslacht en werkdruk (Johnson, 2006; Van Koppen & De Keijser, 2002).

Ook specifieke omstandigheden tijdens de strafzitting kunnen van belang zijn voor de straftoemeting, bijvoorbeeld doordat de rechter ook het optreden van de advocaat en de houding van de verdachte mee laat wegen in zijn beslissing.

2. In Nederland wordt echter, zoals ook al eerder is aangegeven, veelal gebruik gemaakt van standaardmotiveringen (Schuyt, 2009).

Verklaringen voor etnische verschillen bij onderzoek naar straftoemeting

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk hebben we een overzicht gegeven van algemene straftoemetingstheorieën en van het Nederlands straftoemingskader. In dit hoofdstuk worden vier verklaringen gegeven waarom er in onderzoek sprake kan zijn van verschillen in de straftoemeting tussen daders met verschillende etniciteit.¹ De etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting kunnen worden veroorzaakt doordat de straftoemeting heeft plaatsgevonden op basis van:

- A. individuele verschillen in 'gemeten' straftoemingsfactoren;
- B. individuele verschillen in 'ongemeten' straftoemingsfactoren;
- C. stereotypering van etnische groepen op basis van statistische kennis;
- D. overige stereotypering van etnische groepen.

Hieronder beschrijven we deze vier verklaringen. Door een uitgebreide beschrijving te geven van de factoren die kunnen doorwerken op de straftoemetingsbeslissing, wordt ook inzichtelijk dat we in het huidige onder-

zoek alleen rekening kunnen houden met de eerste verklaring: de verklaring die uitgaat van 'gemeten' straftoemingsfactoren. 'Gemeten' straftoemingsfactoren zijn factoren die mogelijk van invloed zijn op de straftoemeting en waarover we gegevens hebben zodat we ze in de analyses kunnen betrekken, zoals de delictkenmerken. Wanneer er – na controle voor de invloed van deze 'gemeten' straftoemingsfactoren – toch nog verschillen in straftoemeting blijven bestaan tussen etnische groepen, zullen die door de overige drie verklaringen worden veroorzaakt. Dit onderzoek kan echter niet inzichtelijk maken door welke van deze drie verklaringen of door welke combinatie van deze drie verklaringen etnische verschillen in de straftoemeting worden veroorzaakt.

3.2 Verklaringen voor etnische verschillen in straftoemeting

A *Straftoemeting op basis van individuele verschillen in 'gemeten' straftoemingsfactoren*

De eerste verklaring voor etnische verschillen in straftoemeting is dat deze worden

1. Een vijfde verklaring is dat etnisch gerelateerde verschillen kunnen optreden in interactie met andere kenmerken (zie bijvoorbeeld Spohn & Holleran, 2000; Steffensmeier et al., 1998). De focus van het huidige onderzoek ligt er echter niet op om mogelijke interactie-effecten vast te stellen, maar om eerst inzicht te geven in mogelijke directe etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting. Voor toekomstig onderzoek zou het interessant zijn om wel te richten op dergelijke interactie-effecten.

veroorzaakt doordat daders met een andere etniciteit verschillen in de overige straftoemingsfactoren: de delict-, dader- en proceskenmerken. Deze verklaring is te toetsen met behulp van gegevens over opgelegde straffen, zoals in dit onderzoek. Dit is waarom het van belang is in straftoemingsonderzoek gebruik te maken van gegevensbestanden met daarin informatie over zo veel mogelijk straftoemingsfactoren en daarin zo veel mogelijk detail te onderscheiden.

Etnische verschillen in de straftoemeting worden allereerst vaak verklaard vanuit het idee dat het een weerspiegeling betreft van etnische verschillen in het soort delict(en) waarbij men betrokken is (Engen, Steen & Bridges, 2002). Hieruit is af te leiden dat het belangrijk is om rekening te houden met de ernst van het delict en de criminele voorgeschiedenis wanneer etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting worden onderzocht. Ten tweede kunnen daderkenmerken, voor zover zij samenhangen met etniciteit, zoals de sociale positie van de verdachte (opleiding, arbeidsmarktpositie), ten grondslag liggen aan etnische verschillen in de straftoemeting (Engen et al., 2002). Het is dus van belang om rekening te houden met dergelijke kenmerken van de verdachte. Ten derde is het van belang om rekening te houden met proceskenmerken, zoals beslissingen die eerder in het strafproces zijn genomen en de rechtbank waar de zaak is afgedaan. Dit omdat dergelijke proceskenmerken de straftoemeting kunnen beïnvloeden (Ulmer, 2012) – en mogelijk verschillend over etnische groepen zijn verdeeld.

Bij onderzoek naar verschillen in straftoemeting is het dus belangrijk om zo veel mogelijk van deze kenmerken te kennen, zodat daarmee rekening wordt gehouden.

B Straftoemeting op basis van individuele verschillen in 'ongemeten' straftoemingsfactoren

Een tweede verklaring – die overeenkomt met de eerste verklaring, maar verschilt in de beschikbaarheid van de informatie in het onderzoek – is dat verschillen tussen etnische groepen in opgelegde straffen worden veroorzaakt doordat straftoemingsfactoren verschillend over etnische groepen zijn verdeeld. Echter, in dit geval betreft het dan straftoemingsfactoren waarover geen gegevens bekend zijn in het onderzoek. In dit rapport hebben we bijvoorbeeld geen informatie over kenmerken van de slachtoffers en ook niet van de gebeurtenissen bij de strafzitting, zoals cultureel onbegrip dat mogelijk ontstaat tijdens de zitting.

Wanneer we – ook als we al rekening hebben gehouden met de 'gemeten' individuele straftoemingsfactoren – toch nog verschillen tussen etnische groepen vinden, zouden deze verschillen veroorzaakt kunnen zijn door verschillen in 'niet-gemeten' straftoemingsfactoren. Deze *unobserved heterogeneity* in straftoemingsfactoren leidt er dan mogelijk toe dat verschillen in straftoemeting tussen etnische groepen bestaan.

C Straftoemeting op basis van stereotypering van etnische groepen op basis van statistische kennis

Een derde verklaring voor gevonden verschillen tussen etnische groepen is dat rechters zich bij straftoemetingsprocessen behalve op individuele kenmerken (ook) baseren op stereotyperingen van etnische groepen. Wanneer zij bijvoorbeeld op grond van hun stereotyperingen leden van een bepaalde etnische groep als relatief gevaarlijker inschatten qua recidivepatronen, dan zullen zij mogelijk leden van die etnische groep zwaarder straffen. De individuele leden van die etnische groep krijgen dan een straf die zwaarder is alleen maar op grond van hun lidmaatschap van hun etnische groepering – boven op de straf die zij op grond van de individuele kenmerken zouden krijgen. De stereotyperingen van de etnische groepen kunnen gebaseerd zijn op basis van statistische kennis (statistische discriminatie door rechters), of op onjuiste informatie en inschattingen (overige stereotyperingen van rechters). Van deze stereotyperingen wordt verwacht dat zij bewust en onbewust een rol kunnen spelen (Peeters, De Vries & Hijmans van den Bergh, 2007).

Deze verklaring sluit aan bij de *focal concerns*-theorie die veronderstelt dat statistische stereotyperingen mogelijk door rechters worden gebruikt bij het toemeten van een straf. Een inschatting van de aandachtspunten wordt dan niet op het individu gebaseerd, maar op grond van het gemiddeld gedrag van de (etnische) groep waarvan iemand lid is,

ongeacht de verschillen tussen leden van die groep.

Twee soorten stereotyperingen zijn hier in ieder geval van belang. Allereerst kan het zo zijn dat een rechter op basis van de etniciteit van een dader een inschatting maakt van het recidivepatroon. Hierbij gaat de rechter dan niet (alleen) uit van de individuele kenmerken van de verdachte, maar ook van de recidivepatronen van de groep waartoe deze persoon behoort. De vooroordelen en of statistische patronen die rechters mogelijk meewegen, zullen erop wijzen dat etnische minderheden in Nederland zijn oververtegenwoordigd in de populatie van verdachten, veroordeelden en gevangenen (CBS, 2012; Engbersen, Van der Leun & De Boom, 2007; Linckens & De Looft, 2013). Rechters zouden bedoeld of onbedoeld kunnen meewegen dat van alle gevangenen in Nederland in 2012 bijna de helft niet in Nederland was geboren. Onder de grootste groepen gedetineerden bevinden zich mensen die zijn geboren in de Nederlandse Antillen (6,4%), Suriname (5,7%) of Marokko (5,0%) (Linckens & De Looft, 2013).

Niet alleen kunnen die groepen verdachten door deze statistieken als gevaarlijker worden ingeschat, ook komen rechters veelvuldig in direct contact met etnische minderheden die worden verdacht van een crimineel feit, waardoor vooroordelen over bepaalde minderheidsgroepen in stand gehouden of versterkt kunnen worden. De beeldvorming over etnische minderheden kan bovendien negatief worden beïnvloed door berichtgeving in de media over criminaliteit onder etnische min-

derheden. Hierdoor kan bij rechters het beeld ontstaan dat met name etnische minderheidsgroepen 'crime prone' zijn (Wortley, 2009). Van der Woude en Van der Leun (2013) stellen ook dat dit beeld, naast de media, in stand wordt gehouden door de manier waarop het politieke debat momenteel wordt gevoerd. We kunnen daarom op grond van deze redenering verwachten dat leden van etnische minderheidsgroepen door rechters zwaarder worden bestraft dan op grond van hun individuele kenmerken logisch zou zijn.

Een tweede type van stereotypering die mogelijk een rol speelt bij de beslissing van rechters zijn stereotyperingen van de sociale omstandigheden van etnische groepen en de mate waarin die aan criminaliteit zijn gerelateerd. Rechters zouden op basis van vooroordelen of statistische informatie over de sociale situatie van etnische groepen kunnen inschatten dat leden van bepaalde etnische groepen een grotere kans hebben op slechtere maatschappelijke posities. Wanneer ze dan ook veronderstellen dat deze slechtere posities de kansen op recidive vergroten, en op resocialisatie verkleinen, dan zouden deze rechters deze (statistische) vooroordelen kunnen meewegen in hun straftoemetingsbeslissing. Deze vooroordelen zouden kunnen ontstaan gezien de zwakke arbeidsmarktpositie, het lagere opleidingsniveau en de taalachterstand van etnische minderheden (CBS, 2012; Dolfing & Van Tubergen, 2005; Van Ours & Veenman, 2003). Door deze zwakkere bindingen zou het

recidiverisico van etnische minderheden hoger ingeschat kunnen worden. We kunnen daarom op grond van deze redenering verwachten dat leden van etnische minderheidsgroepen door rechters zwaarder worden bestraft dan op grond van hun individuele sociale persoonskenmerken logisch zou zijn.

D Straftoemeting op basis van overige stereotypering van etnische groepen

Een vierde verklaring voor gevonden verschillen tussen etnische groepen is dat rechters (ook) straffen op basis van kenmerken waarvan niet bewezen is dat zij samenhangen met etniciteit. Het zou bijvoorbeeld kunnen dat (sommige) rechters persoonlijk vooroordelen, afkeren en angsten hebben ten opzichte van (bepaalde) etnische minderheden, en dat zij daarom leden van die etnische minderheden zwaarder straffen. Deze verklaring – die bijvoorbeeld centraal staat in de klassieke conflicttheorieën – houdt in dat rechters autochtone Nederlanders bevoordelen – ongeacht de kenmerken van de individuele strafzaak en ongeacht de stereotypering op basis van statistische kennis.

Ook sluit deze verklaring aan bij de *focal concerns*-theorie die veronderstelt dat stereotyperingen en vooroordelen mogelijk (onbewust) door rechters worden gebruikt bij het toemeten van een straf.² Een inschatting van de *focal concerns* wordt dan niet op het individu gebaseerd, maar op grond van het lid-

2. Een belangrijk verschil tussen stereotypering en vooroordelen is dat aan vooroordelen een waardeoordeel verbonden is (Scheepers & Eisinga, 1991). Verondersteld wordt dat vooroordelen ten opzichte van etnische minderheidsgroepen een overwegend negatief karakter dragen. Deze vooroordelen zouden kunnen leiden tot discriminatie, waarbij personen ongelijk worden behandeld op basis van een kenmerk dat niet relevant is voor de specifieke situatie.

maatschap van een bepaalde groep ongeacht de verschillen tussen leden van die groep. Bovendien sluit deze verklaring aan bij ideeën over dreiging van etnische minderheidsgroepen die verklaren waarom discriminatie in formele sociale controle kan optreden op grond van etniciteit. In het kort stellen neo-marxistische theorieën, conflicttheorieën en etnische competitietheorieën dat een negatieve houding ten opzichte van minderheden kan worden verklaard door de bedreiging die zij vormen voor de verdeling van economische goederen en culturele waarden en normen van de etnische meerderheidsgroep (zie bijvoorbeeld Blalock, 1967; Chambliss & Seisman, 1971; Turk, 1969). Vanuit de theorie kan dan worden verwacht dat, zelfs na rekening te hebben gehouden met overige individuele straftoemingsfactoren, in het strafproces strenger wordt opgetreden tegen etnische minderheden dan tegen de etnische meerderheidsgroep, omdat zij als bedreigend worden ingeschat (Albonetti, 1991; Brown & Warner, 1992; Liska, Logan & Bellair, 1998; Miethe & Moore, 1985; Turk, 1969).³

Dat een dergelijke verklaring mogelijk meespeelt, is aannemelijk gemaakt in straftoemingsonderzoek in de Verenigde Staten. In Nederland is deze verklaring niet empirisch getoetst. Wel kan worden verondersteld dat deze verklaring ook in ons land een rol kan spelen. Onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat van de totale Nederlandse bevolking ongeveer 20% grove negatieve vooroordelen heeft

ten opzichte van allochtonen en bijna de helft van de Nederlanders heeft 'subtiele' vooroordelen (Scheepers, Eisinga & Linssen, 1994; Verberk, Scheepers & Felling, 2002). Bevindingen uit eerder experimenteel onderzoek laten verder bijvoorbeeld zien dat vooroordelen leiden tot discriminatie op de arbeidsmarkt in Nederland (Bovenkerk, 1978; Dolfin & Van Tubergen, 2005).

Niet voor elke etnische minderheidsgroep heersen vooroordelen in dezelfde mate. Er kan worden verwacht dat vooroordelen negatiever zijn ten opzichte van niet-westerse allochtonen in vergelijking met westerse allochtonen, omdat zij in mindere mate een bedreiging vormen voor de cultuurgroederen van de etnische meerderheid (Van Tubergen, 2006). Naast culturele afstand is groeps-grootte ook van belang, waarbij wordt verondersteld dat grotere minderheidsgroepen als bedreigender worden ervaren door autochtonen in de samenleving (Van Tubergen, 2006). Van de niet-westerse allochtonen wordt vaak onderscheid gemaakt tussen Turken, Surinamers, Marokkanen, Antillianen en Arubanen; zij behoren tot de grootste niet-westerse minderheidsgroepen in Nederland en zijn lange tijd de belangrijkste doelgroepen van het minderhedenbeleid geweest (CBS, 2012; Keij, 2000).⁴

Bovendien kunnen verschillen worden verwacht binnen niet-westerse minderheidsgroepen. Historisch gezien worden in Nederland

3. De *focal concerns*-theorie biedt zodoende een verklaring voor waarom etnisch gerelateerde verschillen kunnen optreden in de straftoemeting. Het mechanisme dat ten grondslag ligt aan mogelijke verschillen, wordt echter niet getoetst in het huidige onderzoek.
4. Emigranten van Oost-Europese herkomst, met name uit Polen, Bulgarije en Roemenië, vormen de laatste jaren een steeds grotere groep in Nederland. Nog steeds zijn deze bevolkingsgroepen niet zo groot als de groot-

Surinamers het meest positief ingeschat, gevolgd door Turken, terwijl houdingen ten opzichte van Antillianen en in het bijzonder Marokkanen lange tijd vrij negatief zijn geweest (Gijsberts & Vervoort, 2007; Hagedoorn, 1995). Deze verschillen tussen etnische minderheden worden soms verklaard in termen van culturele en sociaaleconomische verschillen tussen de etnische groepen. Zo hebben Surinaamse allochtonen over het algemeen de hoogste sociaaleconomische status en worden zij als cultureel vergelijkbaar beschouwd ten opzichte van Nederlanders (Dagevos, 2007; Uunk, 2003). Marokkanen, daartegenover, hebben de laagste sociaaleconomische positie en worden cultureel als minst vergelijkbaar beschouwd. Zij zijn vaak moslim en hebben een traditionele kijk op religie en conservatieve familiewaarden (Dagevos, 2007; Uunk, 2003).

3.3 Conclusie

Hierboven hebben we een beschrijving gegeven van vier verklaringen voor mogelijke verschillen in straftoemeting tussen etnische groepen. Duidelijk is dat we in de huidige studie alleen rekening kunnen houden met de eerste verklaring, dat wil zeggen: de verklaring die uitgaat van 'gemeten' straftoemetingsfactoren. Wanneer er – na constant houden voor deze 'gemeten' straftoemetingsfactoren – toch nog verschillen in straftoemeting tussen etnische groepen blijven bestaan, zullen die door de overige drie verklaringen worden veroorzaakt. Dit onderzoek biedt echter geen mogelijkheid inzicht te geven in welk van deze drie en/of welke combinatie van deze drie.

ste groepen niet-westerse allochtonen (CBS, 2013), maar voor toekomstig straftoemetingsonderzoek zou het een bevolkingsgroep kunnen zijn om apart te onderzoeken. In het huidige onderzoek maken we onder andere gebruik van gegevensbestanden uit 2005-2007 toen de Oost-Europese bevolkingsgroep nog niet groot genoeg was om apart te onderzoeken.

Eerder onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting

4.1 Inleiding

Met name in de Verenigde Staten hebben veel empirische onderzoeken zich gericht op etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting. De meerderheid van die studies richt zich op de beslissingen om wel of niet een gevangenisstraf op te leggen (Spohn & Holleran, 2000) en op de duur van de gevangenisstraf (Steffensmeier et al., 1998). Mitchell (2005) verrichtte een meta-analyse naar de samenhang tussen het ras van de verdachte en straftoemeting (Afrikaans-Amerikaans versus blank) in de Verenigde Staten. Verschillen op basis van het ras van de veroordeelde werden in eerder Amerikaans onderzoek vaak aangetoond. In die onderzoeken worden met name kleine significante verschillen in de straftoemeting gevonden, waarbij straffen relatief zwaarder zijn voor Afrikaans-Amerikaanse veroordeelden. In Amerikaanse straftoemetingscontexten waar strikte richtlijnen worden gehanteerd, die de discretionaire bevoegdheid van rechters verkleinen, worden over het algemeen minder uitgesproken verschillen gevonden. In dergelijke contexten

wordt wel aangetoond dat het ras van de veroordeelde de straftoemeting indirect of in interactie met andere kenmerken beïnvloedt (zie bijvoorbeeld Zatz, 2000).

Op kleinere schaal is er ook bewijs dat verschillen in de straftoemeting op basis van het ras of de etniciteit van de verdachte worden gevonden in andere internationale contexten. Snowball en Weatherburn (2007) laten bijvoorbeeld zien dat het uitmaakt voor de straftoemeting of de verdachte een inheemse inwoner van Australië is of niet, maar dergelijke verbanden worden niet consistent gevonden tussen studies (Jeffries & Bond, 2009). In Canada worden ook etnisch gerelateerde verschillen gevonden in de straftoemeting (Roberts & Doob, 2007). Ook in Europa is er bewijs voor etnisch gerelateerde verschillen, bijvoorbeeld in Duitsland (Albrecht, 1997) en Engeland (Smith, 1997). In Israël worden verschillen gevonden tussen de Arabische minderheidsgroep en de joodse meerderheidsgroep waarbij Arabische verdachten zwaarder worden bestraft dan joodse verdachten (Fishman, Rattner & Turjeman, 2006).

Eerder onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting

Eerder onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen samenvattend, concludeert Tonry (1997: 1):

'Members of some disadvantaged minority groups in every Western country are disproportionately likely to be arrested, convicted, and imprisoned for violent, property, and drug crimes'.

Aangezien straftoematingscontexten verschillend zijn en we ons in dit onderzoek richten op de situatie in Nederland, staan we in het volgende onderdeel uitgebreid stil bij het eerdere empirisch onderzoek dat is verricht in Nederland.

4.2 Eerder Nederlands onderzoek

Tabel 4.1 geeft een overzicht van alle Nederlandse studies naar de rol van etniciteit in de straftoemeting.¹ In dit overzicht zijn alle empirische onderzoeken opgenomen waarin *etnisch gerelateerde verschillen in de straftoematingsbeslissing door rechters* zijn onderzocht. In het kader van de huidige studie zijn onderzoeken die zich hebben gericht op (etnische) verschillen in beslissingen eerder in de strafrechtsketen (zie bijvoorbeeld Berghuis & Tigges, 1981; Rovers, 1999; Weenink, 2007; 2009; Zoomer, 1981) buiten beschou-

wing gelaten. In tabel 4.1 wordt aangegeven of minderheden in de betreffende studies significant zwaarder worden bestraft dan veroordeelden van Nederlandse afkomst. Er wordt over statistisch significante verschillen gesproken wanneer het onwaarschijnlijk is dat deze verschillen op toeval berusten.

De eerste – ons bekende – studie naar etnische verschillen in straftoemeting door rechters is al ruim 35 jaar geleden gepubliceerd. Jongman en Schilt (1976) onderzochten verschillen in de straftoemeting waarbij gelet werd op de nationaliteit van de verdachte.² De onderzoekers maakten gebruik van gegevens over 3.450 diefstalzaken (art. 310 Sr en art. 311 Sr) uit 1972 waarin alleen mannen tussen de 18 en 25 jaar werden geïncludeerd. De resultaten van die studie laten zien dat mannen van Surinaamse afkomst vaker een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd krijgen dan daders met een Nederlandse herkomst. Bij diefstal in vereniging krijgen gastarbeiders vaker een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd dan diegenen met de Nederlandse nationaliteit. Ook overige buitenlanders worden relatief vaker tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld. Tussen Zuid-Molukkers en veroordeelden met de Nederlandse nationaliteit worden

1. Terwijl onze beschrijving zich heeft beperkt tot eerder onderzoek naar de rol van etniciteit in de straftoemeting, heeft andersoortig eerder onderzoek ook bijgedragen aan onze kennis over de straftoematingspraktijk in Nederland. Experimenteel onderzoek heeft zich bijvoorbeeld gericht op de invloed van strafdoelen op de straftoemeting (De Keijser, 2000) en de invloed van geslacht op straftoemeting waarbij studenten als respondenten werden gebruikt (Bijleveld & Elffers, 2010). Strafwaaarte over tijd (Van Tulder, 2005, 2011; Van Wingerden & Nieuwebeerta, 2006b), culturele factoren in het straftoematingsproces (Wiersinga, 2002) en de voorwaarden voor verantwoorde straftoemeting (Schuyt, 2009) zijn ook onderzocht om meer inzicht te geven in de straftoemeting in Nederland.
2. Hoewel het onderzoek van Van Sandick (1933) veelal als eerste onderzoek naar verschillen in de straftoemeting in Nederland wordt genoemd, wordt in dat onderzoek de rol van etniciteit niet onderzocht.

Tabel 4.1 Overzicht kwantitatieve Nederlandse studies naar de rol van etniciteit in de straftoemeting (chronologische volgorde).

	Etniciteit/afkomst	Straftoemeting	Multivariable analyse	Rekening gehouden met belangrijke factoren [^]	Minderheden significant zwaarder bestraft
Jongman & Schilt (1976)	Nederlands, Surinamers, Zuid-Molukkers, gastarbeiders en overige buitenlanders (gebaseerd op geboorteland)	- Onvoorwaardelijke gevangenisstraf - Voorwaardelijke gevangenisstraf - Onvoorwaardelijke geldboete	Nee	Nee	Ja
Van der Werff & Van der Zee-Nefkens (1978)	Personen met Nederlandse nationaliteit die in Nederland zijn geboren versus personen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben	Aard van de straf, hoogte boete, onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en duur van (gedeeltelijk) onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	Ja	Ja	Ja
Bosma (1985)	Surinamers, mediterranen en Nederlanders	- Onvoorwaardelijke gevangenisstraf - Voorwaardelijke gevangenisstraf - Geldboete - Duur gevangenisstraf - Hoogte geldboete	Nee	Alleen volwassen mannen die vaste woon- of verblijfplaats hebben en een eenvoudige diefstal hebben gepleegd. Verbanden verder uitgesplitst voor beperkt aantal kenmerken	Ja
Timmerman, Bosma & Jongman ^{^,^^} (1986)	Surinamers/ Antillianen, gastarbeiders^{^^^} en Nederlanders (gebaseerd op geboorteland)	- Onvoorwaardelijke gevangenisstraf, voorwaardelijke gevangenisstraf, geldboete - Duur gevangenisstraf, hoogte geldboete	Nee	Alleen mannen, alleen eenvoudige diefstal. Verbanden verder uitgesplitst voor beperkt aantal kenmerken	Ja

[^] Geslacht, leeftijd, criminele voorgeschiedenis, type delict.

^{^^} Waarschijnlijk deels gebaseerd op dezelfde data als Bosma (1985). Het aantal casussen verschilt wel tussen de studies (vergelijk bijvoorbeeld tabel 1 Timmerman, Bosma & Jongman (1986) met tabel 3.3 van Bosma (1985)). In beide studies bij straftoemeting zijn alleen diegenen geselecteerd die geen voorlopige hechtenis opgelegd hadden gekregen. Dan is in beide studies het aantal Surinamers hetzelfde (N = 465)

^{^^^} Onder gastarbeiders worden in deze studie mannen verstaan die afkomstig zijn uit landen waarmee Nederland in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw wervingscontracten had afgesloten, zoals Marokko en Turkije, of uit Italië.

^{^^^} Waarschijnlijk deels gebaseerd op dezelfde data als Komen & Van Schooten (2006). Het aantal casussen verschilt wel tussen de studies.

Tabel 4.1 Overzicht kwantitatieve Nederlandse studies naar de rol van etniciteit in de straftoemeting (chronologische volgorde).

	Etniciteit/afkomst	Straftoemeting	Multivariabele analyse	Rekening gehouden met belangrijke factoren [^]	Minderheden significant zwaarder bestraft
Berghuis (1992)	Nederlandse nationaliteit versus anders	Eén maat voor straf-zwaarte berekend	Nee	Nee	Ja
Berghuis & Mak (2002)	Wonend in Nederland versus wonend in buitenland	Eén maat voor straf-zwaarte berekend	Nee	Nee	Ja
Komen & Van Schooten (2006)	Autochtoon-Nederlandse en allochtone jongeren (gebaseerd op geboorteland ouders en geboorteland verdachte)	- Duur vrijheidsbenaming. - Onduidelijkheid over voorwaardelijk/ onvoorwaardelijk	Ja	Wel criminele voorgeschiedenis en delictkenmerken. Onduidelijkheid over geslacht en leeftijd	Ja
Komen & Van Schooten (2009) ^{^^^}	Nederlands versus etnische minderheid (gebaseerd op geboorteland ouders en geboorteland verdachte)	- Duur vrijheidsbenaming - Onduidelijkheid over voorwaardelijk/ onvoorwaardelijk	Ja	Nee	Ja
Johnson, Van Wingerden & Nieuwbeerta (2010), Van Wingerden & Nieuwbeerta (2006a: 2010)	Nederlands, Europees en niet-Europees (gebaseerd op geboorteland)	Duur onvoorwaardelijke gevangenisstraf	Ja	Ja	Ja
Van Wingerden, Moerings & Van Wilsem (2011); Van Wingerden, Van Wilsem & Johnson (2014)	Nederlands, ander westers land, Oost-Europees, overig of onbekend land (gebaseerd op geboorteland)	- Kans op en duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf - Kans op en duur van de taakstraf	Ja	Ja	Ja

[^] Geslacht, leeftijd, criminele voorgeschiedenis, type delict.
^{^^} Waarschijnlijk deels gebaseerd op dezelfde data als Bosma (1985). Het aantal casussen verschilt wel tussen de studies (vergelijk bijvoorbeeld tabel 1 Timmerman, Bosma & Jongman (1986) met tabel 3.3 van Bosma (1985)). In beide studies bij straftoemeting zijn alleen diegenen geselecteerd die geen voorlopige hechtenis opgelegd hadden gekregen. Dan is in beide studies het aantal Surinamers hetzelfde (N = 465)
^{^^^} Onder gastarbeiders worden in deze studie mannen verstaan die afkomstig zijn uit landen waarmee Nederland in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw wervingscontracten had afgesloten, zoals Marokko en Turkije, of uit Italië.
^{^^^} Waarschijnlijk deels gebaseerd op dezelfde data als Komen & Van Schooten (2006). Het aantal casussen verschilt wel tussen de studies.

geen noemenswaardige verschillen gevonden.

Ook de studie van Van der Werff en Van der Zee-Nefkens (1978) toont aan dat straftoemeting verschilt op basis van de nationaliteit van de verdachte. Van de 5.294 veroordeelden van Nederlandse herkomst in het vierde kwartaal van 1974 werd een steekproef getrokken van 438 mensen. Deze mensen werden vergeleken met de 408 veroordeelden van buitenlandse herkomst die in diezelfde periode waren veroordeeld. De resultaten laten zien dat veroordeelden van buitenlandse herkomst vaker worden veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf dan daders van Nederlandse herkomst. De resultaten laten verder zien dat dit verschil met name wordt gevonden bij de relatief korte vrijheidsstraffen (korter dan vier maanden). Relatief lange onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen of hoge geldboetes worden niet vaker opgelegd aan daders van buitenlandse herkomst dan aan daders van Nederlandse herkomst, rekening houdend met de aard en de ernst van het misdrijf.

In 1985 rondde Bosma zijn doctoraalscriptie af over allochtonen en straftoemeting. Deze scriptie mondde uit in een artikel door Timmerman, Bosma en Jongman (1986). In dit onderzoek worden alleen zaken geselecteerd die eenvoudige diefstal betreffen (art. 310 Sr) en waarin de veroordeelden niet in voorlopige hechtenis hebben gezeten. Over de jaren 1971, 1973, 1975, 1977 en 1979 werd een

steekproef getrokken van ten minste 150 zaken per kalenderjaar die opgeslagen lagen bij het CBS. Op basis van het geboorteland werd onderscheid gemaakt tussen Surinamers/Antillianen, gastarbeiders en Nederlanders. Resultaten laten zien dat Surinamers/Antillianen relatief vaker tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf worden veroordeeld. De resultaten worden vervolgens verder uitgesplitst op basis van de kenmerken waarvan was vastgesteld dat die het meeste samenhangen met de afkomst van de veroordeelde, dat wil zeggen: recidive, werk, burgerlijke staat, arrondissement en soort vonnis. In 22 van de 28 vergelijkingen bleef het verband significant. Het verschil wordt daarnaast zowel gevonden bij *first offenders* en recidivisten als wanneer verder uitgesplitst wordt naar de zwaarte van de zaak. Wat betreft de duur van de gevangenisstraf en de hoogte van de geldboete werden systematische verschillen met name gevonden bij recidivisten en niet bij *first offenders*. Wat betreft de vergelijking met de gastarbeiders blijkt dat de *first offender* gastarbeiders relatief vaker tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf worden veroordeeld en tot langere gevangenisstraffen. Bij de recidivisten worden Nederlanders vaker veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf en een langere gevangenisstraf dan gastarbeiders.

Berghuis (1992) maakte gebruik van gegevens van alle misdrijfzaken in 1989. Hij selecteerde zaken die resulteerden in een beleidssepot, een transactie of een schuldigverklaring door

Eerder onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting

een rechter. Van de verschillende uitkomsten werd één schaal opgesteld voor de zwaarte van de sanctie. Verschillen in sanctiezwaarte werden onderzocht voor zeven verschillende typen delicten (N = 105.025). De sanctiezwaarte is zwaarder voor buitenlanders dan voor veroordeelden met de Nederlandse nationaliteit. Deze bevinding is puur beschrijvend en er wordt niet getoetst of de verschillen significant zijn. In een latere studie vonden Berghuis en Mak (2002) in zes verschillende kalenderjaren vergelijkbare resultaten. Ook lieten de resultaten zien dat het aandeel buitenlandse gestraften was toegenomen in de loop van de jaren.

Over het algemeen hebben de studies die tot nu toe besproken zijn zich gericht op beschrijvende informatie over gemiddelde verschillen in de straftoemeting tussen verschillende etnisch gerelateerde factoren bij groepen delicten. In enkele studies zijn de resultaten uitgesplitst voor kenmerken die van belang bleken te zijn. Groepen worden dan vergeleken op een klein aantal, veelal dichotome kenmerken, zoals *first offender* versus recidivist. Wat in voorgaande studies ontbreekt, zijn resultaten over de verbanden tussen etnisch gerelateerde factoren en straftoemeting waarbij tegelijkertijd rekening wordt gehouden met een aantal andere straftoemetingsfactoren. In de onderzoeken die we hierna bespreken, zijn analyses uitgevoerd op het niveau van individuele zaken. In die studies worden kenmerken van zaken gelijktijdig in verband gebracht met de straftoemeting, waardoor

een eventuele samenhang tussen etniciteit en straftoemeting beter is vast te stellen.

Komen en Van Schooten (2006, 2009) hebben zich specifiek gericht op de rol van etniciteit op de duur van de vrijheidsbeneming bij jongere verdachten. In totaal werden van 324 verdachten rechtbankdossiers gecodeerd en van hen kregen 212 een vrijheidsbenemende straf opgelegd. De resultaten laten zien dat etnische minderheden gemiddeld genomen 57 dagen langer opgesloten zitten dan verdachten met de Nederlandse etniciteit. Het verband tussen etniciteit en straftoemeting kon worden verklaard door kenmerken van de gedragskundige voorlichting, waaronder interactiemoeilijkheden en verschillen in inschattingen van de oorzaken van het delictgedrag. Voorlichters en adviseurs van de rechtbank interpreteren de ernst van vergelijkbaar delictgedrag anders tussen allochtone en autochtone jongeren. Verder blijkt allochtone jeugdcriminaliteit vaker toe te worden geschreven aan interne factoren, zoals karaktereigenschappen, en wordt het recidiverisico van hen hoger ingeschat. De conclusie wordt getrokken dat:

'... allochtone jeugdige verdachten door forensische gedragsdeskundigen en kinderbeschermingsmaatschappelijk werkers in hun voorlichtingsrapportage aan de rechtbank beschreven worden als meer schuldig aan hun delictgedrag dan autochtoon-Nederlandse jongeren' (2006, pp. 1355).

Johnson en collega's (2010) en Van Wingerden & Nieuwbeerta (2006a; 2010) onderzochten de straftoemeting bij daders die tussen 1993 en 2004 waren veroordeeld voor moord of doodslag. De resultaten toonden aan dat daders van niet-Europese afkomst veroordeeld werden tot langere onvoorwaardelijke gevangenisstraffen dan Nederlanders. Gemiddeld genomen waren de straffen ongeveer een jaar langer voor daders van niet-Europese herkomst. Een interessante bevinding is dat wanneer de eis van de officier van justitie wordt opgenomen in het straftoemetingsmodel, geen van de daderkenmerken de straf significant blijft beïnvloeden. De bevindingen suggereren dat selectieprocessen al eerder in het proces optreden, maar de rechter zorgt er niet voor dat deze verschillen bij de beslissing teniet worden gedaan. Bovendien wordt hier niet de straftoemetingsbeslissing *an sich* onderzocht, maar staat centraal in hoeverre de straftoemetingsbeslissing afwijkt van de eis van de officier van justitie. Dit is daarmee een andere vraag dan de vraag die in de huidige studie centraal staat.

Van Wingerden, Moerings en Van Wilsem (2011) onderzochten ook verschillen in straftoemeting bij verdachten bij wie de RISC in de periode 2005-2007 was aangenomen voordat de rechter in eerste aanleg een straf oplegde ($N = 26.139$). Het gegevensbestand omvatte heel gedetailleerde gegevens en de resultaten laten (opnieuw) zien dat verdachten van niet-westerse of Oost-Europese herkomst meer kans hadden op een onvoorwaardelijke

gevangenisstraf dan Nederlanders. Bij de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf worden geen verschillen gevonden op basis van het geboorteland van de verdachte. In 2014 verscheen op basis van dezelfde data een publicatie van Van Wingerden, Van Wilsem en Johnson, waarin is onderzocht in hoeverre straftoemetingsverschillen in geslacht, leeftijd en herkomst van de dader kunnen worden verklaard door verschillen in sociale omstandigheden. Het onderzoek toont aan dat als sociale omstandigheden van de dader aan het model worden toegevoegd, de effecten van geslacht, leeftijd en herkomst kleiner worden, maar niet verdwijnen.

Wermink, De Keijser en Schuyt (2012) onderzochten de rol van etniciteit, taal, geslacht en spijt bij de beslissing om een onvoorwaardelijke gevangenisstraf op te leggen. Ze maakten daarvoor gebruik van data die waren verzameld tijdens strafzittingen bij de politierechter in het voorjaar van 2010 ($N = 333$). De resultaten laten zien dat daders met een Nederlands uiterlijk die ook de Nederlandse taal spraken tijdens de zitting de minste kans hadden op een gevangenisstraf. Daders met een buitenlands uiterlijk die niet de Nederlandse taal spraken, hebben de meeste kans op een gevangenisstraf. Daders met een buitenlands uiterlijk die Nederlands spreken, bevinden zich in een tussenliggende positie. Deze bevindingen vormen de aanleiding om etnische verschillen in de straftoemeting verder te onderzoeken door gebruik te maken van meerdere gegevensbestanden met gede-

Eerder onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting

tailleerde informatie over overige straftoemetingfactoren.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat in ieder eerder onderzoek etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting worden gevonden in Nederland. Verschillen blijken meer prominent bij de strafsoort en minder bij de strafmaat (zie bijvoorbeeld Van Wingerden et al., 2011) en bij *first offenders* in vergelijking met recidivisten (zie bijvoorbeeld Bosma, 1985). Verschillen worden ook niet altijd voor alle verschillende etnische minderheidsgroepen gevonden (zie bijvoorbeeld Johnson et al., 2010; Timmerman et al., 1986).

Tekortkomingen van eerder onderzoek

Hoewel eerder onderzoek inzicht geeft in etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting in Nederland, is het ook gekenmerkt door een aantal tekortkomingen. Om meer zicht te krijgen op etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting, zijn multivariabele analyses noodzakelijk waarin wordt gecontroleerd voor een ruime hoeveelheid aan relevante achtergrondkenmerken van de zaak, de dader en het delict. Uit het overzicht blijkt dat veel onderzoeken gedateerd zijn en niet gebaseerd zijn op multivariabele analyses. Bovendien controleren eerdere studies in beperkte mate voor overige straftoemetingfactoren, waardoor het directe verband tussen etniciteit en straftoemeting verkeerd geschat zou kunnen worden (Zatz, 2000). Etniciteit van de verdachte kan namelijk samenhangen met andere ongemeten bronnen van sociale onge-

lijkheid die meestal ontbreken in officieel geregistreerde gegevens (Wooldredge, 2012; Zatz, 2000). Belangrijke gegevens die veelal ontbreken, zijn gerelateerd aan de arbeidsmarktpositie en de woon- en familiesituatie (Ulmer, 2012; Zatz, 2000). Ook richt het eerdere onderzoek zich met name op specifieke delicten. Van Wingerden en Nieuwbeerta (2006a; 2010) en Johnson en collega's (2010) richten zich alleen op moord- en doodslagzaken en Bosma (1985), Jongman en Schilt (1976), Timmerman, Bosma en Jongman (1986) onderzochten alleen diefstalzaken. In sommige gevallen richt het eerdere onderzoek zich ook op specifieke type verdachten. Komen en Van Schooten (2006; 2009) include ren bijvoorbeeld alleen jongeren en Van Wingerden en collega's (2011) selecteren alleen die verdachten bij wie een RISC is afgenomen voor de strafzitting. Deze selecties belemmeren de generaliseerbaarheid van eerdere bevindingen.

Om etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting beter te kunnen onderzoeken, maakt het huidige onderzoek gebruik van heel gedetailleerde kenmerken, waaronder de sociale omstandigheden van de persoon van de verdachte. Door te controleren voor overige straftoemetingfactoren die zowel met etniciteit als de straftoemeting samenhangen, zijn we beter in staat dan het merendeel van het eerdere onderzoek om het directe verband tussen etniciteit en straftoemeting te schatten. In het huidige onderzoek maken we gebruik van multivariabele analyses en gege-

vens op individueel niveau, zodat kenmerken gelijktijdig in verband kunnen worden gebracht met straftoemetingsbeslissingen. Om de robuustheid van het gevonden verband vast te stellen, maken we gebruik van drie verschillende gegevensbestanden. Op

die manier is ook de generaliseerbaarheid van de bevindingen beter vast te stellen. Om meer inzicht te krijgen in de huidige straftoemetingspraktijk, maken we gebruik van recente gegevens.

Gebruikte databestanden en onderzoeksmethoden

5.1 Inleiding

Om etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting te onderzoeken, maken we in het huidige onderzoek gebruik van drie gegevensbestanden die elkaar op belangrijke aspecten complementeren. Op die manier wordt geprobeerd de centrale onderzoeksvragen zo goed mogelijk te beantwoorden. In dit hoofdstuk wordt eerst verdere uitleg gegeven over de verschillende gegevensbestanden waarmee etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting worden onderzocht. Vervolgens zullen we voor elk gegevensbestand beschrijven met welke overige straftoemetingfactoren rekening wordt gehouden en hoe straftoemeting en etniciteit worden gemeten.

5.2 Data

We analyseren drie verschillende gegevensbestanden in dit rapport. Een overzicht van de verschillende gegevensbestanden is weergegeven in tabel 5.1. Hieronder volgt een beschrijving per gegevensbestand.

5.2.1 2007 cohort

Allereerst maken we gebruik van een gegevensbestand met informatie van alle veroordeelden in 2007. Deze gegevens zijn in bewerkte vorm aan ons verstrekt door het WODC (Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie).¹ De gegevens zijn verkregen uit de OBJD (Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie) en in analyseerbare data omgezet volgens het procedé van de recidivemonitor van ditzelfde ministerie. In het gegevensbestand is de geregistreerde criminele carrière opgenomen vanaf het twaalfde levensjaar van alle veroordeelden in 2007 en ook is informatie over de opgelegde straf opgenomen. Naast deze informatie bevat het gegevensbestand informatie over andere kenmerken, zoals het geslacht, de leeftijd, het geboorteland, het type delict waarvoor iemand is veroordeeld, het aantal feiten waarvoor iemand is veroordeeld en de zwaarte van het delict.

Het grootste voordeel van dit gegevensbestand is dat informatie beschikbaar is voor de

1. Het WODC kan niet verantwoordelijk worden gehouden voor de volledigheid, correctheid en het gebruik van de verstrekte gegevens.

Tabel 5.1 Vergelijking van de drie gegevensbestanden.

	2007 cohort	RISc	Prison Project
Aantal gegevens	89.147 zaken in 2007	24.163 verdachten bij wie de RISc is afgenomen voorafgaand aan de strafzitting in 2005-2007	1.506 veroordeelden die voorafgaand aan strafoplegging in het Huis van Bewaring zaten (tussen oktober 2010 en maart 2011) [^]
Leeftijd daders	Alleen volwassenen	Alleen volwassenen	Alleen volwassenen
Vrijspraken en technisch septs	Volledig verwijderd voor analyses	Volledig verwijderd voor analyses	Volledig verwijderd voor analyses
Overtredingen	Volledig verwijderd voor analyses	Volledig verwijderd voor analyses	Volledig verwijderd voor analyses
Maatregelen	Volledig tbs en isd verwijderd voor analyses	Volledig tbs en isd verwijderd voor analyses	Volledig tbs en isd verwijderd voor analyses
Straftoemeting	• Onvoorwaardelijke gevangenisstraf (j/n) • Duur onvoorwaardelijke gevangenisstraf	• Onvoorwaardelijke gevangenisstraf (j/n) • Duur onvoorwaardelijke gevangenisstraf Hieraan gerelateerd: • Schuldigverklaring (j/n) • Eis officier van justitie	• Gevangenisstraf langer dan voorarrest (j/n) • Duur onvoorwaardelijke gevangenisstraf • Duur van gevangenisstraf die langer is dan het voorarrest
Etniciteit	Gebaseerd op geboorteland (eerstegeneratieallochtonen)	Gebaseerd op geboorteland veroordeelde en geboorteland ouders (eerste- en tweedegeneratieallochtonen)	Alle respondenten geboren in Nederland. Etniciteit vastgesteld aan de hand van gegevens over geboorteland ouders (tweedegeneratieallochtonen)

[^] Informatie over opgelegde straffen en de voorlopige hechtenis werden in september 2012 geleverd door het Openbaar Ministerie.

hele populatie veroordeelden in een bepaald jaar en de criminele carrière heel gedetailleerd gemeten kan worden. Een belangrijk nadeel is dat er geen informatie beschikbaar is over de persoonlijke omstandigheden, zoals het hebben van werk of een woning en het al dan niet verslaafd zijn aan alcohol of drugs. Echter, voor zover deze ongeobserveerde kenmerken samenhangen met het delictgedrag voorafgaand aan de veroordeling in 2007 wordt met hun invloed (deels) rekening gehouden door het uitgebreid opnemen van kenmerken van de criminele voorgeschiedenis. Door gebruik te maken van dit gegevensbestand zijn wij de eersten die etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting onderzoeken met behulp van multivariabele analyses in een bestand van alle veroordeelden in een bepaald jaar in Nederland. Uiteindelijk wordt onderzocht of er sprake is van etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting door een analyse van 89.147 zaken waar een rechter een straf heeft opgelegd.²

5.2.2 RISc

Ten tweede wordt een dataset met heel gedetailleerde kenmerken gebruikt dat is samengesteld uit het RISc-bestand van 3RO en uit OM-data. Het RISc-bestand is een registratie van 3RO van alle afgenomen RISc-en. Naast het recidiverisico van de verdachte bevat het ook alle scores op de subvragen (de items) van de RISc. Uit het RISc-bestand kunnen daarom ook allerlei relevante kenmerken en sociale omstandigheden van de verdachte worden afgeleid. Aan dit (geanonimiseerde) RISc-bestand zijn gegevens uit OM-data over de berechting van de verdachte gekoppeld, zodat informatie beschikbaar is over de afloop van de strafzaak. OM-data is een bestand met gegevens over de vervolging en afdoening in strafzaken in eerste aanleg.³ De data zijn verder aangevuld met gegevens over het strafrechtelijk verleden van de verdachte (WODC), de herkomst van de verdachte (CBS) en de strafeis (OM). Per strafzaak zijn zo gegevens beschikbaar over de aard van de gepleegde feiten, de persoon van de verdachte en de verschillende handelingen en beslissingen in de zaak van

2. Zaken die resulteerden in vrijspraak, technische seps of onbekende straffen zijn niet opgenomen in het gegevensbestand. De analyse excludeert ook de zaken die eindigden in een maatregel, volledig tbs of isd (N = 347). Het kleine aantal zaken waarin iemand veroordeeld werd voor een overtreding is ook verwijderd (N = 53). Na deze selecties bestaat het gegevensbestand uit 99.213 zaken die zijn afgedaan door een rechter, waarvan het in 89.300 gevallen een volwassen verdachte betreft. Verder was er soms sprake van missende waarden op enkele kenmerken. Door missende gegevens is vervolgens 0,17% van de zaken verwijderd, waardoor de resultaten uiteindelijk zijn gebaseerd op een gegevensbestand met 89.147 zaken.
3. OM-data is afgeleid van COMPAS, het computerprogramma waarin de negentien arrondissementsparketten en de griffies van de rechtbanken op arrondissementaal niveau zaak- en feitgegevens registreren. Deze data worden ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek door het Parket-Generaal aan het WODC verstrekt.

het OM en van de rechter, waaronder de opgelegde straffen. In dit gekoppelde bestand heeft een aantal selecties⁴ plaatsgevonden, om uiteindelijk te komen tot 24.163 daders bij wie de RISC in de periode 2005-2007 is afgenomen *voordat*⁵ de rechter een straf in eerste aanleg oplegde.

5.2.3 Prison Project

Ten derde maken we gebruik van het gegevensbestand dat binnen het Prison Project is verzameld en dat is gebaseerd op informatie

uit interviews met mannen die waren ingestroomd in een van de Huizen van Bewaring in Nederland. Geselecteerd werden gedetineerden die in het Huis van Bewaring zijn ingestroomd in de periode oktober 2010 tot en met maart 2011⁶, die in Nederland zijn geboren, 18 tot en met 65 jaar waren en geen ernstige psychische problemen hadden. We selecteerden alleen mensen die legaal in Nederland verbleven. Dat vermindert de generaliseerbaarheid van de bevindingen enigszins, maar heeft ook het voordeel dat potentieel onderliggende invloeden van nati-

4. Vanaf de introductie van de RISC in november 2004 tot en met december 2007 hebben reclasseringswerkers 44.776 keer de RISC afgenomen. Omdat er in 2004 slechts 240 RISC-en zijn afgenomen, worden zij niet betrokken in dit onderzoek. Vervolgens is het moment waarop de RISC is afgenomen een selectie criterium. De RISC kan zowel voor als na de strafzaak worden afgenomen. Voordat de strafzaak heeft plaatsgevonden, wordt de RISC afgenomen als basis van de adviesrapportage aan de rechter, waarin hij wordt geïnformeerd over de criminogene factoren bij de verdachte. Na de strafzaak kan de RISC worden afgenomen in het kader van het re-integratietraject van de gedetineerde. Voor dit onderzoek zijn alleen de RISC-en van belang van de 26.139 verdachten van wie bekend is dat de RISC is afgenomen *voordat* de rechter zijn uitspraak deed. Van deze verdachten had de rechter immers ten tijde van zijn straftoematingsbeslissing informatie over de achtergronden van de verdachte en zijn recidiverisico. Daarnaast verwijderden we twee zaken waarin geen sprake was van een misdrijf maar van een overtreding. Ook verwijderden we zaken met minderjarige verdachten (N = 238), zaken waarin de straf onbekend is (N = 324) en zaken die te weinig informatie over de persoonlijke omstandigheden van de verdachte bevatten (N = 1.086). In deze zaken ontbrak de score op minstens de helft van de items van een RISC-schaal. Alleen voor de schaal 'wonen' zijn die zaken niet verwijderd, omdat daar veel missende waarden zijn. Daarom is voor dat item een categorie 'onbekend opgenomen'. Ten slotte zijn de zaken verwijderd waaraan geen strafbladgegevens konden worden gekoppeld (N = 151) en waaraan geen herkomstgegevens van het CBS konden worden gekoppeld (N = 175). Uiteindelijk bevat het gegevensbestand informatie over 24.163 personen; van dit aantal zijn er 9.699 veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf.
5. Van 6.918 zaken is het moment van de afname van de RISC onbekend, omdat er geen (correct) parketnummer bekend was, waardoor zij niet kunnen worden opgenomen in de uiteindelijke analyses. Om te bepalen in hoeverre deze uitval de onderzoeksresultaten kan vertekenen, is onderzocht in hoeverre de kenmerken van de uitgevallen groep verschilt van die van de delinquenten bij wie het parketnummer wel bekend is. De uitgevallen zaken zijn iets recenter en betreffen vaker een mannelijke delinquent. Daarnaast is het recidiverisico minder vaak onbekend en vaker hoog. Het aantal RISC-punten is bij de uitgevallen delinquenten gemiddeld 4 punten hoger. De groepen verschillen dus op een aantal kenmerken significant van elkaar, maar deze verschillen zijn vrij klein. Het onderzoek kan daarom verder zonder al te veel bezwaren worden uitgevoerd met de delinquenten, bij wie de afdoeningsgegevens uit OM-data wel gekoppeld konden worden.

onaliteit en de taal die men spreekt, worden uitgesloten bij het berekenen van etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting. In straftoemetingsonderzoek is het vaak onmogelijk om deze invloeden uit elkaar te halen (Demuth & Steffensmeier, 2004). Van de 1.909 gedetineerden bij wie een interview was afgenomen, vulden 1.764 ook een vragenlijst in. Het gegevensbestand omvat heel gedetailleerde informatie over de respondenten aan gezien zij vragen beantwoordden op verschillende levensdomeinen, zoals gezondheid, arbeidsmarktpositie en sociale bindingen. Vervolgens is het gegevensbestand uitgebreid met verschillende officieel geregistreerde

gegevensbestanden die informatie bevatten over de volledige criminele voorgeschiedenis, overige sociale omstandigheden en straftoemetingsbeslissingen in eerste aanleg.⁷

Verschillen in de straftoemeting zullen worden berekend voor de 1.506 gedetineerden die uiteindelijk een gevangenisstraf opgelegd kregen.⁸

6. In totaal waren er 2.945 mensen die instroomden in het Huis van Bewaring die binnen de selectiecriteria vielen in de periode oktober 2010 tot en met maart 2011. Daarvan werd 94% benaderd om deel te nemen aan het Prison Project (N = 2.775) en 69% stemde in met deelname en bij hen werd het interview afgenomen (N = 1.909). Deze deelnemers waren representatief voor alle deelnemers die binnen de selectiecriteria vielen wat betreft leeftijd, burgerlijke stand, het type delict en de duur van de uiteindelijke straf. Kleine verschillen werden gevonden tussen deelnemers en niet-deelnemers wat betreft leeftijd ten tijde van het eerste geregistreerde delict (19,3 versus 18,4) en de deelname op de arbeidsmarkt voor detentie (35,2% versus 29,6%).
7. Gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) zijn beschikbaar gesteld met onder andere informatie over burgerlijke stand en het aantal kinderen. Daarnaast is data beschikbaar gesteld door het WODC over de criminele carrière van de deelnemers van het Prison Project vanaf hun twaalfde levensjaar en waarin informatie is opgenomen over delictkenmerken. Door het Openbaar Ministerie zijn in september 2012 gegevens van de deelnemers van het Prison Project aangevuld met informatie uit 'Rapsody' waarin informatie is opgenomen over de voorlopige hechtenis en over de straffen die in eerste aanleg zijn opgelegd. Toen die gegevens beschikbaar gesteld werden, was bij 1.637 deelnemers van het Prison Project een straf geregistreerd. Van alle 1.909 deelnemers was voor 196 personen op dat moment de straf nog onbekend. De overige 76 personen kregen geen straf opgelegd. Zij werden uiteindelijk bijvoorbeeld vrijgesproken. De gegevens laten verder zien dat 1.542 personen veroordeeld waren tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Consistent met eerder onderzoek richten we ons niet op de kans op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf omdat meer dan 94% werd veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf (zie bijvoorbeeld ook Johnson et al., 2010; Ulmer, Eisenstein & Johnson, 2010). In de overige zaken werd alleen tbs, isd, volledig voorwaardelijke gevangenisstraf, werkstraf of een geldboete opgelegd.
8. Aangezien alleen op het kenmerk 'maandinkomen' sprake was van tientallen missende waarden, hebben we ervoor gekozen daar de gemiddelde waarde te imputeren (N = 35). Op alle overige kenmerken was nooit sprake van meer dan 10 missende waarden. Door deze missende gegevens is 2,33% van de zaken verwijderd, waardoor 1.506 zaken voor analyse overblijven.

5.3 Operationalisatie

5.3.1 Opgelegde straf

2007 cohort

Voor dit bestand onderzoeken we de kans om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden: daders die een gevangenisstraf opgelegd hebben gekregen, worden vergeleken met de verdachten die alleen een voorwaardelijke gevangenisstraf, een (on)voorwaardelijke taakstraf, geldboete of schuldigverklaring zonder straf opgelegd hadden gekregen. De verdachten die zijn vrijgesproken, zijn ontslagen van alle rechtsvervolging of zijn veroordeeld tot een verblijf in een psychiatrisch ziekenhuis of tbs,⁹ vallen dus buiten deze selectie. In de gevallen waarin in een onvoorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd, wordt ook de duur van de straf geanalyseerd. De duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf is berekend in dagen.

RISc

Voor dit bestand onderzoeken we de kans om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden (N = 20.841) en de duur van de gevangenisstraf op een vergelijkbare manier als in het 2007 cohort. De analyse met betrekking tot de strafduur wordt alleen verricht voor de daders die tot een gevangenisstraf zijn veroordeeld (N = 9.699).

Als aanvulling op bovenstaande analyses wordt op basis van het RISc-bestand ook onderzoek gedaan naar etnisch gerelateerde

verschillen in de kans op schuldigverklaring en in de eis van de officier van justitie om meer zicht te krijgen in of er al eerder in het strafproces verschillen optreden. Bij de analyses van de kans om te worden veroordeeld, worden 21.455 daders die zijn veroordeeld, vergeleken met 888 verdachten die zijn vrijgesproken, ontslagen van alle rechtsvervolging of in een psychiatrisch ziekenhuis zijn geplaatst (art. 37 sr). Van 1.820 verdachten is onbekend of ze zijn veroordeeld, omdat de uitkomst van de strafzaak onbekend is. De strafeis van de officier van justitie wordt onderzocht door de 6.363 zaken waarin gevangenisstraf is geëist, te vergelijken met 7.682 zaken waarin geen gevangenisstraf is geëist is. In 10.118 zaken is de strafeis onbekend. De analyse van de duur van de geëiste gevangenisstraf wordt alleen verricht voor de daders die tot een gevangenisstraf veroordeeld zijn (N = 6.363). De duur van de geëiste gevangenisstraf wordt berekend in dagen. De resultaten van deze aanvullende analyses zijn in de bijlage van dit rapport te vinden.

Prison Project

Alle veroordeelden van het Prison Project zaten in het Huis van Bewaring. Aangezien meer dan 90% van hen tot een gevangenisstraf wordt veroordeeld, neemt de rechter met name de beslissingen wel of niet een gevangenisstraf opleggen die langer is dan het voorarrest en de duur van de gevangenisstraf, waarbij apart de duur van de aanvullende gevangenisstraf en de totale onvoorwaarde-

9. De daders die zowel tot TBS als tot gevangenisstraf zijn veroordeeld, behoren nog wel tot de onderzoeksselectie.

lijke gevangenisstraf onderzocht zullen worden.

5.2.3 Etniciteit

2007 cohort

Etnisch gerelateerde verschillen worden vastgesteld aan de hand van het geboorteland van de veroordeelde. Hierdoor kunnen eerstegeneratieallochtonen worden vergeleken met autochtonen en tweedegeneratieallochtonen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen zeven verschillende categorieën, namelijk mensen die zijn geboren in Marokko, de Nederlandse Antillen, Suriname, Turkije, een overig niet-westers land, een overig westers land of Nederland.¹⁰

Van de 89.147 veroordeelden in dit databestand is 69% geboren in Nederland, 3% eerstegeneratie Marokkaans, 4% eerstegeneratie Antilliaans, 5% eerstegeneratie Surinaams, 3% eerstegeneratie Turks, 8% van overig westerse herkomst, 8% van overig niet-westerse herkomst en van 0,4% het geboorteland onbekend (zie tabel 5.2).

RISc

Voor de allochtone personen wordt dezelfde indeling gehanteerd als in het 2007 cohort (Marokko, Nederlandse Antillen, Suriname, Turkije, overig westers land en overig niet-westers land). Daarbij is ook onderscheid gemaakt naar eerste- en tweedegeneratieal-

lochtonen. Eerstegeneratieallochtonen zijn in het buitenland geboren. Tweedegeneratieallochtonen zijn in Nederland geboren, maar hebben ten minste één ouder die in het buitenland is geboren. Wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren, geldt het geboorteland van de moeder als leidend bij het indelen naar etnische groep.

Van de 20.841 daders in het RISc-bestand is 59 procent autochtoon, 4 procent eerstegeneratie Marokkaans, 5 procent eerstegeneratie Antilliaans, 6 procent eerstegeneratie Surinaams, 3 procent eerstegeneratie Turks, 3 procent van overig westerse herkomst, 5 procent van overig niet-westerse herkomst, 3 procent tweedegeneratie Marokkaans, 1 procent tweedegeneratie Antilliaans, 3 procent tweedegeneratie Surinaams, 2 procent tweedegeneratie Turks, 5 procent van overig westerse herkomst, 1 procent van overig niet-westerse herkomst (zie tabel 5.2).

Prison Project

In dit gegevensbestand zijn alle veroordeelden geboren in Nederland. Etnisch gerelateerde verschillen worden zodoende vastgesteld aan de hand van het geboorteland van de ouders van de verdachte. Met behulp van dit gegevensbestand worden daarom tweedegeneratieallochtonen vergeleken met autochtonen, waarbij tweedegeneratieallochtonen als herkomstsgroepering het geboorteland van de moeder hebben. Wanneer de moeder in

10. De classificatie van overig niet-westers en overig westers is gemaakt volgens de CBS-indeling. De categorie bestaat uit mensen geboren in Europa (met uitzondering van de mensen geboren in Nederland of Turkije), Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië of Japan. De categorie niet-westers bevat personen geboren in een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije. Mensen die op Aruba geboren zijn, worden bij de Nederlandse Antillen ingedeeld. We presenteren niet de resultaten voor personen van wie het geboorteland onbekend is (N = 386).

Nederland is geboren, wordt de herkomst-groepering bepaald door het geboorteland van de vader. Het bepalen van de herkomst-groepering op deze manier komt overeen met de definitie van het CBS. We onderscheiden net als hierboven de herkomstgroeperingen Nederlands, Marokkaans, Turks, Surinaams, Antilliaans, overig niet-westers en overig westers.

Van de 1.506 veroordeelden is 68% autochtoon, 12% tweedegeneratie Marokkaan, 2% tweedegeneratie Antilliaan, 6% tweedegeneratie Surinamer, 5% tweedegeneratie Turk, 4% van overig westerse herkomst en de overige 2% van overig niet-westerse herkomst (zie tabel 5.2).

Tabel 5.2 Grootte van etnische dadergroepen per gegevensbestand (in %).

	2007 cohort		RISc		PP
	Totaal	Gev.	Totaal	Gev.	Totaal [^]
	N = 89.147	N = 15.889	N = 20.841	N = 9.699	N = 1.506
Nederland	69%	49%	59%	50%	68%
Marokko (1e generatie)	3%	6%	4%	6%	–
Ned. Antillen (1e generatie)	4%	6%	5%	6%	–
Suriname (1e generatie)	5%	9%	6%	7%	–
Turkije (1e generatie)	3%	3%	3%	3%	–
Overig westers (1e generatie)	8%	12%	3%	3%	–
Overig niet-westers (1e generatie)	8%	15%	5%	6%	–
Onbekend	0,4%	1%	–	–	–
Marokko (2e generatie)	–	–	3%	5%	12%
Ned. Antillen (2e generatie)	–	–	1%	1%	2%
Suriname (2e generatie)	–	–	3%	4%	6%
Turkije (2e generatie)	–	–	2%	3%	5%
Overig westers (2e generatie)	–	–	5%	6%	4%
Overig niet-westers (2e generatie)	–	–	1%	1%	2%

[^] In het Prison Project zijn alle daders geselecteerd die een gevangenisstraf opgelegd kregen.

5.3.3 Overige dader-, delict- en proceskenmerken

In tabel 5.3 presenteren we de kenmerken waarmee we rekening houden wanneer etnische verschillen in de straftoemeting worden onderzocht. Wanneer dan eventueel nog etnisch gerelateerde verschillen worden gevonden, dan kunnen we in ieder geval uitsluiten dat deze worden veroorzaakt door deze overige straftoemetingsfactoren. Door rekening te houden met onder andere de ernst van het delict kan beter worden gekeken wat nu de rol van etniciteit is. Mochten verdachten van niet-Nederlandse herkomst bijvoorbeeld

ernstigere delicten plegen, dan wordt de rol van de ernst van het delict op de straftoemetingsbeslissing nu 'weggerekend' en blijft de rol van etniciteit over. Dat geldt behalve voor de ernst van het delict ook voor de overige straftoemetingsfactoren. Door uitgebreid te corrigeren voor delict-, dader- en proceskenmerken, wordt duidelijk in hoeverre de etniciteit een rol speelt bij de straftoemeting. In bijlage A is meer uitleg te vinden per gegevensbestand over de kenmerken waarmee rekening wordt gehouden bij het vaststellen van etnische verschillen in de straftoemeting en hoe deze kenmerken gemeten zijn.

Tabel 5.3 Kenmerken waar in de analyses naar etnische verschillen in de straftoemeting rekening mee wordt gehouden.

2007 cohort			RISc	Prison Project
Delict-kenmerken	Ernst van het zwaarste delict	Maximale strafdreiging in vijf categorieën	Maximale strafdreiging in jaren ¹¹	Maximale strafdreiging in jaren
Overige daderkenmerken	Delict	- Type delict: 20 categorieën worden onderscheiden waaronder ook delicttype onbekend (van zwaarste delict) - Aantal delicten waarvoor veroordeeld	- Type delict: 15 categorieën worden onderscheiden (van zwaarste delict) - Aantal delicten waarvoor veroordeeld	- Type delict: 20 categorieën waaronder één categorie voor als het delict minder dan vijf keer voorkwam (van zwaarste delict) - Aantal delicten waarvoor veroordeeld - Medeplegen
	Geslacht	Vergelijking vrouwen en mannen	Vergelijking vrouwen en mannen	Alleen mannen
	Leeftijd	18-21; 22-30; 31-40; 41-50; >50	18-21; 22-30; 31-40; 41-50; >50	18-21; 22-30; 31-40; 41-50; >50
Sociale omstandigheden	Strafrechtelijk verleden	- Aantal eerdere geregistreerde veroordelingen in de afgelopen vijf jaar (vermogen, geweld, overig) - Eerdere gevangenisstraf	- Aantal eerdere geregistreerde veroordelingen in de afgelopen vijf jaar (vermogen, geweld, overig) - Eerdere gevangenisstraf	- Aantal eerdere geregistreerde veroordelingen in de afgelopen vijf jaar (vermogen, geweld, overig) - Eerdere gevangenisstraf - Leeftijd eerste veroordeling
	X		- Schalen van de RISc: - Wonen - Opleiding en werk - Financiële situatie - Relaties met partner en kinderen - Relaties met vrienden - Druggebruik - Alcoholgebruik - Emotioneel welzijn - Gedrag - Houding	- Opleidingsniveau - Voltdopleiding - Werkloos - Inkomen - Ooit actief geweest op arbeidsmarkt - Uitkering - Zwervend/dakloos - Gezondheid algemeen - Chronisch gezondheidsprobleem - Gezondheidsprobleem in de afgelopen 12 maanden - Problematisch alcoholgebruik - Problematisch drugsgebruik - Getrouwd/geregistreerd partnerschap - Aantal kinderen
Proceskenmerken	Proces	- Arrondissement - Enkelvoudige kamer/Meervoudige kamer/Gerechtshof - Voorlopige hechtenis - Duur voorlopige hechtenis - Straf in combinatie met maatregel	- Arrondissement - Ontkennende verdachte - Voorlopige hechtenis - Duur voorarrest	- Arrondissement - Uitgestroomd uit voorlopige hechtenis voor strafoplegging - Duur voorlopige hechtenis - Meervoudige kamer - Pro-Deadvocaat - Ontkennen

11. Hierbij wordt rekening gehouden met wettelijke strafverzwarende of strafverlichtende factoren zoals poging, medeplichtigheid en samenloop.

5.4 De methode van analyseren

Via multivariabele regressieanalyses wordt onderzocht wat de rol is van etniciteit bij de straftoematingsbeslissing van de rechter. Daarbij wordt ook rekening gehouden met de rol die andere straftoematingsfactoren kunnen spelen, zoals de ernst van het delict en het arrondissement waarin de verdachte terechtstaat. De kans op een gevangenisstraf wordt gemodelleerd door gebruik te maken van een logistische regressieanalyse. Voor de gevangenisgestraften wordt de duur van de gevangenisstraf gemodelleerd door gebruik te maken van Ordinary Least Squares (OLS)-regressieanalyse. Bij de duur van de gevangenisstraf nemen we de natuurlijke logtransformatie om de scheve verdeling te normaliseren en er rekening mee te houden dat een extra dag gevangenisstraf een andere betekenis kan hebben voor verschillende strafduren (zie voor meer informatie Bushway & Piehl, 2001; Kurlychek & Johnson, 2004).¹²

Eerst zullen we de ongecontroleerde verschillen beschrijven en later presenteren we de verschillen waarbij rekening wordt gehouden met alle kenmerken, zoals weergegeven in tabel 5.3. Eerst worden de resultaten beschreven met betrekking tot etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf (hoofdstuk 7) en vervolgens in de duur van de gevangenisstraf (hoofdstuk 8).

Bij de bespreking van de resultaten, richten we ons vooral op de resultaten over de etnische verschillen. We bespreken de resultaten voor de overige kenmerken waarmee rekening wordt gehouden minder uitgebreid, omdat daar de focus niet op ligt in dit rapport en omdat het rapport dan moeilijk leesbaar wordt door de grote hoeveelheid aan resultaten. We hebben namelijk niet alleen te maken met een groot aantal kenmerken waarmee rekening wordt gehouden, we werken ook met drie verschillende gegevensbestanden en met meerdere via regressie te analyseren kenmerken. De volledige resultaten zijn opgenomen in de bijlage van dit rapport.

Om meer zicht te krijgen op eventuele concentratie van etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting, hebben we als aanvullende analyses ook alle analyses gedaan per arrondissement en per type strafkamer, dat wil zeggen: enkelvoudige strafkamer en meervoudige strafkamer. Bij de aanvullende analyses is onderscheid gemaakt tussen veroordeelden geboren in Nederland en veroordeelden geboren in het buitenland (als dichotoom kenmerk). De aanvullende analyses zijn alleen voor het 2007 cohort verricht, omdat het grote aantal zaken daar deze aanvullende analyses mogelijk maakt. De aanvullende analyses bevestigen echter vooral de algemene conclusies van dit rapport en geven geen aanleiding tot extra aandacht voor spe-

12. In ieder model is onderzocht of er sprake was van multicollineariteitsproblemen. Dit is gedaan door de waarden van de Variance Inflation Factors (VIF's) te inspecteren. De VIF-waarden zijn in geen van de gegevensbestanden hoger dan 10. VIF-waarden die hoger zijn dan 10 worden over het algemeen als problematisch beschouwd (zie bijvoorbeeld Hipp, Tita & Boggess, 2009; Pridemore, 2008). In geen van de uiteindelijk gepresenteerde resultaten was in het model sprake van multicollineariteitsproblemen.

ciale arrondissementen of type strafkamer.
Daarom bespreken we de analyses van deze
aanvullende analyses niet in de hoofdtekst

van dit onderzoeksrapport, maar alleen in de
bijlage van dit rapport.

Verschillen in delict-, dader- en proceskenmerken tussen etnische groepen

6.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 hebben we stilgestaan bij diverse redenen waarom er etnische verschillen in straftoemeting zouden kunnen bestaan. Een van die redenen luidt dat die voortkomen uit verschillen tussen deze groepen op overige straftoemetingsfactoren. Deze redenering gaat daarmee uit van de mogelijkheid van een indirecte relatie tussen etniciteit en straftoemeting. In dit hoofdstuk gaan we voor de verschillende etnische groepen na waar de belangrijkste verschillen in deze straftoemetingsfactoren worden gevonden. Hierbij besteden we in paragraaf 6.2 aandacht aan de geconstateerde verschillen in de delictkenmerken tussen verdachten uit de diverse etnische groepen. In paragraaf 6.3 staan de verschillen in daderkenmerken centraal en in paragraaf 6.4 de verschillen in proceskenmerken. Per paragraaf staan we stil bij de verschillen zoals die in de uiteenlopende databronnen worden vastgesteld: het 2007 cohort, het RISC-bestand en het Prison Project. Voor de volledigheid vermelden we dat eventuele verschillen betrekking hebben op gemeten straftoemetingsfactoren (zie ook hoofdstuk 3).

In dit rapport hebben we bijvoorbeeld geen informatie over kenmerken van de slachtoffers en ook niet van de gebeurtenissen bij de strafzitting. Niet alleen is het mogelijk dat die een rol spelen bij de straftoemeting, ze kunnen ook verantwoordelijk zijn voor een deel van de eventuele etnische verschillen daarin.

6.2 Delictkenmerken

In tabel 6.1 staat een overzicht van de gemeten delictkenmerken en hoe die over de etnische groepen zijn verdeeld. In algemene zin geldt dat er voor de meeste factoren verschillen zijn tussen de etnische groepen. Bij het uiteindelijk verklaren van de etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting kunnen al deze verschillen in delictkenmerken in meer of mindere mate een bijdrage leveren. Voor de overzichtelijkheid richten we ons in deze tekst alleen op verschillen tussen etnische groepen die inhoudelijk substantieel zijn.

2007 cohort

Voor het (zwaarste) delict waarvoor men terechtstaat, geldt dat er met name voor valsmisdrijven, eenvoudige diefstal en over-

Tabel 6.1 Beschrijvende resultaten van delictkenmerken naar herkomstgroepering.

2007 cohort (N = 89.147)										RISc (N = 24.163)										Prison Project (N = 1.506)									
Type delict	1e generatie					1e generatie					2e generatie					2e generatie													
	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W								
Delict onbekend	1	0	0	0	0	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-								
Zeden	1	1	1	1	1	1	1	7	3	3	4	4	5	8	1	3	4	2	3	6	5	1	3	2	0	6	6		
Bedreiging	5	5	5	5	6	4	3	7	5	6	6	8	5	5	3	6	5	5	5	7	4	3	9	3	5	0	0		
Misdrijven tegen het leven	1	1	1	1	1	1	1	4	4	8	5	6	5	5	4	6	7	6	7	5	8	3	9	7	7	6	13		
Overig geweldsdelict	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	2	3	2	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-		
Mishandeling	13	13	15	13	17	13	8	25	29	25	27	40	34	26	16	30	22	32	18	24	11	4	9	10	11	9	3		
Diefstal met geweld	2	3	4	2	1	2	2	5	11	13	7	4	10	7	17	14	17	9	19	7	17	23	32	36	36	17	15		
Valsheidsmisdrijven	2	3	2	4	8	15	5	2	1	1	2	2	2	2	1	2	1	1	1	2	1	1	0	0	0	0	0		
Eenvoudige diefstal	6	8	12	10	4	7	13	4	4	6	6	1	4	8	3	4	3	2	4	5	6	3	0	4	3	6	5		
Gekwalificeerde diefstal	8	11	10	5	6	6	12	10	15	7	5	5	6	9	25	8	9	10	8	12	21	34	12	16	11	26	24		
Verduistering	1	1	1	2	0	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	0	0	1	0	0		
Bedrog	1	1	0	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0	0	0	0	0		
Heling	2	3	3	2	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	0	0	3	9	3		
Overig vermogensdelict	-	-	-	-	-	-	-	4	3	3	3	2	2	3	5	1	3	3	8	4	-	-	-	-	-	-	-		
Openbare orde	8	8	6	6	6	9	6	8	4	2	3	4	4	5	6	9	5	10	10	6	2	2	0	1	0	3	2		
Vernieling	4	4	3	3	2	3	3	2	1	0	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	0	0	1	1	0	0		
Overig	7	8	6	6	7	6	4	11	7	8	8	10	10	12	6	5	9	11	6	11	3	3	3	2	4	3	11		

Tabel 6.1 Beschrijvende resultaten van delictkenmerken naar herkomstgroepering.

	2007 cohort (N = 89.147)										RISc (N = 24.163)										Prison Project (N = 1.506)									
	1e generatie					1e generatie					2e generatie					2e generatie														
	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W									
Wegenverkeerswet	31	18	18	20	29	16	26	4	1	1	1	1	2	1	2	1	1	0	1	2	2	-	-	-	-	-	-			
Opiumwet (harddrugs)	1	5	7	15	2	8	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	15	12	12	11	10			
Opiumwet (softdrugs)	4	6	3	4	4	3	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	6	0	3	2			
Opiumwet	-	-	-	-	-	-	-	6	12	13	20	9	10	6	9	8	11	7	8	7	-	-	-	-	-	-	-			
Wet wapens en munitie	1	1	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	3	1	4	3			
Delict < 5 observaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0	0	0	0			
Afpersing	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3	3	1	0			
Gemeengevaarlijke delicten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	0	1	1	0			
Zwaarte van het delict																														
Strafdreiging onbekend	5	3	3	4	5	4	3	4	4	4	4	5	5	5	4	2	4	4	4	3	4	-	-	-	-	-	-			
Strafdreiging t/m 1 jaar	38	30	27	28	36	26	33	5	2	3	2	3	2	4	2	3	1	2	4	3	-	-	-	-	-	-	-			
Strafdreiging t/m 2 jaar	21	21	19	18	23	17	14	9	6	7	6	10	7	7	4	8	6	6	7	9	-	-	-	-	-	-	-			
Strafdreiging t/m 4 jaar	15	18	20	18	13	17	22	33	32	30	33	38	35	37	21	30	23	29	23	33	-	-	-	-	-	-	-			
Strafdreiging t/m 6 jaar	17	18	18	13	18	25	22	24	26	17	17	19	18	21	35	19	20	25	22	25	-	-	-	-	-	-	-			
Strafdreiging > 6 jaar	5	9	13	19	5	11	7	24	30	40	38	25	34	26	34	37	45	33	41	27	-	-	-	-	-	-	-			
Maximale strafdreiging	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7,10	7,05	8,46	7,94	7,86	6,94			
Overig																														
Feiten in uitgangzaak	1,49	1,50	1,49	1,41	1,46	1,41	1,42	1,67	1,68	1,60	1,54	1,57	1,55	1,56	1,75	1,79	1,63	1,64	1,62	1,68	-	2,89	2,60	2,68	2,55	2,36	2,63			
Medeplegen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	4	6	3	9	6			

trekkingen van de Opiumwet een hogere vertegenwoordiging van niet-Nederlandse verdachten is, in vergelijking met Nederlandse verdachten. Bijvoorbeeld: daar waar 1% van de Nederlandse verdachten terechtstaat voor een overtreding van de Opiumwet vanwege hard drugs, geldt dit voor 5% van de Marokkaanse verdachten, 7% van de Antillianen, 15% van de Surinamers en 8% van de overige niet-westerse verdachten. Het delict waarvoor Nederlandse verdachten juist vaker dan niet-Nederlandse verdachten terechtstaan, is een overtreding van de wegenverkeerswet: 31% voor Nederlanders en 18% voor bijvoorbeeld Marokkanen en Antillianen. Algemeen geldt dat niet-Nederlandse verdachten vaker terechtstaan voor delicten met een hoge strafdreiging. Zo is het percentage verdachten dat te maken heeft met een strafdreiging van 6 jaar of langer voor Nederlanders 5%, voor Marokkanen 9%, voor Antillianen 13% voor Surinamers 19% en voor overige niet-westerse verdachten 11%.

RISc

Ook voor de verdachten uit het RISc-bestand geldt dat er verschillen bestaan tussen de onderscheiden herkomstgroeperingen voor wat betreft de kenmerken van de strafzaak. Niet alleen verschillen de delictkenmerken tussen autochtone en allochtone verdachten, ook verschillen de delictkenmerken tussen eerste- en tweedegeneratieallochtonen. Net als bij het 2007 cohort staan sommige allochtone groepen aanzienlijk vaker voor drugsdelicten terecht dan autochtone verdachten. Van de eerstegeneratie Surinamers staat bijvoorbeeld 20% terecht voor overtreding van de

Opiumwet, tegenover 6% van de autochtonen. Tweedegeneratie Surinamers zitten daar tussenin, met 11%. Sommige delicttypen vertonen echter een minder groot generatieverschil. Zo staan zowel eerste- als tweedegeneratie Turken met respectievelijk 40% en 32% relatief vaak terecht voor mishandeling. Voor autochtone verdachten bedraagt dit percentage 25. Een ander voorbeeld is gekwalificeerde diefstal: zowel eerste- als tweedegeneratie Marokkanen staan hier met respectievelijk 15% en 25% aanzienlijk vaker voor terecht dan autochtonen (10%). Net als in het 2007 cohort staan allochtonen voor zwaardere delicten terecht dan autochtonen: 24% van de autochtonen staat terecht voor delicten waar minstens zes jaar gevangenisstraf op staat, tegenover bijvoorbeeld 45% van de tweedegeneratie en 38% van de eerstegeneratie Surinamers, en 40% van de eerstegeneratie en 37% van de tweedegeneratie Antillianen.

Prison Project

Voor deze verdachten (uit de tweedegeneratie) geldt dat er minder duidelijke verschillen worden gevonden. Wel blijkt ook hier dat overtredingen van de Opiumwet, met name voor hard drugs, verschillen tussen de etnische groepen. Ongeveer 7% van de Nederlandse verdachten staat hiervoor terecht, terwijl dit 12% is voor Surinamers en Antillianen en 15% voor Marokkanen. Ook de overige groepen laten hier wat hogere percentages zien dan Nederlandse verdachten. Voor de Wet wapens en munitie geldt dat 1% van de Nederlandse verdachten hiervoor terechtstaat en bijvoorbeeld 4% van de Turkse verdachten.

6.3 Daderkenmerken

De verschillen in daderkenmerken worden weergegeven in tabel 6.2. Ook hiervoor geldt dat deze per databestand worden besproken, met een focus op de kenmerken die flinke verschillen tussen de etnische groepen laten zien.

2007 cohort

Als eerste is opvallend dat onder Turkse en Marokkaanse verdachten minder vrouwen zijn (beide groepen: 7%) dan onder verdachten van de Nederlandse nationaliteit (13%) of uit andere landen (14-17%). In eerder onderzoek is veelal gevonden dat vrouwelijke verdachten minder vaak gevangenisstraf opgelegd krijgen dan mannen. De etnische verschillen in samenstelling van de verdachtenpopulatie leidt op dit punt dus mogelijk tot etnische verschillen in straftoemeting. Voor wat betreft het strafblad van verdachten kan worden geconstateerd dat sommige etnische groepen een ongunstiger perspectief hebben dan Nederlandse verdachten. Zo is het gemiddeld aantal vermogensdelicten waarvoor men de afgelopen vijf jaar heeft terechtgestaan 0,47 voor Nederlanders en duidelijk hoger voor Marokkanen (0,84), Antillianen (0,83) en Surinamers (0,58). Het percentage dat al eens eerder tot een gevangenisstraf is veroordeeld, is bij deze groepen ongeveer twee keer zo hoog als voor Nederlanders.

RISc

In het RISc-bestand verschillen de daderkenmerken ook voor de onderscheiden herkomstgroeperingen. Waar van de autochtone verdachten 10% vrouw is, zijn er onder de eerstegeneratie Turkse en Marokkaanse verdachten maar 5% vrouw. Onder de overige westerse autochtonen komen echter relatief veel vrouwen voor (17%). Voor wat betreft de leeftijd van de verdachte blijken tweedegeneratieallochtonen relatief vaak tot de jongere leeftijdscategorieën te behoren. Dit is ook logisch gezien de komst van de eerstegeneratieallochtonen in jaren zeventig van de vorige eeuw: kinderen die zij in Nederland kregen, kunnen dan niet veel ouder zijn dan 40 jaar. Voor wat betreft de eerstegeneratieallochtonen blijken bijvoorbeeld Turken en Surinamers relatief minder vaak tot de hoogste leeftijdscategorie te behoren dan autochtonen. Zo vallen eerstegeneratie Turken weer relatief vaker in de leeftijdscategorie 31-40 jaar dan autochtonen (respectievelijk 46% en 28%). Ook het strafrechtelijk verleden verschilt naar herkomstgroepering. Opvallend is dat eerstegeneratie Turken en Surinamers een kleinere criminele carrière hebben dan autochtonen, terwijl de andere eerstegeneratieallochtonen en alle tweedegeneratieallochtonen een zwaarder strafrechtelijk verleden hebben dan autochtonen.

De sociale omstandigheden van de verdachten verschillen ook voor de onderscheiden herkomstgroeperingen. Zowel eerste- als tweedegeneratieallochtonen hebben meer

Tabel 6.2 Beschrijvende resultaten van daderkenmerken naar herkomstsgroepering.

	2007 cohort (N = 89.147)						RISc (N = 24.163)						Prison Project (N = 1.506)								
	1e generatie						1e generatie						2e generatie								
	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W
Hoog opleidingsniveau	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	3	2	1	3	3
Voltijdopleiding	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	3	14	3	6	6
Werkloos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	48	44	39	39	40	23
Inkomen (per maand)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,46	1,34	1,31	1,91	2,74	1,70	4,03
Nooit actief op de arbeidsmarkt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	18	12	9	12	9	10
Uitkering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41	22	24	21	26	20	31
Dak-/thuisloos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	5	0	5	5	6	8
Ongezonder	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	7	6	4	9	11	5
Chronisch gezondheidsprobleem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	16	26	20	13	14	18
Gezondheidsprobleem (< 12 mnd)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	49	40	41	33	29	40	52
Problematisch drugsgebruik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	18	12	20	28	23	21
Problematisch alcoholgebruik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	9	9	19	11	11	11
Gehuwd/geregistreerde partner	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	5	0	2	8	0	5
# kinderen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	9	15	26	17	11	77

problemen op alle leefgebieden die de RISc in kaart brengt, behalve op het gebied van alcoholgebruik en emotioneel welzijn: daar scoren autochtonen hoger op. Deze verschillen in daderekenmerken zouden verschillen in straffen tussen de verschillende herkomst-groeperingen kunnen verklaren.

Prison Project

Voor dit databestand zien we minder duidelijke verschillen in daderekenmerken tussen de verschillende groepen. Over het algemeen zijn de Nederlandse verdachten ouder dan degenen uit een niet-Nederlandse groep. Daarnaast zien we, in tegenstelling tot het 2007 cohort, dat het aantal vermogensdelicten waarvoor men in het verleden heeft terechtstaan, wat hoger ligt bij de Nederlandse verdachten dan bij de meeste overige groepen. Ook voor wat betreft eerdere gevangenisstraf(fen) zien we niet heel duidelijke

verschillen: weliswaar ligt het percentage wat hoger bij Marokkaanse verdachten (53%) dan bij Nederlandse verdachten (43%), maar zitten andere etnische groepen daar weer onder, zoals Antillianen (35%). Wel is duidelijk waar te nemen dat veroordeelden met een Nederlandse afkomst ouder zijn wanneer zij voor het eerst worden veroordeeld dan degenen uit een niet-Nederlandse groep. De verschillende etnische minderheidsgroepen beginnen op een relatief jonge leeftijd met het plegen van delicten (die eindigen in een veroordeling). Nederlandse verdachten bevinden zich vaker dan niet-Nederlandse verdachten in omstandigheden die duiden op goede maatschappelijke binding, zoals een relatief goed inkomen, een hoog opleidingsniveau, huwelijk en kinderen. Daarnaast ondervinden zij echter ook vaker bepaalde problemen, zoals chronische gezondheidsproblemen en middelengebruik.

6.4 Proceskenmerken

In tabel 6.3 is een overzicht weergegeven van de verschillen in proceskenmerken tussen de uiteenlopende etnische groepen.

2007 cohort

Als eerste valt op dat in Rotterdam, Amsterdam en Den Haag relatief veel eerstegeneratieallochtonen worden berecht. Zo wordt in Rotterdam bijvoorbeeld 8% van de Nederlandse verdachten en 25% van de Antilliaanse verdachten berecht. Verder zijn er duidelijke verschillen tussen de etnische groepen in voorlopige hechtenis: Nederlanders worden minder vaak (8%) voorlopig gehecht in vergelijking met andere groepen, zoals Surinamers (25%), Marokkanen (18%) en overige niet-westerse verdachten (19%). Ook is de gemiddelde duur van de voorlopige hechtenis korter voor Nederlanders dan voor de andere groepen.

RISc

Net zoals bij het 2007 cohort worden ook in het RISc-bestand veel allochtone verdachten berecht in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Zo wordt 30% van de eerstegeneratie en 29% van de tweedegeneratie Surinamers in Amsterdam berecht, tegenover 7% van de autochtone verdachten. Ook de duur van de voorlopige hechtenis is, net zoals bij het 2007

cohort, beduidend lager voor autochtone dan voor allochtone verdachten. Tweedegeneratie Marokkanen zitten bijvoorbeeld gemiddeld 2,7 maanden in voorlopige hechtenis: 1,2 maanden langer dan autochtone verdachten. Ten slotte is het percentage verdachten dat een ontkennende proceshouding aanneemt voor autochtone verdachten lager dan voor allochtone verdachten. Zo ontkent respectievelijk 39% en 34% van de eerste- en tweedegeneratie Marokkanen het delict, tegenover 16% van de autochtone verdachten. Ook eerstegeneratie Turken ontkennen relatief vaak (35%).

Prison Project

Ook voor deze data geldt dat er relatief veel niet-Nederlandse verdachten in de drie grote steden worden berecht. Voor alle deelnemers aan dit onderzoek geldt dat zij voorlopige hechtenis hebben ondergaan. Wel variëren zij in de duur daarvan; in tegenstelling tot het 2007 cohort en het RISc-bestand kunnen we voor deze groep niet vaststellen dat de duur systematisch korter is voor Nederlandse verdachten. Het meest in het oog lopende verschil is het ontkennen van de verdachte. Dit percentage is net als bij het RISc-bestand met name hoog voor Marokkaanse en Turkse verdachten (respectievelijk 74% en 62%) in vergelijking met Nederlandse verdachten.

Tabel 6.3 Beschrijvende resultaten van proceskenmerken naar herkomstgroepering.

	2007 cohort						RISc						Prison Project														
	1e generatie						1e generatie						2e generatie														
	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W						
Arrondissement																											
Alkmaar	3	1	3	1	2	2	2	5	2	7	3	3	5	5	1	6	3	5	2	7	5	2	6	3	3	6	2
Almelo	4	1	1	1	5	3	3	4	1	1	1	6	3	3	1	3	1	4	1	1	6	4	3	3	9	3	13
Amsterdam	9	22	11	29	12	14	15	7	26	13	30	13	14	12	29	13	29	7	26	13	5	12	3	24	9	17	3
Arnhem	7	5	4	2	6	4	4	7	6	5	2	5	4	6	5	5	3	7	6	5	6	4	9	2	3	6	6
Assen	3	1	1	1	1	2	1	5	1	1	0	2	2	3	1	1	1	5	1	1	3	1	0	2	0	0	5
Breda	6	6	5	2	7	5	7	4	3	2	1	3	3	3	3	4	1	4	3	2	5	8	3	0	4	3	3
Den Bosch	8	5	4	2	6	4	7	9	5	4	3	7	4	9	9	5	4	9	5	4	8	6	9	5	13	3	6
Den Haag	11	17	15	17	15	12	12	12	20	14	21	16	19	12	14	14	19	12	20	14	9	21	18	28	4	14	11
Dordrecht	3	2	5	1	3	2	2	3	1	5	1	3	3	2	3	5	1	3	1	5	4	2	3	2	3	9	8
Groningen	4	1	5	2	1	3	2	5	0	5	2	2	3	4	1	3	2	5	0	5	5	2	0	1	3	3	3
Haarlem	6	4	6	15	8	19	7	8	6	6	15	10	11	8	4	7	10	8	6	6	5	10	6	10	8	6	5
Leeuwarden	4	1	2	1	0	2	2	4	1	4	0	1	3	3	1	1	1	4	1	4	4	1	6	1	1	0	0
Maastricht	4	4	1	0	1	3	7	4	2	1	0	1	3	4	2	1	0	4	2	1	5	2	0	0	0	6	6
Middelburg	3	1	2	1	2	1	6	2	1	2	1	2	2	5	1	2	1	2	1	2	3	2	12	2	3	0	0
Rechtbank overig	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Roermond	3	2	1	0	3	2	4	3	1	1	0	3	2	3	2	0	0	3	1	1	3	2	3	1	5	3	5
Rotterdam	8	13	25	17	15	12	9	5	9	19	13	11	10	7	7	15	14	5	9	19	6	9	15	9	12	11	5
Utrecht	6	11	2	2	5	4	4	5	11	3	3	5	4	4	12	10	4	5	11	3	7	10	0	2	11	6	10
Zutphen	4	1	1	1	3	2	2	4	1	2	0	5	2	2	2	1	1	4	1	2	4	1	0	0	5	0	0
Zwolle-Lelystad	5	3	5	5	5	4	3	5	2	5	4	3	4	5	2	5	4	5	2	5	6	2	6	4	5	6	8

Tabel 6.3 Beschrijvende resultaten van proceskenmerken naar herkomstsgroepering.

	2007 cohort														RISc						Prison Project													
	1e generatie							1e generatie							2e generatie						2e generatie													
	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W	Ned	Mar	Ant	Sur	Tur	NW	W						
Overig																																		
Enkelvoudige kamer	88	82	85	81	86	83	89	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34	35	12	34	32	31	31						
Meenvoudige kamer	6	7	9	11	6	9	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	66	65	88	66	68	69	69						
Gerechtshof	6	10	7	8	8	8	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
Voorlopige hechtenis	8	18	17	24	9	19	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
Dagen voorl. hechtenis	7,44	16,75	16,30	22,16	10,41	18,49	11,68	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	105,55	99,95	113,94	106,16	115,64	99,29	90,73						
Maanden voorl. hechtenis	-	-	-	-	-	-	-	1,55	2,38	2,67	2,23	2,03	1,99	1,95	2,71	2,47	2,61	2,28	2,13	1,88	-	-	-	-	-	-	-	-						
Vrijlating uit voorl. hechtenis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	27	32	22	26	23	27						
Pro-Deadvocaat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80	67	79	68	71	74	77						
Ontkennen	-	-	-	-	-	-	-	16	39	26	25	35	33	23	34	17	23	24	24	17	-	41	74	59	49	62	57	52						

6.5 Conclusie

Voor de gemeten straftoematingsfactoren geldt dat zij op allerlei facetten verschillen tussen de etnische groepen, op zowel delict-, dader- als proceskenmerken. Zo zien we dat niet-Nederlandse verdachten voor andere delicten terechtstaan (vaker drugsdelicten), vaker al eerder een gevangenisstraf hebben gehad, vaker en langer voorlopig gehecht zijn, vaker ontkennen en minder vaak vrouw zijn.

Deze greep uit een aantal in het oog springende verschillen is zeker niet volledig, maar

dient als illustratie om aan te tonen dat verdachten uit verschillende etnische groepen niet alleen op etniciteit verschillen.

In hoofdstuk 7 en 8 gaan we na in hoeverre de uiteenlopende delict-, proces- en daderkenmerken een rol spelen bij het wel of niet opleggen van gevangenisstraf en de duur van die gevangenisstraf. Ook wordt op die manier duidelijk in hoeverre eventueel oorspronkelijk gevonden etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting hun oorsprong vinden in verschillen tussen de etnische groepen qua delict-, dader- en proceskenmerken.

Etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beantwoorden we de eerste onderzoeksvraag die centraal staat in deze studie. Deze vraag is:

In hoeverre hangt de etniciteit van daders samen met de kans om door rechters in eerste aanleg veroordeeld te worden tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf in vergelijking met voorwaardelijke vrijheidsstraf, taakstraf of geldboete?

Bij het beantwoorden van deze vraag presenteren we allereerst (in paragraaf 7.2) de kans op een gevangenisstraf voor verschillende herkomstgroeperingen. We doen dit voor alle drie de databestanden. Dit is een bivariate analyse. Dat wil zeggen dat er **geen** rekening wordt gehouden met de invloed van andere dader-, delict- en proceskenmerken. Vervolgens zetten we (in paragraaf 7.3) uiteen hoe deze andere kenmerken samenhangen met de kans om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden. Verschillen tussen deze kenmerken zouden etnisch gerelateerde verschillen in de

kans op gevangenisstraf kunnen verklaren. Uit hoofdstuk 6 bleek immers dat de verdeling van de delict-, proces- en daderkenmerken verschilt tussen de onderscheiden herkomstgroeperingen. In paragraaf 7.4 tonen we de resultaten van multivariabele regressieanalyses, waarin verschillen in de kans op gevangenisstraf voor de onderscheiden herkomstgroeperingen worden onderzocht, gecontroleerd voor eventuele samenhangen met andere dader-, delict- en proceskenmerken. Tot slot wordt in paragraaf 7.5 aandacht besteed aan de grootte van de etnisch gerelateerde verschillen en volgt de conclusie in paragraaf 7.6.

7.2 Beschrijving van etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf (ongecontroleerd)

In tabel 7.1 presenteren we de kansen op gevangenisstraf voor de onderscheiden etnische groepen. De kans om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden, is voor het 2007 cohort gebaseerd op alle 89.147 volwassen veroordeelden in 2007. Voor het RISc-bestand zijn kansen berekend op alle 20.841 verdachten bij wie de RISc is afgenomen voor

afgaand aan de strafoplegging in eerste aanleg door de rechter. Voor het Prison Project zijn de kansen berekend op 1.506 voorlopig gehechten, en is de kans berekend om een gevangenisstraf opgelegd te krijgen die langer is dan de tijd die al is doorgebracht in voorarrest (zie voor meer informatie ook hoofdstuk 5). In de drie gegevensbestanden zijn kansen berekend voor alle verdachten die kans hadden om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden (zij zijn dus niet vrijgesproken, ontslagen van alle rechtsvervolging of geplaatst in een psychiatrisch ziekenhuis).

Bij het interpreteren moeten we wel rekening houden met de verschillen tussen de datasets, bijvoorbeeld in populatie en operationalisaties. Verdachten verschillen bijvoorbeeld in hoeverre ze al zijn geselecteerd voor een verdere stap in de strafrechtsketen: in het 2007 cohort betreft het nog alle verdachten, in het RISC-bestand alle verdachten bij wie een RISC is afgenomen in het kader van de voorlichtingsrapportage, en in het Prison Project betreft het verdachten die in voorlopige hechtenis zijn genomen.

Deze verschillen tussen de datasets zien we terug in de algemene verschillen in kansen op gevangenisstraf. Gemiddeld zijn de kansen op gevangenisstraf voor verdachten in het Prison Project-bestand het hoogst, gevolgd door de verdachten in het RISC-bestand en het 2007 cohort. Voor de autochtone Nederlanders is de kans op gevangenisstraf bijvoorbeeld 60% in het Prison Project, 40% in het RISC-bestand en 13% in het 2007 cohort. Deze verschillen zijn uitsluitend toe te schrijven aan verschillen tussen de datasets, bijvoorbeeld in populatie, en operationalisaties – en dus niet direct van belang voor de vraagstelling van dit onderzoek. Bovendien is een belangrijk verschil tussen de datasets dat in het Prison Project centraal staat of daders wel of niet een langere gevangenisstraf opgelegd kregen dan de duur van de voorlopige hechtenis, terwijl in het 2007 cohort en het RISC-bestand centraal staat of daders wel of niet een gevangenisstraf opgelegd kregen.

Etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf

Tabel 7.1 Kans op gevangenisstraf naar etnische herkomst (in %) (ongecontroleerd).

	Kansen (in %)		
	2007 cohort (N=89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project [^] (N = 1.506)
Nederland	13	40	60
Marokko (1e generatie)	29	62	–
Ned. Antillen (1e generatie)	27	62	–
Suriname (1e generatie)	32	54	–
Turkije (1e generatie)	16	48	–
Overig W (1e generatie)	26	47	–
Overig NW (1e generatie)	35	51	–
Marokko (2e generatie)	–	72	63
Ned. Antillen (2e generatie)	–	61	71
Suriname (2e generatie)	–	63	64
Turkije (2e generatie)	–	59	67
Overig W (2e generatie)	–	48	68
Overig NW (2e generatie)	–	56	57

[^] Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze tabel de kans op een gevangenisstraf die langer is dan het voorarrest.

Tabel 7.2 Samenhang tussen etniciteit en de kans op gevangenisstraf (in effectparameters: odds ratio's) (ongeconroleerd).

	Effectparameters (odds ratio's)			
	2007 cohort [^] (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project ^{^^} (N = 1.506)	
Nederland (referentie groep)	1 (ref.)	1 (ref.)		1 (ref.)
Marokko (1e generatie)	2,84	2,48	***	–
Ned. Antillen (1e generatie)	2,58	2,43	***	–
Suriname (1e generatie)	3,31	1,77	***	–
Turkije (1e generatie)	1,36	1,38	***	–
Overig W (1e generatie)	2,42	1,32	***	–
Overig NW (1e generatie)	3,79	1,58	***	–
Marokko (2e generatie)	–	3,81	***	1,13
Ned. Antillen (2e generatie)	–	2,38	***	1,58
Suriname (2e generatie)	–	2,55	***	1,16
Turkije (2e generatie)	–	2,16	***	1,34
Overig W (2e generatie)	–	1,40	***	1,38
Overig NW (2e generatie)	–	1,90	***	0,88

~ $p \leq 0,10$; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

[^] Aangezien het 2007 cohort informatie over een hele populatie bevat, worden voor dit bestand de significantieniveaus niet vermeld.

^{^^} Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze tabel de kans op een gevangenisstraf die langer is dan het voorarrest.

Van centraal belang voor deze studie zijn de verschillen tussen de etnische groepen in de kansen om een gevangenisstraf opgelegd te krijgen door de rechter. De resultaten van de analyses daarover zijn consistent tussen de databestanden: in alle drie de databestanden hebben de onderscheiden allochtone herkomstgroeperingen een grotere kans op een

onvoorwaardelijke gevangenisstraf in vergelijking met autochtonen (zie tabel 7.1). Waar autochtonen in het 2007 cohort een kans hebben van 13%, hebben de onderscheiden allochtonen groepen een kans tussen de 16% en 35% om veroordeeld te worden tot een gevangenisstraf. In het RISc-bestand hebben autochtonen een kans van 40% veroordeeld

te worden op een gevangenisstraf, terwijl de onderscheiden eerstegeneratieallochtonen groepen een kans hebben variërend van 47% en 62%, en de tweedegeneratieallochtonen groepen een kans variërend tussen 48% en 72%. In het Prison Project hebben autochtonen een kans van 60%, en de allochtonen een kans tussen de 63% en 71%.¹ Kortom, de analyses laten consistent en systematisch zien dat allochtone herkomstgroeperingen een grotere kans hebben een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd te krijgen door een rechter dan autochtonen.

Deze conclusie kan ook gebaseerd worden op de in tabel 7.2 gepresenteerde odds ratio's. De odds ratio's zijn de ratio's van de kansverhoudingen van de onderscheiden allochtone groepen en de autochtone groep (de referentiegroep). Bijvoorbeeld: voor het 2007 cohort is de kansverhouding 'wel' versus 'geen' gevangenisstraf voor Marokkanen 29%/(100-29%) en voor autochtonen 13%/(100-13%). De ratio van deze kansverhoudingen is $[29\% / (100-29\%)] / [13\% / (100-13\%)]$, ofwel 2,84. Wanneer de odds ratio een waarde groter dan 1 heeft, dan heeft de betreffende allochtone groep dus een grotere kans(verhouding) tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden dan de autochtonen. In tabel 7.2 is duidelijk te zien dat alle berekende odds ratio's een waarde hebben groter dan 1.² Deze analyses laten dus consistent zien dat allochtone herkomstgroeperingen een grotere kans hebben een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd te krijgen dan autochtonen.

De analyses laten ook zien dat er verschillen bestaan tussen de onderscheiden groepen allochtonen in de kansen op gevangenisstraf. Deze verschillen zijn echter niet consistent en systematisch tussen de verschillende databestanden. In het 2007 cohort hebben de Surinamers en overige niet-westerse allochtonen bijvoorbeeld de grootste kans op een gevangenisstraf, terwijl dat in het Prison Project de Nederlands Antillianen en de overig westerse allochtonen zijn. Wel laten de resultaten op basis van het RISc-bestand vrij consistent zien dat tweedegeneratieallochtonen een (enigszins) grotere kans op gevangenisstraf hebben dan de eerstegeneratieallochtonen.

7.3 De samenhang tussen overige vader-, delict- en proceskenmerken en de kans op gevangenisstraf

De centrale onderzoeksvraag is in hoeverre etnisch gerelateerde verschillen bestaan in de kans op gevangenisstraf. Hierboven hebben we laten zien dat deze verschillen bestaan en zijn deze beschreven. Het is echter de vraag in hoeverre deze verschillen tussen etnische groepen mogelijk worden veroorzaakt door overige straftoemingsfactoren. Dit is van extra belang omdat het hoofdstuk 6 heeft laten zien dat de onderscheiden etnische groepen qua samenstelling in die straftoemingsfactoren substantieel verschillen. Daarom is het van belang te onderzoeken in hoeverre die straftoemingsfactoren de kans op gevangenisstraf daadwerkelijk beïnvloeden.

1. De enige uitzondering op de regel zijn de 'overig niet-westerse' daders in het Prison Project, zij hebben met 57% een iets kleinere kans op een gevangenisstraf langer dan het voorarrest.
2. Hier is opnieuw de enige uitzondering de 'overig niet-westerse' groep in het Prison Project.

Om een beeld te geven van de samenhang van de straftoemeteringsfactoren met de kans op een gevangenisstraf, presenteren we voor de drie databestanden de kansen om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden – waarbij we ze uitsplitsen voor de verschillende straftoemeteringsfactoren. In tabel 7.3 wordt uitgesplitst naar delictkenmerken, in tabel 7.4 naar daderkenmerken en in tabel 7.5 naar proceskenmerken. Wel moet (opnieuw) worden benadrukt dat deze drie datasets verschillen in de onderzoekspopulatie, de meting van de etniciteit, en de beschikbare overige straftoemeteringsfactoren (zie hoofdstuk 5).

Tabel 7.3 geeft een overzicht van de samenhang van de delictkenmerken en de kans op een gevangenisstraf. Het patroon is in overeenstemming met wat te verwachten valt op

basis van de straftoemeteringstheorieën en met het Nederlandse straftoemeteringskader (zie hoofdstuk 2). Duidelijk is dat het type delict dat door de dader is gepleegd in belangrijke mate samenhangt met de kans op een gevangenisstraf. In alle drie de databestanden hebben zeden-, drugs- en geweldsmisdrijven een grotere kans op een gevangenisstraf, terwijl verkeersdelicten minder vaak leiden tot een gevangenisstraf. Ook is er een duidelijke samenhang met de 'ernst van het delict' gemeten naar de maximale strafdreiging. Des te hoger de maximale strafdreiging is die wettelijk op een delict staat, des te groter is de kans dat de dader wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf. Eveneens zien we dat strafzaken waar meerdere feiten ten laste worden gelegd, vaker leiden tot een gevangenisstraf.

Etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf

Tabel 7.3 Kansen op gevangenisstraf naar delictkenmerken (in %).

	Kansen (in %)		
	2007 cohort (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project [^] (N = 1.506)
Type delict			
Zeden	47	53	87
Bedreiging	16	30	40
Misdrijven tegen het leven	80	82	82
Overig geweldsdelict	70	81	–
Mishandeling	12	25	39
Diefstal met geweld	75	88	77
Valsheidsmisdrijven	39	29	86
Eenvoudige diefstal	27	42	37
Gekwalificeerde diefstal	34	66	53
Verduistering	11	–	89
Bedrog	23	–	46
Heling	20	–	30
Overig vermogensdelict	–	45	–
Openbare orde	15	45	50
Vernieling	7	14	29
Overig	5	32	72
Wegenverkeerswet	3	7	–
Opiumwet (harddrugs)	83	–	67
Opiumwet (softdrugs)	19	–	65
Opiumwet	–	77	–
Wet wapens en munitie	14	–	64
Afpersing	–	–	85
Gemeengevaarlijke delicten	–	–	71
Delict onbekend	3	–	–
Zwaarte van het delict			
Strafdreiging onbekend	1	29	–
Strafdreiging t/m 1 jaar	5	11	–
Strafdreiging t/m 2 jaar	10	26	–
Strafdreiging t/m 4 jaar	22	25	–
Strafdreiging t/m 6 jaar	31	52	48
Strafdreiging > 6 jaar	72	78	78
Overig			
1 feit in de uitgangszaak ^{^^}	13	36	52
Meerdere feiten in de uitgangszaak ^{^^}	30	52	66
Medeplegen	–	–	61
Niet medeplegen	–	–	72

[^] Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze tabel de kans op een gevangenisstraf die langer is dan het voorarrest.

^{^^} Voor deze tabel is dit kenmerk gedichotomiseerd.

Tabel 7.4 maakt duidelijk dat er ook een samenhang bestaat tussen de kenmerken van de dader en de kans dat die dader een gevangenisstraf krijgt opgelegd. Mannen krijgen bijvoorbeeld vaker een gevangenisstraf opgelegd dan vrouwen. Oudere verdachten krijgen relatief minder vaak een gevangenisstraf opgelegd in vergelijking met jonge verdachten.

Daarnaast zien we dat de justitiële geschiedenis van de verdachte van belang is. Personen met een strafblad hebben een grotere kans op een gevangenisstraf dan personen zonder strafblad (hoewel dit patroon voor het Prison Project niet opgaat). Daarnaast zien we dat personen die eerder al tot een gevangenisstraf zijn veroordeeld een grotere kans hebben een gevangenisstraf opgelegd te krijgen voor het huidige delict.

Tabel 7.5 maakt ten slotte duidelijk dat proceskenmerken ook belangrijk zijn voor de kans dat een dader een gevangenisstraf krijgt opgelegd. Bij zaken die in een meervoudige kamer worden behandeld, is de kans bijvoorbeeld fors groter dat een gevangenisstraf wordt opgelegd. Waarschijnlijk wordt dit (vooral) veroorzaakt doordat in meervoudige kamers zaken met relatief zwaardere typen delicten worden behandeld, en dat rechters bij zwaardere typen delicten vaker gevangenisstraf opleggen (zie tabel 7.3). Ook zien we dat er verschillen bestaan tussen de verschillende arrondissementen. Deze verschillen zullen (deels) verklaard kunnen worden doordat er verschillen zijn in de zaken qua delict, dader en overige proceskenmerken tussen de arrondissementen.

Tabel 7.4 Kansen op gevangenisstraf naar daderkenmerken (in %).

	Kansen (in %)		
	2007 cohort (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project [^] (N = 1.506)
Leeftijd			
18 – 21 jaar	16	54	62
22 – 30 jaar	20	53	61
31 – 40 jaar	21	46	59
41 – 50 jaar	17	38	68
51 jaar en ouder	10	31	57
Geslacht			
Man	19	48	–
Vrouw	13	32	–
Justitiële geschiedenis			
Geen vermogensdelict (5 jaar) ^{^^}	13	45	64
Wel vermogensdelict(en) (5 jaar) ^{^^}	34	60	59
Geen geweldsdelict (5 jaar) ^{^^}	15	45	66
Wel geweldsdelict(en) (5 jaar) ^{^^}	30	57	55
Geen overig delict (5 jaar) ^{^^}	16	46	63
Wel overig delict(en) (5 jaar) ^{^^}	20	50	60
Geen eerdere gevangenisstraf	12	37	42
Wel eerdere gevangenisstraf	48	68	58

¹ Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze tabel de kans op een gevangenisstraf die langer is dan het voorarrest.

² Voor deze tabel is dit kenmerk gedichotomiseerd.

NB Daderkenmerken die alleen in het RISc- of het Prison Project-bestand bekend zijn, zijn niet in deze tabel opgenomen.

Tabel 7.5 Kansen op gevangenisstraf naar proceskenmerken (in %).

	Kansen (in %)		
	2007 cohort (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project [^] (N = 1.506)
Arrondissement			
Alkmaar	14	40	63
Almelo	19	53	47
Amsterdam	20	50	67
Arnhem	11	41	68
Assen	11	29	79
Breda	16	42	50
Den Bosch	16	40	58
Den Haag	17	44	57
Dordrecht	17	49	73
Groningen	11	42	76
Haarlem	39	54	63
Leeuwarden	13	54	75
Maastricht	16	48	67
Middelburg	11	52	37
Roermond	17	48	67
Rotterdam	19	52	74
Utrecht	18	56	46
Zutphen	14	49	58
Zwolle-Lelystad	12	40	65
Rechtbank overig	7	–	–
Overig			
Enkelvoudige kamer	12	–	43
Meervoudige kamer	71	–	71
Gerechtshof	34	–	–

[^] Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze kolom de kans op een gevangenisstraf die langer is dan het voorarrest.

Samenvattend: er is – zoals mocht worden verwacht – een samenhang tussen de verschillende delict-, dader- en proceskenmerken en de kans op een gevangenisstraf. Wanneer we dus willen onderzoeken in hoeverre er etnisch gerelateerde verschillen bestaan in de kans op gevangenisstraf, dan moeten we hiermee rekening houden.

7.4 Etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf – gecontroleerd voor de samenhang met overige delict-, dader- en proceskenmerken

In deze paragraaf beantwoorden we daarom opnieuw de centrale onderzoeksvraag:

In hoeverre hangt de etniciteit van daders samen met de kans om door rechters in eerste aanleg veroordeeld te worden tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf in vergelijking met voorwaardelijke vrijheidsstraf, taakstraf of geldboete?

In deze paragraaf doen we dat echter terwijl we rekening houden met andere ‘gemeten’ delict-, dader- en proceskenmerken. We tonen daarom resultaten van multivariabele logistische regressieanalyses, waarin alle dader-, delict- en proceskenmerken tegelijkertijd worden opgenomen. Deze logistische regressieanalyses geven inzicht in de etnisch gerelateerde verschillen in kansen op gevangenis-

straf – wanneer we rekening houden met het feit dat de onderscheiden etnische groepen substantieel verschillen in de straftoemingsfactoren (zie hoofdstuk 6) en dat de diverse straftoemingsfactoren samenhangen met de kansen dat een rechter een gevangenisstraf oplegt (zie paragraaf 7.3).

Tabel 7.6 presenteert de resultaten van de logistische regressieanalyses – apart uitgevoerd voor elk van de drie databestanden. In deze tabel beperken we ons door alleen de effectparameters van de logistische regressieanalyses weer te geven die betrekking hebben op de etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf. De volledige resultaten van de logistische regressieanalyses zijn weergegeven in bijlage 1. Daarin worden ook de effectparameters van de diverse delict-, dader- en proceskenmerken gepresenteerd.

De effectparameters van de logistische regressieanalyses die betrekking hebben op de etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf, zijn in tabel 7.6 weergegeven als odds ratio's. Deze odds ratio's zijn – zoals al in paragraaf 7.1 is besproken – de ratio's van de kansverhoudingen van de onderscheiden allochtone groepen en de autochtone groep (de referentiegroep). Wanneer een odds ratio een waarde groter dan 1 heeft, dan heeft de betreffende allochtone groep een grotere kans(verhouding) tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden dan de autochtonen.

Tabel 7.6 Samenhang tussen etniciteit en de kans op gevangenisstraf (in effectparameters: odds ratio's) (gecontroleerd).[^]

	Effectparameters (odds ratio's)		
	2007 cohort ^{^^} (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project ^{^^^} (N = 1.506)
Nederland (referentiegroep)	1 (ref.)	1 (ref.)	1 (ref.)
Marokko (1e generatie)	1,65	1,30 ~	–
Ned. Antillen (1e generatie)	1,29	1,26	–
Suriname (1e generatie)	1,57	1,01	–
Turkije (1e generatie)	1,39	1,04	–
Overig W (1e generatie)	3,60	1,11	–
Overig NW (1e generatie)	3,56	1,24	–
Marokko (2e generatie)	–	1,35	1,50 ~
Ned. Antillen (2e generatie)	–	1,62	1,35
Suriname (2e generatie)	–	1,36 ~	0,95
Turkije (2e generatie)	–	1,70 **	1,58
Overig W (2e generatie)	–	1,27 ~	1,36
Overig NW (2e generatie)	–	0,93	0,72
Pseudo-Nagelkerke R2	0,69	0,83	0,43

~ $p \leq 0,10$; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

[^] Zie bijlage 1 voor het volledige model.

^{^^} Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

^{^^^} Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze kolom de kans op een gevangenisstraf die langer is dan het voorarrest.

De odds ratio's zoals gepresenteerd in tabel 7.6 kunnen we allereerst vergelijken met de odds ratio's zoals eerder besproken in tabel 7.2, waar odds ratio's voor etnische verschillen in de kans op gevangenisstraf werden weer- gegeven waarbij niet gecontroleerd is voor de

samehang met delict-, dader- en procesken- merken. Duidelijk is dat in de odds ratio's in tabel 7.6 in de meeste gevallen duidelijk kleiner zijn dan in tabel 7.2. Dit geeft aan dat een belangrijk deel van de verschillen tussen etnische groepen in de kans op gevangenis-

straf wordt veroorzaakt door de samenhang met de delict-, dader- en proceskenmerken.

Tabel 7.6 maakt duidelijk dat de waarde van die odds ratio's voor het 2007 cohort nog steeds groter is dan 1. Voor deze populatie van veroordeelden geldt dus dat, ook nadat rekening is gehouden met diverse delict-, dader- en proceskenmerken, (eerstegeneratie) allochtone veroordeelden een grotere kans op gevangenisstraf hebben dan autochtone veroordeelden. De kansverhouding om een dergelijke straf te krijgen ten opzichte van het niet-krijgen is voor bijvoorbeeld Marokkanen 65% hoger dan voor Nederlandse verdachten ($OR = 1,65$). Voor Antilliaanse en Turkse veroordeelden zijn deze verschillen ten opzichte van autochtone veroordeelden relatief kleinst: de gecontroleerde odds ratio's hebben de waarde 1,29 en 1,39. Voor overige westerse en niet-westerse allochtonen zijn de gecontroleerde odds ratio's het grootst: respectievelijk 3,60 en 3,56. Let wel: die laatste twee groepen vormen een verzameling van personen met zeer diverse herkomsten waardoor conclusies minder goed zijn te trekken. Samenvattend is de conclusie op basis van de analyses op de gegevens van het 2007 cohort dan ook dat de 'gemeten' overige straftoemingsfactoren over delict, verdachte en proces in belangrijke mate de etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting verklaren, maar tevens dat die deels in stand blijven.³ Mogelijk

zijn de overblijvende etnische verschillen toe te schrijven aan diverse 'ongemeten' factoren, maar toekomstig onderzoek moet daarover uitsluitsel geven.

De resultaten van de analyses op de data van het RISC-bestand en het Prison Project laten zien dat er na controle nauwelijks (nog) significante verschillen zijn tussen autochtone en allochtone veroordeelden in de kans op gevangenisstraf. Bij de analyses op het RISC-bestand en de Prison Project-data wordt uitgebreider gecontroleerd voor met name dader- en proceskenmerken dan in het 2007 cohort. Dit kan het wegvallen van het merendeel van de effecten van de etnische groep verklaren: het toetsen dat etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting indirect via overige straftoemingsfactoren plaatsvindt is hier uitgebreider gebeurd.

Ten slotte moet opgemerkt worden dat bij de analyses op het RISC-bestand en de Prison Project-data ook na controle voor zeer veel overige straftoemingsfactoren de kans een gevangenisstraf opgelegd te krijgen voor bijvoorbeeld tweedegeneratie Turken respectievelijk Marokkanen statistisch significant groter is dan voor autochtone Nederlanders.⁴ In hoeverre deze verschillen toe te schrijven zijn aan diverse 'ongemeten' factoren, daarover moet toekomstig onderzoek uitsluitsel geven.

3. Aangezien dit gegevensbestand uitspraken bevat die door het gerechtshof zijn gedaan, inspecteren we ook de resultaten wanneer alleen uitspraken in eerste aanleg worden geselecteerd. Ook wanneer alleen uitspraken in eerste aanleg worden geselecteerd, hebben alle onderscheiden groepen daders die in het buitenland zijn geboren een grotere kans op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf dan daders die in Nederland zijn geboren. Door die selectie veranderen de resultaten niet.
4. NB Het verschil tussen daders van Marokkaanse en Nederlandse afkomst is statistisch significant op het significantieniveau van 0,10.

7.5 Voorbeelden van verschillen in de kans op gevangenisstraf: drie scenario's

Om duidelijk te maken hoe groot etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting zijn, berekenen we voor een aantal voorbeeldzaken de specifieke kans dat de dader tot gevangenisstraf wordt veroordeeld. Dit doen we aan de hand van de resultaten van de logistische regressieanalyses (zie voor meer informatie Sieben & Linssen, 2009). Deze uitkomsten kunnen immers niet direct als kansen worden geïnterpreteerd, aangezien een *kansverhouding* wordt uitgerekend. De kans op gevangenisstraf kan voor de verschillende etnische groepen wel worden berekend door de 'kansformule' verder in te vullen: voor een zaak met *specifiek* gekozen kenmerken kunnen we aan de hand van de uitkomsten van de regressieanalyse de bijbehorende kans op gevangenisstraf berekenen.

Om de bevindingen uit paragraaf 7.4 dus wat concreter te maken, berekenen wij voor drie voorbeeldzaken de kans dat de verdachte tot gevangenisstraf wordt veroordeeld.⁵ De drie scenario's verschillen alleen met elkaar in het delict (mishandeling, gekwalificeerde diefstal en overtreddingen van de Opiumwet), de zaken hebben verder dezelfde kenmerken. In het 2007 cohort zijn bijvoorbeeld de volgende specifieke kenmerken gekozen: een zaak waar de verdachte 22-30 jaar is, bestraft is in een enkelvoudige kamer, maximale strafdreiging van 4 tot en met 6 jaar, man, Den Haag, geen

voorarrest, niet eerder veroordeeld tot gevangenisstraf, gemiddeld aantal feiten in de uitgangszaak, gemiddelde criminele voorgeschiedenis.

Bijlage 2 bevat in de noot voor de verschillende databestanden een beschrijving van de scenario's. Daarnaast bevat de tabel de uitkomsten van de kansberekeningen. Tussen de gegevensbestanden zijn grote verschillen waar te nemen in de kansen op gevangenisstraf. Deze verschillen zijn grotendeels te verklaren door de verschillen in de uitgangssituatie. In het 2007 cohort zijn de kansen op gevangenisstraf relatief gezien vrij laag, omdat dit gegevensbestand informatie over alle gestraften bevat. Kansen op gevangenisstraf zijn in het Prison Project juist relatief hoog. Dit gegevensbestand bevat alleen informatie over verdachten die in voorlopige hechtenis zitten en dat is een enorme kansverhoger voor gevangenisstraf. In plaats van kansen op gevangenisstraf tussen gegevensbestanden te vergelijken, is het dus met name interessant om de kansen op gevangenisstraf tussen etnische groepen *binnen* een bepaald gegevensbestand te bestuderen.

Forse verschillen in kansen op gevangenisstraf tussen etnische groepen zijn te zien in het 2007 cohort. Zo is de kans op een gevangenisstraf in alle drie de scenario's ruim drie keer hoger voor daders van niet-westerse afkomst dan voor daders die in Nederland zijn geboren. Wanneer het gaat om een zaak waarin een overtreding van de Opiumwet heeft

5. De grootte van de kans op gevangenisstraf is voor een belangrijk deel afhankelijk van de door de onderzoekers gekozen specifieke kenmerken.

plaatsgevonden, is de kans op een gevangenisstraf voor daders van overig niet-westerse afkomst bijvoorbeeld 24% ten opzichte van 8% voor daders van Nederlandse afkomst. Voor daders van Marokkaanse afkomst is de kans op een gevangenisstraf voor de drie scenario's 60%, 58% en 57% hoger dan voor daders van Nederlandse afkomst.⁶ Het verschil in de percentages illustreert ook dat het duidelijk ligt aan de specifieke zaakskenmerken hoe hoog de kans op gevangenisstraf is: de kansen op gevangenisstraf voor de etnische groepen verschillen tussen de drie scenario's.

In het RISC- en Prison Project-bestand zijn er ook verschillen tussen etnische groepen in de kans op gevangenisstraf, maar deze verschillen zijn kleiner dan in het 2007 cohort. Dit komt mogelijk doordat in het RISC- en Prison Project-bestand uitgebreider rekening wordt gehouden met dader- en proceskenmerken en doordat er een selectievere verdachtenpopulatie centraal staat.

In het RISC-bestand hebben daders die in Nederland geboren zijn 6% kans om voor een mishandeling tot gevangenisstraf veroordeeld te worden. Voor tweedegeneratie Turken is deze kans 10% (63% groter). Tweedegeneratie Antillianen hebben 56% meer kans op gevangenisstraf dan verdachten die in Nederland zijn geboren. Voor gekwalificeerde diefstal hebben verdachten die in Nederland zijn geboren 7% kans op gevangenisstraf, terwijl

deze kans voor zowel tweedegeneratie Turken als tweedegeneratie Antillianen 11% bedraagt (respectievelijk 62% en 55% meer⁷). En voor Opiumdelicten bedragen deze percentages 8% voor verdachten die in Nederland zijn geboren en 12% voor de tweedegeneratie Turken en Antillianen (respectievelijk 61% en 55% meer).

In het Prison Project is de kans op een gevangenisstraf met een langere duur dan het voorarrest voor daders van Nederlandse afkomst in het scenario van gekwalificeerde diefstal bijvoorbeeld 71%, terwijl de kans voor daders van Turkse afkomst 80% is en voor daders van Marokkaanse afkomst 79%. Dit betekent een verschil in kans van respectievelijk 12% en 11%.⁸ In het Prison Project-bestand zijn dit de grootste etnisch gerelateerde verschillen die kunnen worden geïdentificeerd.

Tot slot moet worden opgemerkt dat de kans op een gevangenisstraf voor bijna alle onderscheiden etnische dadergroepen, in alle gegevensbestanden en in alle drie de scenario's hoger ligt dan voor daders van Nederlandse afkomst.

7.6 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we de eerste centrale onderzoeksvraag beantwoord. Deze vraag betreft:

6. De kansen zijn hier zonder decimalen gepresenteerd, maar de verschillen zijn berekend op basis van de onafgeronde cijfers.
7. Deze percentages verschillen voor Turken en Antillianen omdat de kansen hier zonder decimalen zijn gepresenteerd, maar de verschillen zijn berekend op basis van de onafgeronde cijfers.
8. De kansen zijn hier zonder decimalen gepresenteerd, maar de verschillen zijn berekend op basis van de onafgeronde cijfers.

*In hoeverre hangt de etniciteit van
daders samen met de kans om door
rechters in eerste aanleg veroordeeld te
worden tot een onvoorwaardelijke vrij-
heidsstraf in vergelijking met voorwaar-
delijke vrijheidsstraf, taakstraf of geld-
boete?*

Het antwoord op deze vraag blijkt vierledig te zijn. Een eerste antwoord is dat wanneer we zonder rekening te houden met andere straf-toematingsfactoren (en dus ongecontroleerd) kijken naar de verschillen in kansen op gevangenisstraf, er substantiële en statistisch significante verschillen bestaan tussen etnische groepen: daders met een allochtone herkomst hebben een grotere kans om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden.

Een tweede antwoord is dat wanneer we controleren voor de samenhang met veel 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken, de verschillen tussen de etnische groepen – en met name tussen de allochtonen en autochtonen – veel minder groot zijn dan in de ongecontroleerde analyses. De bestaande verschillen in kansen op gevangenisstraf worden dus – in belangrijke mate – veroorzaakt doordat de onderscheiden etnische groepen substantieel verschillen in de verdeling van Straftoematingsfactoren en de diverse straf-toematingsfactoren substantieel samenhangen met de kansen dat een rechter een gevangenisstraf oplegt.

Een derde antwoord is dat ook na controle voor veel 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken er substantiële en statistisch significante verschillen blijven bestaan tussen de etnische groepen in de kans een gevangenisstraf opgelegd te krijgen. In het 2007 cohort hebben ook na controle voor de samenhang met overige 'gemeten' straftoematingsfactoren alle onderscheiden etnische groepen een grotere kans op gevangenisstraf dan autochtonen. In het RISC-bestand en de Prison Project-data hebben na controle tweedegeneratie Turken en Marokkanen nog een statistisch significant grotere kans op een gevangenisstraf dan autochtone Nederlanders.

Een vierde antwoord is dat deze studie geen uitsluitsel kan geven over de verklaring van het feit dat de etnisch gerelateerde verschillen deels blijven bestaan na controle voor de samenhang met veel 'gemeten' straftoematingsfactoren. In deze studie hebben we namelijk alleen kunnen controleren voor 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken. We hebben geen rekening kunnen houden met 'ongemeten' straftoematingsfactoren, stereotypering van etnische groepen op basis van statistische kennis en overige stereotypering van etnische groepen (zie hoofdstuk 3). Het is van belang om in toekomstig onderzoek verder te bekijken in hoeverre deze verschillen door de drie overige drie typen verklaringen worden veroorzaakt.

Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beantwoorden we de tweede onderzoeksvraag die centraal staat in deze studie. Deze vraag luidt:

In hoeverre hangt de etniciteit van daders samen met de duur van de door de rechters opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf?

Bij het beantwoorden van deze vraag presenteren we allereerst (in paragraaf 8.2) de gemiddelde duur van de opgelegde gevangenisstraf voor verschillende herkomstgroeperingen. We doen dit voor alle drie de databestanden. Dit is een bivariate analyse. Dat wil zeggen dat er geen rekening wordt gehouden met de invloed van andere dader-, delict- en proceskenmerken. Vervolgens zetten we (in paragraaf 8.3) uiteen hoe deze andere kenmerken samenhangen met de duur van de opgelegde gevangenisstraffen. Verschillen tussen deze kenmerken zouden

immers etnisch gerelateerde verschillen in de duur van gevangenisstraf kunnen verklaren. Uit hoofdstuk 6 bleek immers dat de verdeling van de delict-, proces- en daderkenmerken verschilt tussen de onderscheiden herkomstgroeperingen. Tot slot tonen we daarom (in paragraaf 8.4) resultaten van multivariabele regressieanalyses, waarin de verschillen in de duur van de gevangenisstraf voor de onderscheiden herkomstgroeperingen worden onderzocht, gecontroleerd voor eventuele samenhangen met andere dader-, delict- en proceskenmerken.

8.2 Beschrijving van de etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf (ongecontroleerd)

In tabel 8.1 presenteren we de duur van de opgelegde gevangenisstraf voor de onderscheiden etnische groepen. De duur van de gevangenisstraf is voor het 2007 cohort gebaseerd op alle 15.889 volwassenen die in 2007 tot

een gevangenisstraf zijn veroordeeld. Voor het RISC-bestand zijn analyses voor de duur van gevangenisstraf berekend op alle 9.699 verdachten die tot een gevangenisstraf zijn veroordeeld. Voor het Prison Project is de totale duur van gevangenisstraf onderzocht van alle 1.506 voorlopig gehechten. Voor de 925 Prison Project-personen die het betrof, is ook de 'extra duur' onderzocht, dat wil zeggen: de duur van de gevangenisstraf langer dan de tijd die al in voorarrest is doorgebracht (zie voor meer informatie ook hoofdstuk 5).

Bij het interpreteren van de uitkomsten over de duur van gevangenisstraf moeten we uiteraard rekening houden met de verschillen tussen de datasets, bijvoorbeeld in populatie en operationalisaties. Verdachten verschillen bijvoorbeeld in de selectiecriteria: in het 2007 cohort betreft het nog alle personen die tot een gevangenisstraf zijn veroordeeld, in het RISC-bestand betreft het alle tot een gevangenisstraf veroordeelden bij wie een RISC is

afgenomen in het kader van de voorlichtingsrapportage, en in het Prison Project betreft het (uitsluitend) tot een gevangenisstraf veroordeelden die in voorlopige hechtenis zijn genomen.

Uiteraard zien we deze verschillen tussen de datasets terug in de algemene verschillen in de duur van gevangenisstraf. Gemiddeld is de duur van gevangenisstraf in het Prison Project-bestand het hoogst, gevolgd door de verdachten in het RISC-bestand en het 2007 cohort. Voor de autochtone Nederlanders is de gemiddelde duur op gevangenisstraf bijvoorbeeld 332 dagen in het Prison Project (en zelfs 382 dagen als we kijken naar de 'extra duur'), 314 dagen in het RISC-bestand en 211 dagen in het 2007 cohort. Deze verschillen zijn uitsluitend toe te schrijven aan verschillen tussen de datasets, bijvoorbeeld in populatie – en dus niet direct van belang voor de vraagstelling van dit onderzoek.

Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf

Tabel 8.1 Duur van de opgelegde gevangenisstraf voor onderscheiden etnische groepen (in dagen)
(ongecontroleerd).

	Duur gevangenisstraf (in dagen)			
	2007 cohort	RISc	Prison Project	Prison Project
	Totale duur (N = 15.889)	Totale duur (N = 9.699)	Totale duur (N = 1.506)	Extra duur (N = 925)
Nederland (ref.)	211	314	332	382
Marokko (1e generatie)	198	290	–	–
Ned. Antillen (1e generatie)	273	420	–	–
Suriname (1e generatie)	224	345	–	–
Turkije (1e generatie)	260	460	–	–
Overig W (1e generatie)	195	434	–	–
Overig NW (1e generatie)	220	351	–	–
Marokko (2e generatie)	–	299	352	404
Ned. Antillen (2e generatie)	–	282	510	579
Suriname (2e generatie)	–	329	392	451
Turkije (2e generatie)	–	316	367	385
Overig W (2e generatie)	–	328	363	406
Overig NW (2e generatie)	–	315	274	317

Tabel 8.2 Samenhang tussen etniciteit en de duur van de opgelegde gevangenisstraf (ongecontroleerd).

	Effectparameters			
	2007 cohort [^]	RISc	Prison Project	Prison Project
	Totale duur (N = 15.889)	Totale duur (N = 9.699)	Totale duur (N = 1.506)	Extra duur (N = 925)
Nederland (ref.)	1 (ref.)	1 (ref.)	1 (ref.)	1 (ref.)
Marokko (1e generatie)	1,05	1,01	–	–
Ned. Antillen (1e generatie)	1,23	1,37 ***	–	–
Suriname (1e generatie)	1,29	1,19 **	–	–
Turkije (1e generatie)	1,19	1,31 ***	–	–
Overig W (1e generatie)	0,86	1,24 **	–	–
Overig NW (1e generatie)	1,30	1,10 ~	–	–
Marokko (2e generatie)	–	1,13 ~	1,04	1,26
Ned. Antillen (2e generatie)	–	1,08	1,52 *	1,92 ~
Suriname (2e generatie)	–	1,15 *	1,22	1,57 ~
Turkije (2e generatie)	–	0,98	1,14	1,22
Overig W (2e generatie)	–	1,05	1,11	1,05
Overig NW (2e generatie)	–	1,06	1,01	1,41

~ $p \leq 0,10$; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

[^] Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

Wel van centraal belang voor deze studie zijn de verschillen tussen de etnische groepen in de duur van de door de rechter opgelegde gevangenisstraf. De resultaten van de analyses daarover zijn consistent tussen de databestanden: in alle drie de databestanden hebben de onderscheiden allochtone

herkomstgroeperingen een langere onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd gekregen dan autochtonen. Met name de Nederlands Antillianen, Surinamers en Turken hebben relatief langere gevangenisstraffen opgelegd gekregen (zie tabel 8.1).

Deze conclusie kan ook worden gebaseerd op de in tabel 8.2 gepresenteerde effectparameters. De effectparameters zijn de ratio's van de natuurlijke logaritme van de duur van de opgelegde gevangenisstraf van de onderscheiden allochtone groepen en de autochtone groep (de referentiegroep). Bijvoorbeeld: voor het RISc-bestand is de effectparameter voor de eerstegeneratie Nederlands Antillianen $\ln(420)/\ln(314)$: ofwel 1,37. Wanneer de effectparameter een waarde groter dan 1 heeft, dan heeft de betreffende allochtone groep dus een langere gevangenisstraf opgelegd gekregen dan de autochtonen. In het geval van de eerstegeneratie Nederlands Antillianen in het RISc- bestand houdt het in dat de duur van de opgelegde gevangenisstraf voor hen 37% langer is dan voor autochtoon Nederlandse verdachten. In tabel 8.2 is duidelijk dat veruit de meeste van de berekende effectparameters een waarde hebben die groter is dan 1. Duidelijk is echter ook dat de effectparameters niet in alle gevallen statistisch significant verschillen van 1. Dit komt mogelijk doordat de databestanden voor sommige etnische groepen relatief weinig daders bevatten. Het patroon is wel consistent: vrijwel alle effectparameters zijn groter dan 1. Deze analyses geven dus aanwijzingen dat allochtone herkomstgroeperingen langere onvoorwaardelijke gevangenisstraffen opgelegd krijgen dan autochtonen.

De analyses laten ook zien dat er verschillen bestaan tussen de onderscheiden groepen allochtonen in de duur van de gevangenis-

straf. Deze verschillen zijn echter niet consistent en systematisch tussen de verschillende databestanden. Wel blijkt in alle drie bestanden dat Nederlands Antillianen relatief langere straffen opgelegd krijgen. Verder laten de RISc-gegevens vrij consistent zien dat tweedegeneratieallochtonen kortere gevangenisstraffen opgelegd krijgen dan de eerstegeneratieallochtonen van die herkomstgroepen.

8.3 De samenhang tussen overige dader-, delict- en proceskenmerken en de duur van de opgelegde gevangenisstraf

De centrale onderzoeksvraag in dit hoofdstuk is in hoeverre etnisch gerelateerde verschillen bestaan in de duur van de gevangenisstraf. Hierboven hebben we deze beschreven. Het is echter de vraag in hoeverre deze verschillen in de duur van gevangenisstraf tussen etnische groepen mogelijk worden veroorzaakt door andere straftoemingsfactoren. Dit is van extra belang omdat hoofdstuk 6 heeft laten zien dat de onderscheiden etnische groepen qua samenstelling in die straftoemingsfactoren substantieel verschillen. Daarom is het van belang te onderzoeken in hoeverre die straftoemingsfactoren de duur van gevangenisstraf daadwerkelijk beïnvloeden.

Om een beeld te geven van de samenhang van de straftoemingsfactoren met de duur van gevangenisstraf, presenteren we voor de drie databestanden de duur van de opge-

legde onvoorwaardelijke gevangenisstraffen – waarbij we ze uitsplitsen voor de verschillende straftoemetingfactoren. In tabel 8.3 wordt uitgesplitst naar delictkenmerken, in tabel 8.4 naar daderkenmerken en in tabel 8.5 naar proceskenmerken. Wel moet (opnieuw) worden benadrukt dat deze drie datasets verschillen in de onderzoekspopulatie, de meting van de etniciteit en de beschikbare overige straftoemetingfactoren (zie hoofdstuk 5).

Tabel 8.3 geeft een overzicht van de samenhang van de delictkenmerken en de duur van de gevangenisstraf. Het patroon is in overeenstemming met wat is te verwachten op basis van de straftoemetingstheorieën en met het Nederlandse straftoemetingskader (zie hoofdstuk 2). Duidelijk is dat het type delict dat door de dader is gepleegd in belangrijke mate samenhangt met de opgelegde duur van de gevangenisstraf. In alle drie de databestanden worden voor misdrijven tegen het leven, zeden-, harddrugs- en overige geweldsmisdrijven relatief lange gevangenisstraffen opgelegd, terwijl verkeersdelicten minder vaak leiden tot lange gevangenisstraffen. Ook is er een samenhang met de 'ernst van het delict' gemeten naar de maximale

strafdreiging. Met name delicten waarop een strafdreiging van meer dan 6 jaar staat (wat veelal ernstige geweldsmisdrijven betreft), leiden tot lange gevangenisstraffen. Verder leiden strafzaken waarin meerdere feiten ten laste worden gelegd tot relatief langere straffen.

Tabel 8.4 maakt duidelijk dat er ook een samenhang bestaat tussen de kenmerken van de dader en de duur van opgelegde gevangenisstraffen. Mannen krijgen bijvoorbeeld langere gevangenisstraffen opgelegd dan vrouwen. Oudere verdachten krijgen eveneens relatief langere gevangenisstraffen opgelegd in vergelijking met jonge verdachten.

Daarnaast zien we dat iemands justitiële geschiedenis van belang is. Bij het 2007 cohort en het Prison Project krijgen daders met veroordelingen in de laatste 5 jaar op hun strafblad relatief langere gevangenisstraffen opgelegd dan personen zonder strafblad. Bij het RISC-bestand is dit effect echter andersom. Verder zien we voor alle drie de datasets dat personen die eerder al tot een gevangenisstraf zijn veroordeeld eveneens langere gevangenisstraffen opgelegd krijgen.

Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf

Tabel 8.3 Duur van de opgelegde gevangenisstraf (in aantal dagen) naar delictkenmerken.

	Duur (in aantal dagen)			
	Totale duur	Totale duur	Totale duur	Extra duur
	2007 cohort (N = 15.889)	RISc (N = 9.699)	Prison Project (N = 1.506)	Prison Project [^] (N = 925)
Type delict				
Zeden	511	473	647	582
Bedreiging	82	97	126	126
Misdrijven tegen het leven	1.105	850	1.003	1.063
Overig geweldsdelict	445	392	–	–
Mishandeling	99	120	133	147
Diefstal met geweld	440	500	494	482
Valsheidsmisdrijven	94	324	238	137
Eenvoudige diefstal	41	78	64	53
Gekwalificeerde diefstal	109	178	145	124
Verduistering	68	–	381	302
Bedrog	132	–	166	197
Heling	72	–	78	77
Overig vermogensdelict	–	195	–	–
Openbare orde	148	277	137	150
Vernieling	34	67	53	6
Overig	330	274	362	321
Wegenverkeerswet	46	299	–	–
Opiumwet (harddrugs)	409	–	313	312
Opiumwet (softdrugs)	170	–	630	753
Opiumwet	–	365	–	–
Wet wapens en munitie	123	–	157	106
Afpersing	–	–	470	396
Gemeengevaarlijke delicten	–	–	173	413
Delict onbekend	252	–	–	–
Zwaarte van het delict				
Strafdreiging onbekend	170	303	–	–
Strafdreiging t/m 1 jaar	142	173	–	–
Strafdreiging t/m 2 jaar	62	101	–	–
Strafdreiging t/m 4 jaar	66	111	–	–
Strafdreiging t/m 6 jaar	134	191	119	124
Strafdreiging > 6 jaar	497	509	443	462
Overig				
1 feit in de uitgangzaak ^{^^}	174	283	262	355
Meerdere feiten in de uitgangzaak ^{^^}	263	365	381	409
Medeplegen	–	–	579	663
Niet medeplegen	–	–	331	376

[^] Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze kolom de duur van gevangenisstraf langer dan het voorarrest.

^{^^} Voor deze tabel is dit kenmerk gedichotomiseerd.

Tabel 8.4 Duur van de opgelegde gevangenisstraf (in aantal dagen) naar daderkenmerken.

	Duur (in aantal dagen)			
	Totale duur	Totale duur	Totale duur	Extra duur
	2007 cohort (N = 15.889)	RISc (N = 9.699)	Prison Project (N = 1.506)	Prison Project [^] (N = 925)
Leeftijd				
18 – 21 jaar	204	320	315	337
22 – 30 jaar	215	341	369	437
31 – 40 jaar	211	332	317	389
41 – 50 jaar	221	331	362	378
Ouder dan 50 jaar	258	338	402	512
Geslacht				
Man	219	337	–	–
Vrouw	187	264	–	–
Justitiële geschiedenis				
geen vermogensdelict(en) (5 jaar) ^{^^}	147	339	282	317
wel vermogensdelict (5 jaar) ^{^^}	267	286	405	464
geen geweldsdelict(en) (5 jaar) ^{^^}	183	337	287	356
wel geweldsdelict (5 jaar) ^{^^}	230	299	376	412
geen overig delict(en) (5 jaar) ^{^^}	181	337	317	370
wel overig delict (5 jaar) ^{^^}	241	311	370	416
Geen eerdere gevangenisstraf	257	326	394	435
Eerdere gevangenisstraf	167	337	282	336

[^] Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze kolom de kans op een straf die langer is dan het voorarrest.

^{^^} Voor deze tabel is dit kenmerk gedichotomiseerd.

NB Daderkenmerken die alleen in het RISc- of het Prison Project bestand bekend zijn, zijn niet in deze tabel opgenomen.

Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf

Tabel 8.5 maakt ten slotte duidelijk dat ook proceskenmerken samenhangen met de duur van gevangenisstraffen die worden opgelegd. Bij zaken die in een meervoudige kamer worden behandeld, worden fors langere straffen opgelegd. Waarschijnlijk wordt dit (vooral) veroorzaakt doordat in meervoudige kamers zaken met relatief zwaardere typen delicten worden behandeld, en dat rechters bij zwaardere typen delicten langere gevangenisstraf opleggen (zie tabel 8.3). Ook zien we dat er verschillen bestaan tussen de verschillende arrondissementen. Deze verschillen zullen ook (deels) verklaard kunnen worden doordat de behandelde zaken verschillen in delict-, dader- en proceskenmerken.

Samenvattend: er is – zoals mocht worden verwacht – een samenhang tussen de verschillende delict-, dader- en proceskenmerken en de duur van onvoorwaardelijk opgelegde gevangenisstraffen. Wanneer we dus willen onderzoeken in hoeverre er etnisch gerelateerde verschillen bestaan in de duur van gevangenisstraf, dan moeten we hiermee rekening houden.

Tabel 8.5 Duur van de opgelegde gevangenisstraf (in aantal dagen) naar proceskenmerken.

	Duur (in aantal dagen)			
	Totale duur	Totale duur	Totale duur	Extra duur
	2007 cohort (N = 15.889)	RISc (N = 9.699)	Prison Project (N = 1.506)	Prison Project^ (N = 925)
Arrondissement				
Alkmaar	224	355	265	415
Almelo	161	335	256	284
Amsterdam	190	294	443	482
Arnhem	214	334	491	536
Assen	291	308	351	345
Breda	208	328	324	401
Den Bosch	214	307	263	276
Den Haag	163	318	316	395
Dordrecht	160	390	249	281
Groningen	278	310	432	421
Haarlem	251	337	361	457
Leeuwarden	211	355	452	496
Maastricht	252	469	329	362
Middelburg	175	335	226	370
Roermond	274	458	386	402
Rotterdam	274	356	379	359
Utrecht	190	298	256	360
Zutphen	168	304	324	338
Zwolle-Lelystad	197	300	394	445
Rechtbank overig	499	–	–	–
Overig				
Enkelvoudige kamer	66	–	80	52
Meervoudige kamer	443	–	476	497
Gerechtshof	468	–	–	–

^ Resultaten op basis van het Prison Project-gegevensbestand betreffen in deze kolom de kans op een straf die langer is dan het voorarrest.

8.4 Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf gecontroleerd voor de samenhang met overige delict-, dader- en proceskenmerken

Tot slot beantwoorden we daarom opnieuw de centrale onderzoeksvraag:

In hoeverre hangt de etniciteit van daders samen met de duur van de door de rechters opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf?

We doen dat echter terwijl we controleren voor de samenhang met andere ‘gemeten’ delict-, dader- en proceskenmerken. We tonen daarom resultaten van multivariabele regressieanalyses waarin alle dader-, delict- en proceskenmerken tegelijkertijd worden meegenomen. Deze regressieanalyses geven inzicht in hoe groot de etnisch gerelateerde verschillen in duur van gevangenisstraf zijn – wanneer we rekening houden met het feit dat de onderscheiden etnische groepen substantieel verschillen in de straftoemingsfactoren (zie hoofdstuk 6) en dat de diverse straftoemingsfactoren samenhangen met de kansen dat een rechter een gevangenisstraf oplegt (zie paragraaf 8.3).

Tabel 8.6 presenteert de resultaten van de regressieanalyses – apart uitgevoerd voor elk van de drie databestanden. In deze tabel beperken we ons door alleen de effectparameters van de regressieanalyses weer te geven die betrekking hebben op de etnisch gerelateerde verschillen in de duur van gevangenisstraf. De volledige resultaten van de regressieanalyses zijn weergegeven in bijlage 3. Daarin zijn ook de effectparameters van de diverse delict-, dader- en proceskenmerken gepresenteerd.

De effectparameters van de regressieanalyses die betrekking hebben op de etnisch gerelateerde verschillen in de duur van gevangenisstraf zijn in tabel 8.6 weergegeven. Deze effectparameters zijn – zoals al is besproken in paragraaf 8.2 – de ratio’s van de natuurlijke logaritme van de duur van de opgelegde gevangenisstraf van de onderscheiden allochtone groepen en de autochtone groep (de referentiegroep). Wanneer de effectparameter een waarde groter dan 1 heeft, dan heeft de betreffende allochtone groep dus een langere gevangenisstraf opgelegd gekregen dan de autochtonen.

Tabel 8.6 Samenhang tussen etniciteit en de duur van de opgelegde gevangenisstraf (gecontroleerd).[^]

	Effectparameters			
	2007 cohort ^{^^}	RISc	Prison Project	Prison Project
	Totale duur (N = 15.889)	Totale duur (N = 9.699)	Totale duur (N = 1.506)	Extra duur (N = 925)
Nederland (ref.)	1 (ref.)	1 (ref.)	1 (ref.)	1 (ref.)
Marokko (1e generatie)	1,06	1,00	–	–
Ned. Antillen (1e generatie)	1,08	1,08 *	–	–
Suriname (1e generatie)	0,94	1,02	–	–
Turkije (1e generatie)	1,11	1,19 ***	–	–
Overig W (1e generatie)	1,07	1,14 **	–	–
Overig NW (1e generatie)	1,19	1,04	–	–
Marokko (2e generatie)	–	1,14 **	1,16 *	1,36 *
Ned. Antillen (2e generatie)	–	1,04	1,06	1,06
Suriname (2e generatie)	–	0,97	1,15	1,55 *
Turkije (2e generatie)	–	1,05	1,02	0,92
Overig W (2e generatie)	–	0,99	1,05	0,86
Overig NW (2e generatie)	–	1,05	1,06	1,54
Nagelkerke R2	0,62	0,59	0,62	0,45

~ $p \leq 0,10$; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

[^] Zie bijlage 3 voor het volledige model.

^{^^} Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

De effectparameters zoals die zijn gepresenteerd in tabel 8.6, kunnen we allereerst vergelijken met de effectparameters zoals die al zijn besproken in tabel 8.2, waar de effectparameters voor etnische verschillen in de duur van

gevangenisstraf werden weergegeven waarbij niet gecontroleerd is voor de samenhang met delict-, dader- en proceskenmerken. Duidelijk is dat in verreweg de meeste gevallen de effectparameters in tabel 8.6 veel kleiner zijn

Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf

dan in tabel 8.2. Dit geeft aan dat een belangrijk deel van de verschillen tussen etnische groepen in de duur van gevangenisstraf wordt veroorzaakt door de samenhang met de delict-, dader- en proceskenmerken.

In tabel 8.6 is echter ook duidelijk te zien dat de waarde van die effectparameters voor het 2007 cohort in de meeste gevallen nog groter zijn dan 1. Voor deze populatie van veroordeelden geldt dus dat ook nadat rekening is gehouden met diverse delict-, dader- en proceskenmerken voor (eerstegeneratie)allochtone verdachten een langere gevangenisstraf opgelegd krijgen dan autochtone verdachten. De duur van de opgelegde gevangenisstraf is voor personen met een eerstegeneratie Turkse etniciteit 11% langer dan voor autochtoon Nederlandse verdachten. Op basis van de analyses op de gegevens van het 2007 cohort kan dan ook worden geconcludeerd dat de 'gemeten' overige straftoemingsfactoren omtrent delict, verdachte en proces in belangrijke mate de etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting verklaren, maar dat die deels in stand blijven. Overigens zijn de etnische verschillen bij de duur van de gevangenisstraf veel kleiner dan bij de kansen op gevangenisstraf (zie hoofdstuk 7).

Hetzelfde geldt voor het RISc-bestand: nu rekening wordt gehouden met diverse delict-, dader- en proceskenmerken zijn de herkomsteffecten weliswaar kleiner dan in het ongecontroleerde model van tabel 8.2, maar sommige etnische verschillen zijn niet helemaal

verdwenen. De strafduur voor bijvoorbeeld eerstegeneratie Turken is nog altijd 19% hoger dan die voor autochtone daders. En tweedegeneratie Marokkanen werden in het ongecontroleerde model niet significant zwaarder bestraft dan autochtonen, maar in dit model wel: de duur van hun gevangenisstraf is 14% hoger dan die voor autochtone daders. Verder blijven de generatieverschillen opvallend: van geen enkele herkomstgroepering wordt zowel de eerstegeneratie als de tweedegeneratie zwaarder bestraft dan autochtone daders.

De resultaten van de analyses op de data van het Prison Project laten na controle enkele verschillen zien tussen autochtone en allochtone veroordeelden in de duur van de opgelegde gevangenisstraf. De extra strafduur van Surinamers is bijvoorbeeld 55% langer dan voor autochtonen en ook Marokkanen krijgen een langere straf.

Een mogelijke verklaring voor verschillen in patronen tussen databestanden in het wegvallen van etnisch gerelateerde verschillen is allereerst dat voor het RISc-bestand en het Prison Project-bestand voor sommige herkomstgroepen de aantallen casussen waarop de analyses worden gedaan relatief klein zijn waardoor statistisch significante verschillen – zeker gezien het grote aantal controlevariabelen – minder snel worden gevonden. Ten tweede is bij de analyses op het RISc-bestand en de Prison Project-data uitgebreider gecontroleerd voor met name dader- en proceskenmerken dan in het 2007 cohort. Ten derde zijn

de analyses op het RISC-bestand en de Prison Project data gebaseerd op selectievere verdachtenpopulaties.

8.5 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we de tweede centrale onderzoeksvraag beantwoord. Deze vraag luidt:

In hoeverre hangt de etniciteit van daders samen met de duur van de door de rechters opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf?

Het antwoord op deze vraag blijkt de zelfde vier geledingen te kennen als voor de analyses op de kans op gevangenisstraf (zie hoofdstuk 7). Een eerste antwoord is dat wanneer we zonder rekening te houden met andere straftoemingsfactoren (en dus ongecontroleerd) kijken naar de verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraffen, er substantiële en statistisch significante verschillen bestaan tussen etnische groepen: daders met een allochtone herkomst krijgen substantieel langere gevangenisstraf opgelegd.

Een tweede antwoord is dat wanneer we controleren voor de samenhang met veel 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken, de verschillen tussen de etnische groepen – en met name tussen de allochtonen en autochtonen – veel minder groot zijn dan in de ongecontroleerde analyses. De bestaande verschillen in opgelegde duur van gevangenisstraf worden dus – in belangrijke mate – veroorzaakt doordat de onderscheiden etnische groepen substantieel verschillen in de verdeling van straftoemingsfactoren en de diverse straftoemingsfactoren substantieel samenhangen met de duur van de gevangenisstraf die een rechter oplegt.

Een derde antwoord is dat ook na controle voor veel 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken er substantiële en statistisch significante verschillen blijven bestaan tussen de etnische groepen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf. In het 2007 cohort krijgen ook na controle voor de samenhang met overige 'gemeten' straftoemingsfactoren de meeste onderscheiden etnische groepen een langere gevangenisstraf opgelegd dan autochtonen. In het RISC-bestand krijgen eerstegeneratie Turken, Antillianen en overig westerse allochtonen en tweedegeneratie Marokkanen langere gevangenisstraf dan autochtone Nederlanders. En in de Prison Project-data krijgen tweedegeneratie Marokkanen en Surinamers ook na diezelfde controle nog een statistisch significant langere gevangenisstraf opgelegd in vergelijking met autochtone Nederlanders.

Een vierde antwoord is dat deze studie geen uitsluitend kan geven over de verklaring van het feit dat de etnisch gerelateerde verschillen deels blijven bestaan na controle voor de samenhang met veel 'gemeten' straftoemingsfactoren. In deze studie hebben we namelijk alleen kunnen controleren voor 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken. We

Etnisch gerelateerde verschillen in de duur van de opgelegde gevangenisstraf

hebben geen rekening kunnen houden met 'ongemeten' straftoemeteringsfactoren, stereotypering van etnische groepen op basis van statistische kennis en overige stereotypering van etnische groepen (zie hoofdstuk 3).

Het is van belang om in toekomstig onderzoek verder te bekijken in hoeverre deze verschillen door de drie overige drie typen verklaringen worden veroorzaakt.

Conclusie

9.1 Samenvatting en conclusie

In deze studie staat de volgende vraag centraal:

In hoeverre is er sprake van verschillen in beslissingen van rechters over strafsoort (gevangenisstraf versus een andere straf) en strafmaat (duur van de gevangenisstraf) tussen daders met verschillende etniciteit?

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van uniek rijke en gedetailleerde onderzoeksgegevens, namelijk drie verschillende gegevensbestanden over alle veroordeelden in 2007, mensen bij wie de RISC is afgenomen in de periode 2005-2007 en gedetineerden in het Prison Project. In bovenstaande bestanden is niet alleen gedetailleerde informatie bekend over de etniciteit van daders (bijvoorbeeld de mogelijkheid om zowel eerste- als tweedegeneratieallochtonen te onderscheiden), maar ze bevatten ook zeer uitgebreide gegevens over andere delict-, dader- en proceskenmerken

waarvan kan worden verondersteld dat ze samenhangen met de straftoemeting door rechters. Dat betekent een belangrijke vooruitgang ten opzichte van eerder Nederlands onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in straftoemeting. Eerder straftoemetingsonderzoek in ons land is veelal gebaseerd op een bepaald type delict, weinig gedetailleerde data en minder geavanceerde onderzoeksmethoden.

Een belangrijke kracht van het huidige onderzoek is dat meerdere bestanden met gedetailleerde gegevens over de strafzaak en de dader worden geanalyseerd door gebruik te maken van geavanceerde onderzoeksmethoden. Hierdoor kunnen de verbanden tussen etniciteit en straftoemeting nauwkeuriger worden ingeschat, kan meer inzicht worden verkregen in de robuustheid van de resultaten en is de generaliseerbaarheid van de bevindingen groter dan in voorgaand straftoemetingsonderzoek.

Het antwoord op de centrale onderzoeksvraag blijkt vier geledingen te kennen. Een

eerste antwoord is dat wanneer we zonder rekening te houden met andere straftoemingsfactoren (en dus ongecontroleerd) kijken naar de verschillen in straftoemeting (kansen op en duur van gevangenisstraf), er substantieel en statistisch significante verschillen bestaan tussen etnische groepen: daders met een allochtone herkomst krijgen substantieel vaker en langere gevangenisstraffen opgelegd. Echter, ook wat betreft overige straftoemingsfactoren geldt dat zij op allerlei facetten verschillen tussen etnische dadergroepen. Daders van niet-Nederlandse afkomst staan ook voor andere delicten terecht (o.a. vaker drugsdelicten), hebben vaker al eerder een gevangenisstraf opgelegd gekregen, zijn vaker en langer voorlopig gehecht, ontkennen vaker en zijn minder vaak vrouw. Het is dus de vraag in hoeverre etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting blijven bestaan wanneer we in het onderzoek rekening houden met deze overige straftoemingsfactoren. Deze overige straftoemingsfactoren vormen wellicht een logische verklaring voor de hierboven beschreven etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting.

Een tweede antwoord is dat wanneer we rekening houden met veel 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken, de verschillen tussen de etnische groepen – en met name tussen de allochtonen en autochtonen – veel minder groot zijn dan in de ongecontroleerde analyses. De bestaande verschillen in straftoemeting worden dus – in belangrijke mate –

veroorzaakt doordat de onderscheiden etnische groepen substantieel verschillen in de verdeling van Straftoemingsfactoren en de diverse straftoemingsfactoren substantieel een rol spelen binnen de soort en duur van de straf die de rechter oplegt.

Wanneer we de resultaten verder in ogenschouw nemen, blijken onder andere delictkenmerken en eerder genomen beslissingen over voorlopige hechtenis belangrijke voorspellers voor de kans en duur van de gevangenisstraf te zijn.

Een derde antwoord is dat ook na controle voor veel 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken er substantiële en statistisch significante verschillen blijven bestaan tussen de etnische groepen in de opgelegde straffen.¹ Hiermee sluiten de bevindingen van het huidige onderzoek aan bij eerdere resultaten van Nederlandse studies. In alle studies die sinds 1976 verschenen zijn, werden namelijk etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting gevonden (zie hoofdstuk 4).

Een vierde antwoord is dat deze studie geen uitsluitsel kan geven over de verklaring van het feit dat de etnisch gerelateerde verschillen deels blijven bestaan nadat rekening is gehouden met veel 'gemeten' straftoemingsfactoren. In deze studie hebben we namelijk alleen rekening gehouden met 'gemeten' delict-, dader- en proceskenmerken. We hebben geen rekening kunnen houden met 'ongemeten' straftoemingsfactoren, stereotypering van etnische groepen op basis van

statistische kennis en overige stereotypering van etnische groepen (zie hoofdstuk 3). De *focal concerns*-theorie, een veelgebruikte theorie binnen het straftoemetingsonderzoek, benadrukt dat etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting op kunnen treden omdat stereotiepe beelden, wel of niet gebaseerd op statistische informatie over bepaalde dadergroepen, een rol spelen binnen de straftoemetingsbeslissing. Verwacht wordt dat stereotiepe attributies op grond van daderkenmerken door rechters worden gebruikt om de verwijtbaarheid en gevaarlijkheid van de dader zo volledig mogelijk in te schatten. Uit het huidige onderzoek blijkt dat het inderdaad mogelijk is dat dergelijke processen een rol spelen bij het nemen van beslissingen in het strafproces, want ook al hebben rechters kennis van veel sociale omstandigheden en andere straftoemetingsfactoren, etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting blijven bestaan. Deze verschillen staan op gespannen voet met het gelijkheidsbeginsel en het verbod op discriminatie. Binnen het huidige onderzoek kan echter niet worden vastgesteld of 'ongemeten' straftoemetingsfacto-

ren ten grondslag liggen aan de overgebleven etnische verschillen en om preciezer vast te stellen wat nu de oorzaak is van deze verschillen, is toekomstig onderzoek van belang.

9.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Met deze studie is een grote stap vooruit gezet op het gebied van Nederlands onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen bij de straftoemeting. Toch moeten de resultaten van het huidige onderzoek met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, omdat er sprake is van een aantal beperkingen. We besteden kort aandacht aan elk van deze tekortkomingen en doen suggesties voor toekomstig onderzoek.

Een eerste aanbeveling voor toekomstig onderzoek is om nog meer straftoemetingsfactoren erin te betrekken. Het betreft dan factoren die 'ongemeten' waren in onderhavig onderzoek. Hoewel we rekening hebben gehouden met een breed scala aan overige straftoemetingsfactoren, is het uiteraard onmogelijk in

1. Verschillen in resultaten tussen de gegevensbestanden kunnen worden verklaard door de populatie die centraal stond, de overige straftoemetingsfactoren en hoe etnisch gerelateerde verschillen gemeten zijn. Zo staan in het 2007 cohort alle veroordeelden in dat jaar centraal, gaat het RiSC-bestand alleen over die daders waar een RiSC is afgenomen voorafgaand aan de strafzitting en werden binnen het Prison Project alleen daders geselecteerd die minimaal drie weken in het Huis van Bewaring zaten. Aangezien de straftoemetingsvrijheid bij met name deze laatste groep beperkt is – de meeste daders zullen een gevangenisstraf opgelegd krijgen – is het minder goed mogelijk dat etnisch gerelateerde verschillen in die dadergroep optreden. Verder zou er minder sprake kunnen zijn van etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting in het RiSC-bestand en in het Prison Project-bestand, omdat daar uitgebreider dan in het 2007 cohort rekening gehouden kon worden met sociale omstandigheden van de dader. Tot slot kunnen in het 2007 cohort alleen eerstegeneratieallochtonen van autochtonen worden onderscheiden, terwijl in de andere bestanden (ook) tweedegeneratieallochtonen van autochtonen worden onderscheiden. In het 2007 cohort kunnen tweedegeneratieallochtonen niet worden onderscheiden, waardoor ze als autochtoon in de analyse zijn meegerekend. Aangezien de verwachting is dat allochtonen zwaarder worden gestraft, leidt dit tot een onderschatting van de gevonden verschillen.

observationeel onderzoek om rekening te houden met *alle* kenmerken die potentieel van belang zijn. In de huidige studie is bijvoorbeeld geen rekening gehouden met het gedrag van de verdachte tijdens de zitting en met de taal die de dader sprak.² Verder hadden we geen gegevens tot onze beschikking over delictomstandigheden, kenmerken van het slachtoffer, kenmerken van de persoon van de rechter en de kwaliteit van de advocaat.

Ook de interactie tussen de verdachte, zijn raadsman, de officier van justitie en de rechter valt buiten het bereik van dit onderzoek, terwijl te verwachten is dat de bovengenoemde factoren een rol spelen bij de straftoemeting. Toekomstig onderzoek zou daar zeker aandacht aan moeten besteden.

Een tweede aanbeveling voor toekomstig onderzoek is om er niet alleen naar te streven om meer relevante straftoemetingsfactoren in de studie te betrekken, maar ook de *interacties* tussen die factoren te onderzoeken. Etniciteit kan immers ook in combinatie met andere factoren samenhangen met de straftoemeting. Zo zou etniciteit met name bij bepaalde sociale groepen een rol kunnen spelen. Uit Amerikaans onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat vooral *werkloze Afro-Amerikaanse* en *Latijns-Amerikaanse mannen* zwaarder worden bestraft (Spohn & Holleran, 2000). Door in toekomstig onderzoek aandacht te besteden aan de rol die etniciteit in combinatie met andere factoren bij de straftoemeting speelt, kan meer inzicht worden verkregen in

de meer subtiele manier waarop etniciteit een rol kan spelen. Zo kan niet alleen duidelijk worden *of* etniciteit een rol speelt bij de straftoemeting, maar ook *voor wie* en in *welke omstandigheden*.

Een derde aanbeveling is om informatie over het beslissingsproces bij straftoemeting direct bij de betrokken rechters te verzamelen. In dit onderzoek staat de beslissing van rechters centraal, maar met rechters zelf is nooit gesproken. Door in toekomstig onderzoek interviews bij rechters af te nemen, kan meer inzicht worden verkregen in de achtergrond van etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting. Is het misschien zo dat rechters denken dat allochtonen een straf anders zien of anders ervaren dan autochtonen en schatten zij de effectiviteit van straffen voor hen anders in? In ieder geval zou op die manier meer inzicht kunnen worden gekregen in de overwegingen die rechters maken bij het opleggen van straffen. Het ingewikkelde hieraan is dat rechters zich niet per se bewust hoeven te zijn van het onderscheid dat ze eventueel maken naar de etniciteit van de verdachte. Bovendien is het mogelijk dat rechters sociaal-wenselijke antwoorden op vragen geven. Een oplossing hiervoor zou mogelijk zijn om via experimenteel onderzoek bij rechters de invloed van etniciteit op straftoemeting vast te stellen. Men zou rechters bijvoorbeeld een fictieve zaak kunnen voorleggen waarbij ze gevraagd worden een straf op te leggen. De zaken zullen dan in het experiment overall hetzelfde zijn, maar één kenmerk zal dan

2. Indirect is hier in de Prison Project gegevens overigens wel rekening mee gehouden aangezien iedereen in dat gegevensbestand Nederlands spreekt.

worden gemanipuleerd: de etniciteit van de verdachte. Een voordeel van dergelijk onderzoek is dat soortgelijke zaken met elkaar vergeleken worden.

Een vierde aanbeveling voor toekomstig onderzoek is om etniciteit eventueel (ook) op een andere manier te operationaliseren. In deze studie is de etniciteit van de daders vastgesteld aan de hand van het geboorteland van henzelf en/of van hun ouders. Het geboorteland omvat echter zeker niet het hele concept wat veelal onder etniciteit wordt verstaan. Etniciteit kent immers vooral ook een culturele component, waarbij het erom gaat dat een groep mensen dezelfde normen en waarden, gebruiken en taal delen. Hoewel deze culturele component een rol zou kunnen spelen bij de straftoematingsbeslissing van de rechter, is het om praktische redenen buiten het bereik van dit onderzoek gevallen. Toekomstig onderzoek naar etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting doet er goed aan om het culturele aspect van etniciteit wel in de studie te betrekken. Met kwalitatieve onderzoeksmethoden kan dat culturele aspect beter tot zijn recht komen (zie bijvoorbeeld ook Wiersinga, 2002).

Een vijfde aanbeveling is dat bij de rechterlijke beslissing niet alleen patronen in de onvoorwaardelijke gevangenisstraf worden bestudeerd – waarop in de huidige studie wel is gefocust – maar dat ook alternatieve strafsoorten daarin worden betrokken, zoals voor-

waardelijke gevangenisstraf, taakstraf (voorwaardelijk en onvoorwaardelijk) of boete. De praktijk van Nederlandse straftoemeting is er namelijk één waarbij deze verschillende strafsoorten kunnen worden opgelegd en ook in combinatie met elkaar. Dat laatste vindt in de praktijk ook veel plaats (Kalidien & De Heer-de Lange, 2013). In deze context is het mogelijk dat er tussen de genoemde strafopties een 'uitruil' plaatsvindt. Zo bleek uit recent onderzoek onder verdachten waarbij een RISc-rapportage was opgesteld (Van Wingerden & Van Wilsem, 2014) dat onder een aantal groepen die vaker de onvoorwaardelijke gevangenisstraf kregen opgelegd, er juist minder vaak sprake was een taakstraf. Dit gold bijvoorbeeld ook voor eerstegeneratieallochtonen. Om de reikwijdte van deze 'uitruil'-bevinding nader vast te stellen, moet toekomstig onderzoek zich richten op andere populaties, zoals tweedegeneratieallochtonen en verdachten die buiten de RISc-populatie vallen. Daarnaast verdient het aanbeveling om de onderliggende motivering voor dergelijke strafopleggingskeuzes nader te beschouwen. Liggen er voor sommige allochtonen bijvoorbeeld taalbeperkingen aan ten grondslag, waardoor deze daders de taakstraf niet adequaat kunnen uitvoeren – zodat in een dergelijk geval sneller naar gevangenisstraf wordt teruggegrepen? Of ontbreekt bijvoorbeeld een vaste verblijfplaats, die de mogelijkheden voor straffen met bijzondere voorwaarden kan beperken – en dus eerder tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf leidt? Mogelijk vormen dergelijke praktische overwegingen,

die ook in het algemene *focal concerns*-model worden onderscheiden, een reden voor de keuzes die bij straftoemeting worden gemaakt – en die voor allochtonen tot andere straffen kunnen leiden dan voor autochtonen.

Een zesde – en laatste – aanbeveling die we formuleren, betreft het doen van onderzoek naar beslissingen van andere beslissers in de strafrechtsheten, naast de rechters. De straftoemetingsbeslissing van de rechter is weliswaar een belangrijke stap, maar deze beslissing wordt voorafgegaan en gevolgd door veel andere beslissingen door andere actoren in de strafrechtsheten. Wanneer etnisch gerelateerde verschillen bijvoorbeeld al eerder

optreden in het strafproces en eerdere beslissingen de straftoemetingsbeslissing beïnvloeden, zullen deze verschillen per definitie opnieuw bij de straftoemetingsbeslissing worden gevonden tenzij kan worden gecontroleerd voor deze eerdere beslissing(en) (Engen et al., 2002). Dit zou impliceren dat het mogelijk is dat de etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting die in het huidige onderzoek werden gevonden mogelijk al eerder in het proces zijn ontstaan. Dit blijkt ook uit bijlage C. Voor toekomstig onderzoek is het daarom aan te bevelen meer aandacht te besteden aan eerdere beslissingen in het strafproces.

Literatuur

Albonetti, C. A. (1991). An integration of theories to explain judicial discretion. *Social Forces*, 38, 247-266.

Albrecht, H.- J. (1997). Sentencing and punishment in Germany. In M. Tonry & K. Hatlestad (Eds.), *Sentencing reform in overcrowded times: A comparative perspective* (pp. 181-187). New York: Oxford University Press.

Ashworth, A. (2005). *Sentencing and Criminal Justice* (5th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Ashworth, A., Von Hirsch, A. & Roberts, J. (2009). *Principled Sentencing: Readings on Theory and Policy*. Oxford: Hart Publishing.

Berghuis, A. C. (1992). De harde en de zachte hand – een statistische analyse van verschillen in sanctiebeleid. *Trema*, 15, 84-93.

Berghuis, A. C. & Mak, M. (2002). *De Straftoemeting in Nederland van 1995 tot en met 2001*. Den Haag: ministerie van Justitie.

Berghuis, A. C. & Tigges, L. C. M. (1981). *Voorlopige Hechtenis: Toepassing, Schorsing en Zaken met Lange Duur*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.

Bijleveld, C. & Elffers, H. (2010). Sekse en straftoemeting. Een experiment. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52, 365-373.

Blalock, H. M. (1967). *Toward a Theory of Minority Group Relations*. New York: Wiley.

Blom, M., Oudhof, J., Bijl, R. V. & Bakker, B. F. M. (2005). *Verdacht van Criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken*. Den Haag: WODC, CBS.

Blume, J. H., Eisenberg, T. & Wells, M. T. (2004). Explaining death row's population and racial composition. *Cornell Law Faculty Publications*. Paper 231.

Bosma, J. J. (1985). *Allochtonen en Straftoemeting. Straftoemeting aan allochtonen en Nederlanders voor het delict eenvoudige diefstal*. Doctoraalscriptie sociologie Rijksuniversiteit Groningen.

Bovenkerk, F. (red.) (1978). *Omdat Zij Anders Zijn: Patronen van Rasdiscriminatie in Nederland*. Meppel: Boom.

Bridges, G. S., Crutchfield, R. D. & Simpson, E. (1987). Crime, social structure, and criminal punishment: White and nonwhite rates of imprisonment. *Social Problems*, 34, 345-361.

Brown, M. C. & Warner, B. D. (1992). Immigrants, urban politics, and policing in 1900. *American Sociological Review*, 57, 293-305.

Bullock, H. A. (1961). Significance of the racial factor in the length of prison sentences. *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 52, 411-417.

Bushway, S. & Piehl, A. (2001). Judging judicial discretion: Legal factors and racial discrimination in sentencing. *Law & Society Review*, 35, 733-764.

CBS (2012). *Jaarrapport Integratie 2012*. Den Haag: CBS.

CBS (2013). Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering, 1 januari. Geraadpleegd via: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/PrintView.aspx?DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D4=0&D5=2-4,11,38,46,95-96,137,152,178,182,199,220,237&D6=0,4,8,12,16-17&HDR=T,G2,G3,G5&STB=G1,G4&P=T&PF=A4&ORN=Landscape&PCOL=Off&CMTP=Off&CMTI=Off> (3 December 2013).

Chambliss, W. J. & Seisman, R. B. (1971). *Law, Order and Power*. Reading: Addison-Wesley.

Chiricos, T. & Crawford, C. (1995). Race and imprisonment: A contextual assessment of the evidence. In D. F. Hawkins (Ed.), *Ethnicity, race, and crime: Perspectives across time and place* (pp. 281-309). Albany: State University of New York Press.

Crow, M. S. (2005). *Florida's Evolving Sentencing Policy: An Analysis of the Impact of Sentencing Guidelines Transformations*. Electronic Theses, Treatises and Dissertations. Paper 2995 (<http://diginole.lib.fsu.edu/etd/2995>).

Dagevos, J. (2007). Arbeid en inkomen. In J. Dagevos & M. Gijsberts (Eds.), *Jaarrapport integratie 2007* (pp. 131-162). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

De Keijser, J. W. (2000). *Punishment and Purpose. From Moral Theory to Punishment in Action*. Leiden: Thela Thesis.

De Roos, T. (2011). Strenger straffen kan werken. *Sociale Vraagstukken*. Beschikbaar via: <http://www.socialevraagstukken.nl/site/2011/05/22/strenger-straffen-kan-werken/>

Demuth, S. & Steffensmeier, D. (2004). The impact of gender and race-ethnicity in the pretrial release process. *Social Problems*, 51, 222-242.

Dolfing, M. & Van Tubergen, F. (2005). Bensaïdi of Veenstra? Een experimenteel onderzoek naar discriminatie van Marokkanen in Nederland. *Sociologie*, 1, 407-422.

Duker, M. (2003). *Legitieme Straftoemeting. Een Onderzoek naar de Legitimiteit van de Straftoemeting in het Licht van het Gelijkheidsbeginsel, het Democratiebeginsel en het Beginsel van een Eerlijke Procesvoering*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Eisenstein, J., Flemming, R. & Nardulli, P. (1988). *The Contours of Justice: Communities and their Courts*. Boston: Little, Brown.

Engbersen, G., Van der Leun, J. & De Boom, J. (2007). The fragmentation of migration and crime in the Netherlands. In M. Tonry (Ed.), *Crime and justice: A review of research* (Vol. 35, pp. 389-452). Chicago: Chicago University Press.

Engen, R. L., Steen, S. & Bridges, G. S. (2002). Racial disparities in the punishment of youth: A theoretical and empirical assessment of the literature. *Social Problems*, 49, 194-220.

English, B. (2006). Blind or biased? Justitia's susceptibility to anchoring effects in courtroom based on given numerical representations. *Law & Policy*, 28, 497-514.

Feldmeyer, B. & Ulmer, J. T. (2011). Racial / ethnic threat and federal sentencing. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48, 238-270.

Fishman, G., Rattner, A. & Turjeman, H. (2006). Sentencing outcomes in a multinational society: When judges, defendants and victims can be either Arabs or Jews. *European Journal of Criminology*, 3, 69-84.

Gijsberts, M. & Vervoort, M. (2007). Wederzijdse beeldvorming. In J. Dagevos & M. Gijsberts (Eds.), *Jaarrapport Integratie 2007* (pp. 282-308). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Griffin, T. & Wooldredge, J. (2006). Sex-based disparities in felony dispositions before versus after sentencing reform in Ohio. *Criminology*, 44, 893-923.

Hagan, J. (1974). Extra-legal attributes and criminal sentencing: An assessment of a sociological viewpoint. *Law & Society Review*, 8, 357-384.

Hagendoorn, L. (1995). Intergroup biases in multi-group systems: The perception of ethnic hierarchies. *European Review of Social Psychology*, 6, 461-479.

Hipp, J. R., Tita, G. E. & Boggess, L. N. (2009). Intergroup and intragroup violence: Is violent crime an expression of group conflict or social disorganization? *Criminology*, 47, 521-564.

Huebner, B. M. & Bynum, T. S. (2006). An analysis of parole decision making using a sample of sex offenders: A focal concerns perspective. *Criminology*, 44, 961-991.

Jeffries, S. & Bond, C. (2009). Does indigeneity matter?: Sentencing indigenous offenders in South Australia's higher courts. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 42, 47-71.

Johnson, G. B. (1941). The negro and crime. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 217, 93-104.

Johnson, B. D. (2006). The multilevel context of criminal sentencing: Integrating judge- and county-level influences. *Criminology*, 44, 259-298.

Johnson, B. D. & Betsinger, S. (2009). Punishing the "modal minority": Asian-American criminal sentencing outcomes in Federal district courts. *Criminology*, 47, 1045-1090.

Johnson, B. D., Van Wingerden, S. & Nieuwbeerta, P. (2010). Sentencing homicide offenders in the Netherlands: Offender, victim, and situational influences in criminal punishment. *Criminology*, 48, 981-1018.

Jongman, R. & Schilt, T. (1976). Gelet op de persoon van de verdachte... *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie*, 6, 273-287.

Kalidien, S. N. & De Heer-de Lange, N. E. (2013). *Criminaliteit en Rechtshandhaving 2012. Ontwikkelingen en Samenhangen*. Den Haag: Boom Lemma.

Kaut, P. M. (2002). Location, location, location: Interdistrict and intercircuit variation in sentencing outcomes for federal drug-trafficking offenses. *Justice Quarterly*, 19, 633-671.

Keij, I. (2000). Standaarddefinitie allochtonen. *Index*, 10, 24-25.

Kleck, G. Racial discrimination in criminal sentencing: A critical evaluation of the evidence with additional evidence on the death penalty. *American Sociological Review*, 46, 783-805.

Komen, M. & Van Schooten, E. (2006). Allochtone jongeren gemiddeld langer vast. *Nederlands Juristenblad*, 25, 1352-1355.

Komen, M. & Van Schooten, E. (2009). Ethnic disparities in Dutch juvenile justice. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 7, 85-106.

Kramer, J. H. (2009). Mandatory sentencing guidelines: The framing of justice. *Criminology & Public Policy*, 8, 313-321.

Kurlychek, M. & Johnson, B. D. (2004). The juvenile penalty: A comparison of juvenile and young adult sentencing outcomes in criminal court. *Criminology*, 42, 485-517.

Lemert, E. & Rosberg, J. (1948). *The Administration of Justice to Minority Groups in Los Angeles County*. Berkeley/Los Angeles: University of California Press.

Lin, J., Grattet, R. & Petersilia, J. (2010). "Back-end sentencing" and reimprisonment: Individual, organizational, and community predictors of parole sanctioning decisions. *Criminology*, 48, 759-795.

- Linckens, P. & De Looft, J. (2013). *Gevangeniswezen in Getal 2008-2012*. Den Haag: ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Liska, A. E., Logan, J. R. & Bellair, P. E. (1998). Race and violent crime in suburbs. *American Sociological Review*, 63, 27-38.
- Macionis, J., Peper, B. & Van der Leun, J. P. (2010). *De Samenleving. Kennismaking met de Sociologie*. Amsterdam: Pearson Education.
- Miethe, T. & Moore, C. (1985). Socioeconomic disparities under determinate sentencing systems: A comparison of preguideline and postguideline practices in Minnesota. *Criminology*, 23, 337-363.
- Mitchell, O. (2005). A meta-analysis of race and sentencing research: Explaining the inconsistencies. *Journal of Quantitative Criminology*, 21, 439-466.
- Nauta, B., Moolenaar, D. E. G. & Van Tulder, F. P. (2011). Hoofdstuk 10. Kosten van criminaliteit. In: S. N. Kalidien, N. E. De Heer-de Lange & M. M. Van Rosmalen (Eds.), (pp. 241-270). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Nieuwbeerta, P., Nagin, D. S. & Blokland, A. A. J. (2007). Het meten van effecten van gevangenisstraf op crimineel gedrag in een niet-experimentele studie. *Mens & Maatschappij*, 82, 272-299.
- Nieuwbeerta, P., Nagin, D. S. & Blokland, A. A. J. (2009). Assessing the impact of first-time imprisonment on offenders' subsequent criminal career development: A matched samples comparison. *Journal of Quantitative Criminology*, 25, 227-257.
- Peeters, M., De Vries, S. & Hijmans van den Berg, A. (2007). Werk en gezondheid bij allochtone werknemers. In M. Peeters, S. de Vries & A. Hijmans van den Bergh (Eds.), *De Psychologie van Arbeid en Gezondheid* (pp. 435-448). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Pridemore, W. A. (2008). A methodological addition to the cross-national empirical literature on social structure and homicide: A first test of the poverty-homicide thesis. *Criminology*, 46, 133-154.
- Quinney, R. (1973). *Critique of the Legal Order: Crime Control in a Capitalist Society*. Little Brown: Boston.

Roberts, J. & Doob, A. (1997). Race, ethnicity and sentencing. In M. Tonry. (Ed.), *Ethnicity, crime, and immigration: Comparative and cross-national perspectives. Crime and Justice: An Annual Review of Research* (Vol. 21, pp. 469-523). Chicago: University of Chicago Press.

Rovers, B. (1999). *Klassenjustitie. Overzicht van Onderzoek naar Selectiviteit in de Nederlandse Strafrechtketen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Scheepers, P. L. H. & Eisinga, R. (1991). Vooroordelen van Nederlanders? In P. L. H. Scheepers & R. Eisinga (Eds.), *Etnocentrisme in Nederland: Vooroordelen van Nederlanders over Nederlanders en Etnische minderheden* (pp. 343-358). Nijmegen: Katholieke Universiteit.

Scheepers, P. L. H., Eisinga, R. & Linssen, L. (1994). Etnocentrisme in Nederland: Veranderingen bij kansarme categorieën? *Sociologische Gids*, 3, 185-201.

Schuyt, P. M. (2009). *Verantwoorde Straftoemeting*. Deventer: Kluwer.

Sellin, T. (1941). The negro criminal. A statistical note. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 140, 52-64.

Sieben, I. & Linssen, L. (2009). Logistische regressie analyse: een handleiding. Geraadpleegd via www.ru.nl/publish/pages/525898/logistischeregressie.pdf.

Smith, D. J. (1997). Ethnic origins, crime and criminal justice in England and Wales. In M. Tonry (Ed.), *Ethnicity, crime, and immigration: Comparative and cross-national perspectives. Crime and Justice: An Annual Review of Research* (Vol. 21, pp. 101-182). Chicago: University of Chicago Press.

Snowball, L. & Weatherburn, D. (2007). Does racial bias in sentencing contribute to indigenous overrepresentation in prison? *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 40, 272-290.

Spohn, C. (2000). Thirty years of sentencing reform: The quest for a racially neutral sentencing process. In J. Horney (Ed.), *Policies, processes, and decisions of the criminal justice system* (Vol. 3, pp. 427-501). Washington D. C.: National Institute of Justice.

Spohn, C. & Holleran, D. (2000). The imprisonment penalty paid by young, unemployed black and Hispanic male offenders. *Criminology*, 38, 281-306.

Steffensmeier, D. & Demuth, S. (2001). Ethnicity and judges' sentencing decisions: Hispanic-black-white comparisons. *Criminology*, 39, 145-178.

Steffensmeier, D. & Demuth, S. (2006). Does gender modify the effects of race-ethnicity on criminal sanctioning? Sentences for male and female white, black, and Hispanic defendants. *Journal of Quantitative Criminology*, 22, 241-261.

Steffensmeier, D., Kramer, J. H. & Streifel, C. (1993). Gender and imprisonment decisions. *Criminology*, 31, 411-416.

Steffensmeier, D., Kramer, J. H. & Ulmer, J. T. (1995). Age differences in sentencing. *Justice Quarterly*, 12, 701-719.

Steffensmeier, D., Ulmer, J. T. & Kramer, J. (1998). The interaction of race, gender, and age in criminal sentencing: The punishment cost of being young, black, and male. *Criminology*, 36, 763-797.

Stevens, L. (2010). Voorlopige hechtenis en vrijheidsstraf. De rechter voor voldongen feiten? *Nederlands Juristenblad*, 24, 1520-1525.

Timmerman, H., Bosma, J. & Jongman, R. (1986). Minderheden voor de rechter. *Tijdschrift voor Criminologie*, 28, 57-72.

Tonry, M. (1997). Ethnicity, crime and immigration. In M. Tonry (Ed.), *Ethnicity, crime, and immigration: Comparative and cross-national perspectives. Crime and justice: An Annual Review of Research* (Vol. 21, pp. 1-29). Chicago: University of Chicago Press.

Turk, A. T. (1969). *Criminality and the Legal Order*. Chicago: Rand McNally.

Ulmer, J. (1997). *Social Worlds of Sentencing: Court Communities under Sentencing Guidelines*. Albany: State University of New York Press.

Ulmer, J. T. (2012). Recent developments and new directions in sentencing research. *Justice Quarterly*, 29, 1-40.

Ulmer, J. T., Eisenstein, J. & Johnson, B. D. (2010). Trial penalties in federal sentencing: Extra-guidelines factors and district variation. *Justice Quarterly*, 27, 560-592.

Ulmer, J. & Johnson, B. (2004). Sentencing in context: A multilevel analysis. *Criminology*, 42, 137-177.

Ulmer, J. T. & Kramer, J. H. (1998). The use and transformation of formal decision-making criteria: Sentencing guidelines, organizational contexts, and case processing strategies. *Social Problems*, 45, 248-267.

Unnever, J. D. & Hembroff, L. A. (1988). The prediction of racial/ethnic sentencing disparities: An expectation states approach. *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 25, 53-82.

Uunk, W. (2003). The cultural integration of immigrants in the Netherlands: A description and explanation of modern attitudes of Turks, Moroccans, Surinamese, Antilleans, and the indigenous population. In L. Hagendoorn, J. Veenman & W. Vollebergh (Eds.), *Integrating immigrants in the Netherlands, cultural versus socio-economic integration* (pp. 199-233). Aldershot: Ashgate Publishing.

Van der Werff, C. & Van der Zee-Nefkens, A. A. (1978). *Strafrechtelijke Vervolging en Bestrafing van Nederlanders en Buitenlanders*, WODC Onderzoek en Beleid 2. Den Haag: Staatsuitgeverij.

Van der Woude, M. A. H. & Van der Leun, J. P. (2013). De Nederlandse veiligheidscultuur als katalysator voor etnisch profileren? *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 3, 123-136.

Van Koppen, P. J. & De Keijser, J. W. (2002). Beslissende rechters. In P. J. van Koppen, D. J. Hessing, H. Merckelbach & H. F. M. Crombag (red.), *Het recht van binnen: Psychologie van het recht*. Deventer: Kluwer.

Van Ours, J. C. & Veenman, J. (2003). The educational attainment of second-generation immigrants in The Netherlands. *Journal of Population Economics*, 16, 739-753.

Van Sandick, J. C. F. (1933). *De Straftoemeting. Statistisch Onderzoek naar de Straftoemeting in 1929 Vergeleken met die van 1913*. Den Haag: Nijhoff.

Van Tubergen, F. (2006). *Immigrant Integration: A Cross-National Study*. New York: LFB Scholarly Publishing.

Van Tulder, F. (2005). Is de rechter zwaarder gaan straffen? *Trema*, 1, 1-5.

Van Tulder, F. (2011). De straffende rechter, 2000-2009. *Nederlands Juristenblad*, 24, 1544-1550.

Van Wingerden, S. G. C. (2014), *Sentencing in the Netherlands. Taking risk-related offender characteristics into account*. Den Haag: Eleven Publishing International.

Van Wingerden, S. G. C., Moerings, M. & Van Wilsem, J. A. (2011). *Recidiverisico en Straftoemeting*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

Van Wingerden, S. G. C. & Nieuwbeerta, P. (2006a). *De Vervolging en Berechting van Moord en Doodslag in Nederland, 1993-2004*. Leiden: Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving.

Van Wingerden, S. G. C. & Nieuwbeerta, P. (2006b). Ontwikkelingen in de lengte van gevangenisstraffen voor moord en doodslag: Een trend naar langere straffen. *Trema*, 8, 329-337.

Van Wingerden, S. G. C. & Nieuwbeerta, P. (2010). Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken. *Trema*, 33, 11-21.

Van Wingerden, S. G. C. & Van Wilsem, J. A. (2014). Straffen omvat meer dan gevangenisstraf. De effecten van daderkenmerken op de straftoemeting voor het gehele sanctiepakket. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56, 3-23. 10.1080/07418825.2014.902091

Van Wingerden, S. G. C., Wilsem J.A. van & Johnson B.D. (2014), Offender's personal circumstances and punishment: toward a more refined model for the explanation of sentencing disparities, *Justice Quarterly*, 1-34, DOI 10.1080/07418825.2014.902091.

Verberk, G., Scheepers, P. & Felling, A. (2002). Attitudes and behavioural intentions towards ethnic minorities. An empirical test of several theoretical explanations for the Dutch case. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2, 197-217.

Von Hirsch, A. (1976). *Doing Justice: The Choice of Punishments*. New York: Hill and Wang.

Weenink, D. (2007). De invloed van de etniciteit van jonge verdachten op beslissingen van het openbaar ministerie. *Sociologie*, 3, 291-322.

Weenink, D. (2009). Explaining ethnic inequality in the juvenile justice system. *British Journal of Criminology*, 49, 220-242.

Wermink, H., Apel, R., Nieuwbeerta, P. & Blokland, A. A. J. (2011). Het incapacitatie-effect van de eerste gevangenisstraf: een gematchte vergelijking. *Mens & Maatschappij*, 86, 233-256.

Wermink, H., Apel, R., Nieuwbeerta, P. & Blokland, A. A. J. (2013). The incapacitation effect of first-time imprisonment: A matched samples comparison. *Journal of Quantitative Criminology*, 29, 579-600.

Wermink, H., Blokland, A. A. J., Nieuwbeerta, P., Nagin, D. & Tollenaar, N. (2010). Comparing the effects of community service and short-term imprisonment on recidivism: A matched samples approach. *Journal of Experimental Criminology*, 6, 325-349.

Wermink, H., Blokland, A. A. J., Nieuwbeerta, P. & Tollenaar, N. (2009). Recidive na werkstraffen en na gevangenisstraffen. Een gematchte vergelijking. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51, 211-227.

Wermink, H., De Keijser, J. W. & Schuyt, P. M. (2012). Verschillen in straftoemeting in soortgelijke zaken. Een kwantitatief onderzoek naar de rol van specifieke kenmerken van de dader. *Nederlands Juristenblad*, 87, 726-733.

Wheeler, S., Weisburd, D. & Bode, N. (1982). Sentencing the white-collar offender: Rhetoric and reality. *American Sociological Review*, 47, 641-659.

Wiersinga, H. C. (2002). *Nuance in Benadering. Culturele Factoren in het Strafproces*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Wooldredge, J. (2012). Distinguishing race effects on pre-trial release and sentencing decisions. *Justice Quarterly*, 29, 41-75.

Wortley, S. (2009). Introduction. The immigration-crime connection: Competing theoretical perspectives. *Journal of International Migration and Integration*, 10, 349-358.

Zatz, M. (1987). The changing forms of racial/ethnic biases in sentencing. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 24, 69-92.

Zatz, M. (2000). The convergence of race, ethnicity, gender, and class on court decisionmaking: Looking toward the 21st century. In J. Horney (Ed.). *Policies, processes, and decisions of the criminal justice system* (Vol. 3, pp. 3503-552). Washington, DC: National Institute of Justice.

Zoomer, O. J. (1981). *De Strafvordering en Straftoemeting in Gevallen van Zware Criminaliteit. Een Overzicht van de Jaren 1973-1976 en een Analyse van de Beslissingen van Officieren van Justitie*. Den Haag: Staatsuitgeverij.

Bijlagen – Tekst

Bijlage A

Kenmerken per gegevensbestand waarmee rekening is gehouden in de analyses

2007 cohort

De zwaarte van het delict is gebaseerd op de maximale strafdreiging. We onderscheiden de categorieën onbekend, tot en met 1 jaar, tot en met 2 jaar, tot en met 4 jaar, tot en met 6 jaar en langer dan 6 jaar. Dit is een indeling die ook door het WODC wordt gebruikt. Omdat de daders uit de onderzoeksgroep voor veel uiteenlopende delicten zijn veroordeeld, is het niet mogelijk om ieder wetsartikel afzonderlijk in het model op te nemen. Daarom worden de verschillende delicten ingedeeld in de volgende categorieën: bedreiging, bedrog, diefstal met geweld, eenvoudige diefstal, gekwalificeerde diefstal, heling, misdrijven tegen het leven, mishandeling, openbare orde, Opiumwet (harddrugs), Opiumwet (softdrugs), overig geweldsdelict, overig delict, valsheidsmisdrijven, verduistering, vernieling, wegenverkeerswet, wet wapens en munitie en zeden. Aangezien in 0,5% van de zaken geen delictinformatie bekend is,

nemen we ook de categorie 'onbekend' op. We includeren het type delict op deze manier in het model, omdat in eerder onderzoek is aangegeven dat het een striktere controle biedt voor de zwaarte van de zaak dan wanneer alleen de zwaarte van het delict in het model wordt opgenomen (Steffensmeier et al., 1993). Het aantal delicten waarvoor iemand is veroordeeld wordt in de analyses meegenomen als een continu kenmerk. De combinatie van strafdreiging, aantal en type delicten geeft een indicatie van de ernst van de delicten waarvoor de verdachte is veroordeeld.

Verder wordt er rekening gehouden met het geslacht van de veroordeelde. Leeftijd wordt opgedeeld in verschillende categorieën, zodat het toegelaten wordt dat het effect van leeftijd mogelijk niet lineair is (zie Steffensmeier et al., 1995). De criminele voorgeschiedenis, het aantal eerdere geregistreerde veroordelingen, wordt gemeten over de

afgelopen vijf jaar waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een veroordeling voor vermogens-, gewelds- en overige delicten. Ook wordt er rekening mee gehouden of iemand al eerder een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd heeft gekregen. In eerder onderzoek wordt beargumenteerd dat op die manier beter onderscheid gemaakt kan worden tussen daders met een serieuze criminele voorgeschiedenis versus daders die zijn veroordeeld voor de kleinere vergrijpen (Griffin & Wooldredge, 2006). We controleren ook voor het arrondissement waar de strafoplegging heeft plaatsgevonden en onderscheiden Alkmaar, Almelo, Amsterdam, Arnhem, Assen, Breda, Den Bosch, Den Haag, Dordrecht, Groningen, Haarlem, Leeuwarden, Maastricht, Middelburg, Roermond, Rotterdam, Utrecht, Zutphen, Zwolle/Lelystad en overig arrondissement.¹ Op deze manier wordt rekening gehouden met eventuele interarrondissementsverschillen (Johnson & Betsinger, 2009). We houden ook rekening met door welke soort rechtbank de persoon is veroordeeld, of iemand in voorlopige hechtenis zat voorafgaand aan de strafzitting en de duur van de voorlopige hechtenis. Verwacht wordt dat verdachten die in voorlopige hechtenis zitten een grote kans hebben om tot een gevangenisstraf veroordeeld te worden (zie Stevens, 2010). In de analyse van de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf controleren we er ook voor of deze gevangenisstraf in combinatie met een maatregel is opgelegd. Dit wordt niet gedaan in de analyse van de kans van de gevangenisstraf,

omdat voor die personen de kans op een gevangenisstraf 100% is.

RISc-bestand

Voor wat betreft de delictkenmerken is de zwaarte van het delict gebaseerd op de maximale strafdreiging, waarin wettelijke strafverzwarende of -verlichtende omstandigheden zoals poging, medeplichtigheid en samenloop zijn verdisconteerd. Daarnaast is van het zwaarste delict opgenomen welk type delict het is. Er worden 14 categorieën onderscheiden: bedreiging, diefstal met geweld, zeden, levensdelicten, overige geweldsdelicten, valsheidsmisdrijven, diefstal, gekwalificeerde diefstal, overige vermogensdelicten, vernieling, misdrijven tegen de openbare orde, opiumdelicten, verkeersdelicten en overige delicten. Ook het aantal delicten waarvoor de verdachte wordt veroordeeld, is meegenomen.²

Voor wat betreft de daderkenmerken is – naast herkomst – rekening gehouden met het geslacht, de leeftijd ten tijde van het plegen van het delict en de criminele voorgeschiedenis. De operationalisatie hiervan is vergelijkbaar met het 2007 cohort. Ook wordt er rekening mee gehouden of iemand al eerder veroordeeld was tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf in de vijf jaar voorafgaand aan de huidige detentie. Verder worden de sociale omstandigheden van de verdachte in het model opgenomen. Deze sociale omstandigheden komen overeen met de levensgebied-

1. De categorie 'overig arrondissement' is relatief klein en omvat met name die zaken die in de data als 'anders' waren gecategoriseerd.
2. Om te voorkomen dat uitschieters de onderzoeksresultaten vertekenen, is het aantal delicten hoger dan 3 gecodeerd naar 3.

Kenmerken per gegevensbestand waarmee rekening is gehouden in de analyses

den die met behulp van de RISc in kaart worden gebracht om het recidiverisico in te schatten: wonen,³ opleiding en werk, financiën, relaties met partner en familie, relaties met vrienden, drugsgebruik, alcoholgebruik, emotioneel welzijn, denkpatronen, gedrag en vaardigheden en houding. Van iedere RISc-schaal, die uit meerdere items bestaat, is de gemiddelde schaalscore gebruikt.

Ook worden proceskenmerken in het model opgenomen. Hieronder vallen het arrondissement waarin de rechtszaak (in eerste instantie) wordt behandeld, of er voorlopige hechtenis is toegepast, de duur van het voorarrest (in maanden) en of de verdachte het delict ontkent.

Prison Project

De zwaarte van het delict is gebaseerd op de maximale strafdreiging die kan variëren van 0 tot 30 jaar. Het type delict wordt gemeten door 20 verschillende typen delicten te onderscheiden, afpersing, bedreiging, bedrog, diefstal met geweld, eenvoudige diefstal, gekwalificeerde diefstal, gemeengevaarlijke delicten, heling, misdrijven tegen het leven, mishandeling, openbare orde, Opiumwet (harddrugs), Opiumwet (softdrugs), overig, valsheidsmisdrijven, verduisteren, vernieling, Wet wapens en munitie, zeden en zeldzame delicten die in dit gegevensbestand minder

dan vijf keer voorkwamen. We houden ook rekening met voor hoeveel delicten de dader is veroordeeld en of er sprake was van medeplegen (art. 47 Sr).

Leeftijd wordt opgedeeld in vijf categorieën en we houden rekening met de criminele voorgeschiedenis van de veroordeelden (vergelijkbare operationalisatie als bij 2007 cohort). Ook wordt er rekening mee gehouden of iemand al eerder veroordeeld was tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf in de vijf jaar voorafgaand aan de huidige detentie. Verder wordt ook rekening gehouden met de leeftijd ten tijde van de eerste veroordeling.

Wat betreft de sociale omstandigheden wordt in het model opgenomen of het opleidingsniveau van de veroordeelde hoog was. Daarnaast wordt in het model opgenomen of de veroordeelde een voltijdopleiding volgde ten tijde van de arrestatie. Van de arbeidsmarktpositie van de veroordeelde konden vijf categorieën onderscheiden worden, maar door collineariteitsproblemen includeren we alleen of de veroordeelde werkloos was of niet. Ook houden we rekening met het maandinkomen⁴ waar het natuurlijke logaritme van wordt genomen vanwege de scheve verdeling. Voordat we het kenmerk op deze manier transformeren, tellen we eerst 0,5 bij alle waarden op, zodat de veroordeelden die geen inkomen hadden ook in de analyses kunnen worden

3. Omdat informatie over de woonsituatie voor relatief veel delinquenten ontbrak, is de schaalscore van 'wonen' voor deze mensen op 0 gezet en is er een dummyvariabele aangemaakt die aangeeft of de informatie bij de delinquent wel of niet aanwezig is.
4. Waarden boven 100.000 worden eerst als missende waarde genoteerd, zodat de resultaten niet worden vertekend door extreme waarden (N = 2) en vervolgens worden voor diegenen die actief waren op de arbeidsmarkt de missende waarde op dit kenmerk getransformeerd naar de gemiddelde waarde om het aantal missende waarden te verminderen (N = 35).

meegenomen. Ook houden we er rekening mee of de veroordeelde een uitkering kreeg ten tijde van de arrestatie en of de veroordeelde ooit actief is geweest op de arbeidsmarkt.

Verder houden we er rekening mee of de veroordeelde zwervend of dakloos was of woonde bij wisselende familieleden/vrienden/kennissen ten tijde van de arrestatie. Wat betreft de gezondheid houden we er eerst rekening mee of de verdachte zelf aangeeft of hij in slechte of zeer slechte gezondheid verkeert als antwoord op de vraag: 'Hoe is over het algemeen uw gezondheid?'

Ten tweede houden we er rekening mee of de veroordeelde een chronisch gezondheidsprobleem heeft. De respondent heeft een chronisch gezondheidsprobleem wanneer 'ja' is aangevinkt bij een van de volgende chronische gezondheidsproblemen: suikerziekte (diabetes mellitus), te hoog cholesterolgehalte in het bloed, te hoge bloeddruk (hypertensie), chronische longziekte (zoals astma, bronchitis, emfyseem of CARA), chronisch hartfalen, reuma of artrose, hiv/aids, leverziekte of levercirrose, ernstige huidziekte (zoals psoriasis of chronisch eczeem).

Ten derde controleren we of de veroordeelde in de twaalf maanden voorafgaand aan de arrestatie last had van een van de volgende gezondheidsproblemen: hartkloppingen, ernstige hartkwaal of hartinfarct, beroerte of de gevolgen van een beroerte, vaatziekte,

migraine of andere ernstige hoofdpijn, maagzweer of een zweer aan twaalfvingerige darm, ernstige darmklachten (langer dan 3 maanden), vermoeidheid, hepatitis B of C, rugaandoening van hardnekkige aard of hernia, tuberculose (TB), kwaadaardige aandoening of kanker.

De respondenten werd ook gevraagd naar drugsgebruik in de 12 maanden voorafgaand aan de arrestatie. Problematisch drugsgebruik werd geïdentificeerd wanneer de respondent 'ja' antwoordde op een van de volgende vragen:

- Is er de afgelopen 12 maanden voor uw arrestatie een periode geweest waarin uw drugsgebruik herhaaldelijk uw werkzaamheden op school, op uw werk of thuis belemmerden?
- Kreeg u in de 12 maanden voor uw arrestatie door uw drugsgebruik herhaaldelijk problemen met familieleden of vrienden?
- Had u in de 12 maanden voor uw arrestatie zo'n sterke behoefte aan drugs dat u aan niets anders meer kon denken?
- Had het drugsgebruik in de 12 maanden voor uw arrestatie tot gevolg dat u belangrijke activiteiten – zoals sporten, naar school of naar werk gaan, of omgaan met familie of vrienden – opgaf of sterk verminderde?

Vergelijkbare vragen zijn gesteld over alcoholgebruik en de vragen zijn gebaseerd op items van het Composite International Diagnostic Interview (CIDI). Als laatste houden we er

Kenmerken per gegevensbestand waarmee rekening is gehouden in de analyses

rekening mee of iemand getrouwd was/een geregistreerde partner had en met het aantal kinderen.

Van de proceskenmerken controleren we voor het arrondissement en onderscheid wordt gemaakt tussen: Alkmaar, Almelo, Amsterdam, Arnhem, Assen, Breda, Den Bosch, Den Haag, Dordrecht, Groningen, Haarlem, Leeuwarden, Maastricht, Middelburg, Roermond, Rotterdam, Utrecht, Zutphen, Zwolle-Lelystad, onbekend. Ook wordt er rekening mee gehouden of iemand uit het Huis van Bewaring

is gestroomd voordat de straf in eerste aanleg is opgelegd en met het aantal dagen dat iemand in voorlopige hechtenis heeft gezeten. Verder houden we er rekening mee of de zaak door een politierechter is afgedaan of door de meervoudige kamer. Ook houden we er rekening mee of de verdachte werd bijgestaan door een pro-Deoadvocaat of door een advocaat die niet door de overheid was betaald. We houden er ook rekening mee of de verdachte op enig moment bij politie en/of justitie schuld heeft bekend aan het delict/de delicten waarvan die persoon wordt verdacht.⁵

5. Bij de analyses met de Prison Project-gegevens houden we er geen rekening mee of de gevangenisstraf is opgelegd in combinatie met een maatregel, want uit de data die beschikbaar waren, bleek dat dit slechts in twee gevallen was gebeurd.

Bijlage B

Arrondissemamentele verschillen in de rol van etniciteit bij straftoemeting

Om meer zicht te krijgen op eventuele concentratie van etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting, hebben we als aanvullende analyses ook alle analyses gedaan per arrondissement en per type strafkamer, dat wil zeggen: enkelvoudige strafkamer en meervoudige strafkamer. Bij de aanvullende analyses is onderscheid gemaakt tussen veroordeelden geboren in Nederland en veroordeelden geboren in het buitenland (als dichotoom kenmerk). De aanvullende analyses zijn alleen voor het 2007 cohort verricht, omdat het grote aantal zaken daar deze aanvullende analyses mogelijk maakt.

Wanneer wordt gecontroleerd voor dader-, delict- en proceskenmerken laten de resultaten van de aanvullende analyses (niet weergegeven) zien dat veroordeelden die geboren zijn in Nederland in ieder arrondissement minder kans hebben op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf in vergelijking met veroordeelden die in het buitenland zijn geboren. De resultaten laten ook zien dat in bijna alle arrondissementen relatief langere onvoorwaardelijke gevangenisstraffen worden opgelegd aan veroordeelden die in het buitenland zijn geboren. Alleen in de arrondissementen Alkmaar, Assen, Leeuwarden en Utrecht was dit niet het geval.

Ook is in de aanvullende analyses uitgesplitst naar beslissingen die in de enkelvoudige strafkamer zijn genomen en beslissingen in de meervoudige strafkamer. Deze aanvullende resultaten laten zien dat etnisch gerelateerde verschillen in de kans op gevangenisstraf worden gevonden in de enkelvoudige strafkamer en in de meervoudige strafkamer. Zowel in de enkelvoudige strafkamer als in de meervoudige strafkamer hebben veroordeelden die geboren zijn in Nederland relatief minder kans op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Ook blijkt dat in de enkelvoudige- én meervoudige strafkamer de duur van de opgelegde gevangenisstraf voor veroordeelden die in Nederland zijn geboren korter is dan voor veroordeelden die in het buitenland zijn geboren.

De aanvullende analyses waarbij we ze uitsplitsen naar arrondissement en per type strafkamer, bevestigen echter vooral de algemene conclusies van dit rapport en geven geen aanleiding tot extra aandacht voor speciale arrondissementen of type strafkamer. Daarom bespreken we de analyses van deze aanvullende analyses niet in de hoofdstuktekst van dit onderzoeksrapport.

Bijlage C

Etnisch gerelateerde verschillen al eerder in de strafrechtsketen

Dit onderzoek beperkt zich tot de bestudering van etnische verschillen in straftoemeting bij opleggen van straffen door de rechter. Het is echter de vraag in hoeverre deze verschillen niet ook al optreden in andere fasen van de strafrechtsketen. Hoewel deze vraag zich buiten de focus van onderhavig onderzoek ligt, hebben we hier toch een aantal aanvullende analyses naar gedaan. Gebruik makend van de gegevens van het RISC-bestand hebben we onderzocht of er sprake is van etnisch gerelateerde verschillen bij de strafeis van de officier van justitie en bij de beslissing van de rechter dat de verdachte schuldig is aan een strafbaar feit. Net als bij de eerdere analyses over de kans op gevangenisstraf en de duur van de opgelegde gevangenisstraf vergelijken we de resultaten van een (bivariaat) model waarin alleen de herkomst is opgenomen met die van een model waarin naast herkomst ook andere dader-, delict- en proceskenmerken zijn opgenomen. De resultaten zijn weergegeven in tabel A.

De resultaten van en conclusies over deze extra analyses komen zeer overeen met die van de hoofdanalyses: wanneer we zonder rekening te houden met de samenhang met

overige delict-, dader- en proceskenmerken, kijken naar etnisch gerelateerde verschillen, dan blijkt voor wat betreft de strafeis dat alle allochtone herkomstsgroeperingen een grotere kans hebben dat de officier gevangenisstraf eist dan autochtonen (zie het bovenste deel van de tabel).

Als we echter rekening houden met andere dader-, delict- en proceskenmerken (zie het onderste deel van de tabel), dan zien we dat de meeste verschillen in strafeisen tussen autochtonen en allochtonen sterk verminderen en veelal niet meer significant zijn. Wel hebben eerstegeneratie Antillianen en bijna alle tweedegeneratieverdachten nog altijd een grotere kans dat er gevangenisstraf wordt geëist – ook na controle voor de samenhang met andere straftoemetingsfactoren. Deze verschillen zijn echter al veel minder groot dan ongecontroleerd het geval was. Mogelijk worden deze verschillen dan ook verklaard door straftoemetingsfactoren die in dit onderzoek niet ‘gemeten’ zijn. Toekomstig onderzoek waarin informatie over (meer) straftoemetingsfactoren bekend is, moet hierover uitsluitsel geven.

Tabel A Etnisch gerelateerde verschillen bij eerdere beslissingen in het strafproces (ongecontroleerd en gecontroleerd).

	Kans op gevangenisstraf geëist (N = 14.045)			Duur van de geëiste gevangenisstraf (N = 6.363)		Kans op veroordeling (N = 22.343)	
	%	OR		Dagen	OR	%	OR
<i>Ongecontroleerd</i>							
Nederland (ref.)	40			420		96	
Marokko (1e generatie)	54	1,79 ***		402	1,02	96	0,92
Ned. Antillen (1e generatie)	58	2,04 ***		573	1,32 ***	97	1,29
Suriname (1e generatie)	49	1,43 ***		461	1,09	96	0,93
Turkije (1e generatie)	45	1,24 *		632	1,12 ***	94	0,60 **
Overig W (1e generatie)	44	1,18		498	1,16 ~	94	0,58 ***
Overig NW (1e generatie)	50	1,48 ***		424	1,02	94	0,56 ***
Marokko (2e generatie)	64	2,72 ***		395	1,05	97	1,19
Ned. Antillen (2e generatie)	61	2,34 ***		381	0,86	97	1,32
Suriname (2e generatie)	64	2,62 ***		477	1,16	96	0,81
Turkije (2e generatie)	59	2,14 ***		494	1,09	95	0,69
Overig W (2e generatie)	46	1,26 **		434	1,02	96	1,03
Overig NW (2e generatie)	52	1,61 **		423	1,19	96	0,96

~ $p \leq 0,10$; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

^ De variabelen waarvoor gecontroleerd is, zijn dezelfde als in bijlage 1 en 2. Volledige resultaten kunnen worden opgevraagd bij de auteurs.

Tabel A Etnisch gerelateerde verschillen bij eerdere beslissingen in het strafproces (ongecontroleerd en gecontroleerd).

	Kans op gevangenisstraf geëist (N = 14.045)		Duur van de geëiste gevangenisstraf (N = 6.363)		Kans op veroordeling (N = 22.343)	
	%	OR	Dagen	OR	%	OR
<i>Gecontroleerd</i> ^						
Nederland (ref.)						
Marokko (1e generatie)		1,12		1,02		1,24
Ned. Antillen (1e generatie)		1,25 ~		1,05 ~		1,14
Suriname (1e generatie)		1,08		0,92		0,95
Turkije (1e generatie)		1,16		1,05		0,91
Overig W (1e generatie)		1,09		1,13		0,67 *
Overig NW (1e generatie)		1,15		0,97 ~		0,80
Marokko (2e generatie)		1,26 ~		1,07		1,17
Ned. Antillen (2e generatie)		1,81 *		0,96		1,06
Suriname (2e generatie)		1,47 **		0,97		0,82
Turkije (2e generatie)		1,43 *		1,14		0,71
Overig W (2e generatie)		1,25 *		1,00		1,04
Overig NW (2e generatie)		0,99		1,11		0,98

~ $p \leq 0,10$; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

^ De variabelen waarvoor gecontroleerd is, zijn dezelfde als in bijlage 1 en 2. Volledige resultaten kunnen worden opgevraagd bij de auteurs.

Bijlagen – Tabellen

Bijlage 1

Effectparameters van logistische regressiemodel voor kansen op gevangenisstraf (gecontroleerd) (volledig model)

	Effectparameters (odds ratio's)			
	2007 cohort [^] (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)		Prison Project (N = 1.506)
Nederland (ref.)				
Marokko (1e generatie)	1,65	1,30	~	–
Ned. Antillen (1e generatie)	1,29	1,26		–
Suriname (1e generatie)	1,57	1,01		–
Turkije (1e generatie)	1,39	1,04		–
Overig W (1e generatie)	3,60	1,11		–
Overig NW (1e generatie)	3,56	1,24		–
Marokko (2e generatie)	–	1,35		1,50 ~
Ned. Antillen (2e generatie)	–	1,62		1,35
Suriname (2e generatie)	–	1,36	~	0,95
Turkije (2e generatie)	–	1,70	**	1,58
Overig W (2e generatie)	–	1,27	~	1,36
Overig NW (2e generatie)	–	0,93		0,72

~ $p \leq 0,10$; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

[^] Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

^{^^} Bij de analyses van het Prison Project-bestand wordt de rechtbank 'Assen' automatisch ook op referentiecategorie gezet.

	Effectparameters (odds ratio's)		
	2007 cohort [^] (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project (N = 1.506)
Daderkenmerken			
Wonen onbekend		1,45 *	
Opleiding en werk	–	1,08	–
Financiën	–	1,11	–
Relaties met partner en familie	–	0,95	–
Relaties met vrienden	–	1,15	–
Drugsgebruik	–	1,02	–
Alcoholgebruik	–	1,05	–
Emotioneel welzijn	–	0,91	–
Denkpatronen, gedrag en vaardigheden	–	1,12	–
Houding	–	1,23 *	–
Hoog opleidingsniveau	–	–	1,61
Voltijdopleiding	–	–	1,05
Werkloos	–	–	0,77
Inkomen (per maand)	–	–	0,98
Nooit actief op de arbeidsmarkt	–	–	0,73
Uitkering	–	–	0,93
Dak/thuisloos	–	–	1,73 ~
Ongezonder	–	–	0,99
Chronisch gezondheidsprobleem	–	–	1,06
Gezondheidsprobleem (<12 mnd)	–	–	0,94
Problematisch drugsgebruik	–	–	0,90
Problematisch alcoholgebruik	–	–	1,07
Gehuwd/geregistreerde partner	–	–	0,61
# kinderen	–	–	0,94

~ p ≤ 0,10; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

[^] Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

^{^^} Bij de analyses van het Prison Project-bestand wordt de rechtbank 'Assen' automatisch ook op referentiecategorie gezet.

Bijlage 1

Effectparameters van logistische regressiemodel voor kansen
op gevangenisstraf (gecontroleerd) (volledig model)

	Effectparameters (odds ratio's)				
	2007 cohort [^] (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)		Prison Project (N = 1.506)	
Delictskenmerken					
Overig geweldsdelict	2,26	1,00		–	
Mishandeling	0,59	ref.		1,03	
Diefstal met geweld	1,69	1,45	*	1,35	
Valsheidsmisdrijven	3,20	1,38		6,36	*
Eenvoudige diefstal	1,46	1,79	***	0,82	
Gekwalificeerde diefstal	ref.	1,21		ref.	
Verduistering	0,96	–		8,12	~
Bedrog	1,15	–		1,17	
Heling	1,00	–		0,64	
Overig vermogensdelict	–	1,76	***	–	
Openbare orde	0,50	1,01		1,42	
Vernieling	0,48	0,74		0,90	
Overig	0,41	1,19		2,18	~
Wegenverkeerswet	0,29	1,63	~	–	
Opiumwet (harddrugs)	3,60	–		1,11	
Opiumwet (softdrugs)	0,89	–		1,64	
Opiumwet	–	1,32	~	–	
Wet wapens en munitie	0,52	–		7,89	***
Delict < 5 observaties	–	–		5,05	~
Afpersing	–	–		2,84	~
Gemeengevaarlijke delicten	–	–		0,44	
Zwaarte van het delict					
Strafdreiging t/m 1 jaar	0,54	0,54	*	–	
Strafdreiging t/m 2 jaar	0,40	0,62	*	–	
Strafdreiging t/m 4 jaar	0,51	0,67	**	–	
Strafdreiging t/m 6 jaar	0,82	0,82	~	–	
Strafdreiging > 6 jaar (ref.)				–	
Maximale strafdreiging	–	–		1,24	***
Maximale strafdreiging onbekend	–	0,78		–	
#feiten in uitgangzaak	1,22	1,15	***	1,29	***
Medeplegen	–	–		1,28	

~ p ≤ 0,10; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

[^] Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

^{^^} Bij de analyses van het Prison Project-bestand wordt de rechtbank 'Assen' automatisch ook op referentiecategorie gezet.

	Effectparameters (odds ratio's)			
	2007 cohort [^] (N = 89.147)	RISc (N = 20.841)	Prison Project (N = 1.506)	
Proceskenmerken				
<i>Arrondissement</i>				
Alkmaar	0,77	0,97	0,63	
Almelo	1,04	1,26	0,65	
Amsterdam	0,69	0,61	***	0,80
Arnhem	0,62	0,72	*	1,99
Assen ^{^^}	0,68	1,14		
Breda	0,95	1,01		1,71
Den Bosch	1,05	0,98		2,35
Den Haag (ref.)				
Dordrecht	1,29	1,01		2,35
Groningen	0,51	0,96		0,45
Haarlem	2,38	1,28	*	0,50 ~
Leeuwarden	0,85	1,50	*	1,01
Maastricht	0,93	0,60	*	2,39
Middelburg	0,73	1,21		0,33
Rechtbank overig	1,24	1,38	~	–
Roermond	1,11	0,97		4,27 ~
Rotterdam	1,24	1,09		1,89 ~
Utrecht	1,09	1,19		0,23
Zutphen	0,92	0,80		1,47
Zwolle-Lelystad	0,57	1,01		1,24
Overig				
Enkelvoudige kamer (ref.)		–		
Meervoudige kamer	1,16	–		2,75 ***
Gerechtshof	4,50	–		–
Voorlopige hechtenis	7,37	2,39	***	–
Duur voorlopige hechtenis	1,06	9,51	***	0,99 ***
Vrijlating uit voorlopige hechtenis	–	–		0,15 ***
Pro-Deoadvocaat	–	–		0,80
Ontkennen	–	1,05		1,18
Constante	0,05	0,03	***	0,12 ***
Pseudo-Nagelkerke R2	0,69	0,83		0,43

~ p ≤ 0,10; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

[^] Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

^{^^} Bij de analyses van het Prison Project-bestand wordt de rechtbank 'Assen' automatisch ook op referentiecategorie gezet.

Bijlage 2

Doorberekende kansen op gevangenis- straf voor specifieke zaken (puntschatting en betrouwbaarheidsintervallen)

	Scenario 1: Mishandeling			Scenario 2: Gekwalificeerde diefstal			Scenario 3: Opiumwet (soft- en harddrugs)		
	2007 Cohort	RISc	Prison Project	Cohort 2007	RISc	Prison Project	Cohort 2007	RISc	Prison Project
Nederland (ref.)	4	6	72	7	7	71	8	8	75
Eerste generatie									
Marokko	7 (6-8)	8 (7-9)	–	11 (9-12)	9 (8-10)	–	13 (11-14)	10 (9-11)	–
Ned. Antillen	5 (5-6)	7 (6-8)	–	9 (8-10)	9 (8-10)	–	10 (9-12)	10 (8-11)	–
Suriname	6 (6-7)	6 (5-7)	–	10 (9-12)	7 (6-8)	–	12 (11-14)	8 (7-9)	–
Turkije	6 (5-7)	6 (5-7)	–	9 (8-11)	7 (6-9)	–	11 (9-13)	8 (7-9)	–
Overig W	13 (12-14)	7 (6-8)	–	21 (19-22)	8 (7-9)	–	24 (22-26)	9 (7-10)	–
Overig NW	13 (12-14)	7 (6-8)	–	21 (19-22)	9 (8-10)	–	24 (22-26)	9 (8-11)	–
Tweede generatie									
Marokko	–	8 (7-9)	79 (70-86)	–	9 (8-11)	79 (70-86)	–	10 (9-12)	82 (74-88)
Ned. Antillen	–	9 (7-13)	78 (56-90)	–	11 (8-15)	77 (55-90)	–	12 (9-16)	80 (60-92)
Suriname	–	8 (7-9)	71 (57-82)	–	9 (8-11)	70 (57-81)	–	10 (9-12)	74 (61-84)
Turkije	–	10 (8-11)	80 (68-89)	–	11 (10-13)	80 (67-88)	–	12 (10-15)	83 (71-90)
Overig W	–	7 (7-8)	78 (63-88)	–	9 (8-10)	77 (62-87)	–	10 (9-11)	80 (67-89)
Overig NW	–	6 (4-7)	65 (43-82)	–	7 (5-9)	64 (42-82)	–	7 (5-10)	68 (46-84)

NB: de vetgedrukte cijfers geven de kans op gevangenisstraf weer. De cijfers tussen haakjes geven het betrouwbaarheidsinterval weer. De drie scenario's verschillen alleen met elkaar voor wat betreft het delict. De zaken waarvoor de kansen zijn berekend hebben verder dezelfde kenmerken:

- *Cohort 2007*: een zaak waar de verdachte 22-30 jaar is, bestraft is in een enkelvoudige kamer, maximale strafdreiging van 4 tot en met 6 jaar, mishandeling, man, Den Haag, geen voorarrest, niet eerder veroordeeld tot gevangenisstraf, gemiddeld aantal feiten in de uitgangszaak, gemiddelde criminele voorgeschiedenis.
- *RISc*: een zaak waarin de dader man is, 22-30 jaar is, gemiddelde scores heeft op de sociale omstandigheden (RISc-schalen) en op de criminele voorgeschiedenis, niet eerder in de gevangenis gezeten, het delict bekend. Verder gaan we ervan uit dat de zaak in het arrondissement Den Haag is behandeld, dat de verdachte voor een gemiddeld aantal feiten terechtstond en dat er geen sprake was van voorlopige hechtenis.
- *Prison Project*: Den Haag, gekwalificeerde diefstal, 22-30 jaar, geen sprake van medeplegen, niet eerder veroordeeld tot gevangenisstraf, geen sprake van volledige ontkenning, niet uitgestroomd uit voorlopige hechtenis voordat de straf in eerste aanleg werd opgelegd, niet getrouwd of een geregistreerde partner, geen problematisch alcoholgebruik, geen problematisch drugsgebruik, geen serieus gezondheidsprobleem, geen chronisch gezondheidsprobleem, de gezondheid van de mensen is bekend, geen sprake van een slechte gezondheid, geen sprake van een zwervend bestaan, geen uitkering, geen voltijdopleiding, niet werkloos, opleiding is niet hoog, heeft ooit gewerkt, gemiddelde maximale strafdreiging, gemiddelde leeftijd bij aanvang, gemiddeld aantal feiten in de uitgangszaak, gemiddelde criminele voorgeschiedenis, gemiddelde duur in voorarrest, gemiddeld aantal kinderen, gemiddeld maandinkomen, meervoudige kamer, pro-Deadvocaat.

Bijlage 3

Effectparameters van OLS-regressieanalyses voor de duur van de gevangenisstraf (gecontroleerd) (volledig model)

	Effectparameters			
	2007 cohort	RISc	Prison Project	
	Totale duur (N = 15.889)	Totale duur (N = 9.699)	Totale duur (N = 1.506)	Extra duur (N = 925)
Nederland (ref.)				
Marokko (1e generatie)	1,06	1,00	–	–
Ned. Antillen (1e generatie)	1,08	1,08 *	–	–
Suriname (1e generatie)	0,94	1,02	–	–
Turkije (1e generatie)	1,11	1,19 ***	–	–
Overig W (1e generatie)	1,07	1,14 **	–	–
Overig NW (1e generatie)	1,19	1,04	–	–
Marokko (2e generatie)	–	1,14 **	1,16 *	1,36 *
Ned. Antillen (2e generatie)	–	1,04	1,06	1,06
Suriname (2e generatie)	–	0,97	1,15	1,55 *
Turkije (2e generatie)	–	1,05	1,02	0,92
Overig W (2e generatie)	–	0,99	1,05	0,86
Overig NW (2e generatie)	–	1,05	1,06	1,54

~ p ≤ 0,10; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

^ Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

	Effectparameters					
	2007 cohort		RISc		Prison Project	
	Totale duur (N = 15.889)	Totale duur (N = 9.699)		Totale duur (N = 1.506)	Extra duur (N = 925)	
Daderkenmerken						
18 – 21 jaar	0,90	0,89	***	0,91	~	0,84
22 – 30 jaar (ref.)						
31 – 40 jaar	1,06	1,05	*	1,08		1,13
41 – 50 jaar	1,08	1,08	**	1,01		1,04
Ouder dan 50 jaar	1,08	1,07	~	0,89		1,00
Vrouw	0,85	0,83	***	–		–
# vermogensdelicten (5 jaar)	1,00	0,99		0,95	***	1,01
# geweldsdelicten (5 jaar)	1,00	1,01		0,96		0,95
# overige delicten (5 jaar)	0,98	1,00		1,03	~	1,04
Eerdere gevangenisstraf	1,17	1,00		1,15	**	1,15
Leeftijd bij eerste veroordeling	–			1,00		1,01
Wonen	–	1,03		–		–
Wonen onbekend	–	1,28	***	–		–
Opleiding en werk	–	1,01		–		–
Financiën	–	1,12	***	–		–
Relaties met partner en familie	–	0,97	~	–		–
Relaties met vrienden	–	1,18	***	–		–
Drugsgebruik	–	0,93	***	–		–
Alcoholgebruik	–	0,93	***	–		–
Emotioneel welzijn	–	0,93	***	–		–
Denkpatronen, gedrag en vaardigheden	–	0,92	**	–		–
Houding	–	1,02		–		–
Hoog opleidingsniveau	–	–		1,18		1,00
Voltijdopleiding	–	–		0,95		1,11
Werkloos	–	–		0,96		0,93
Inkomen (per maand)	–	–		1,00		1,01
Nooit actief op de arbeidsmarkt	–	–		0,97		1,10
Uitkering	–	–		1,01		0,95
Dak/thuisloos	–	–		1,04		1,04
Ongezonder	–	–		0,99		0,88
Chronisch gezondheidsprobleem	–	–		1,00		1,07
Gezondheidsprobleem (< 12 mnd)	–	–		0,98		0,97
Problematisch drugsgebruik	–	–		1,01		1,03
Problematisch alcoholgebruik	–	–		0,97		0,85
Gehuwd/geregistreerde partner	–	–		0,92		0,98
# kinderen	–	–		1,04		1,11 ~

~ p ≤ 0,10; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

^ Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

Bijlage 3

Effectparameters van OLS-regressieanalyses voor de duur van
de gevangenisstraf (gecontroleerd) (volledig model)

	Effectparameters				
	2007 cohort	RISc	Prison Project		
	Totale duur (N = 15.889)	Totale duur (N = 9.699)	Totale duur (N = 1.506)	Extra duur (N = 925)	
Delictkenmerken					
Zeden	1,58	1,61 ***	1,27 *	1,06	
Bedreiging	1,04	0,95	1,42 **	1,82	~
Misdrijven tegen het leven [^]	2,77	2,12 ***	1,28 *	1,36	
Overig geweldsdelict	1,75	1,67 ***	–	–	
Mishandeling	0,97	(ref.)	1,19 *	1,29	
Diefstal met geweld	1,72	1,66 ***	1,05	1,09	
Valsheidsmisdrijven	1,47	1,80 ***	1,17	0,81	
Eenvoudige diefstal	0,58	1,01	0,77 **	0,78	
Gekwalificeerde diefstal (ref.)		1,17 ***			
Verduistering	0,74	–	1,89 *	3,92 **	
Bedrog	1,11	–	1,61 *	2,94	~
Heling	0,73	–	1,03	2,21	
Overig vermogensdelict	–	1,42 ***	–	–	
Openbare orde	0,96	1,20 ***	1,09	1,06	
Vernieling	0,70	0,75 *	0,81	0,25 *	
Overig	1,10	1,37 ***	1,21	1,33	
Wegenverkeerswet	0,61	3,40 ***	–	–	
Opiumwet (harddrugs)	2,05	–	1,06	1,35	
Opiumwet (softdrugs)	1,23	–	1,51 **	2,10 *	
Opiumwet	–	1,41 ***	–	–	
Wet wapens en munitie	0,91	–	2,66 ***	3,37 **	
Delict < 5 observaties	–	–	2,38 **	2,98	~
Afpersing	–	–	1,38 *	1,40	
Gemeengevaarlijke delicten	–	–	0,58 ***	0,40 *	
Zwaarte van het delict					
Strafdreiging t/m 1 jaar	0,89	0,44 ***	–	–	
Strafdreiging t/m 2 jaar	0,55	0,63 ***	–	–	
Strafdreiging t/m 4 jaar	0,81	0,55 ***	–	–	
Strafdreiging t/m 6 jaar	0,83	0,71 ***	–	–	
Strafdreiging > 6 jaar (ref.)			–	–	
Maximale strafdreiging	–	–	1,14 ***	1,24 ***	
Maximale strafdreiging onbekend	–	0,85	–	–	
#feiten in uitgangszaak	1,14	1,16 ***	1,08 ***	1,11 ***	
Medeplegen	–	–	1,12	1,04	

~ p ≤ 0,10; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

[^] Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

	Effectparameters			
	2007 cohort	RISc	Prison Project	
	Totale duur (N = 15.889)	Totale duur (N = 9.699)	Totale duur (N = 1.506)	Extra duur (N = 925)
Proceskenmerken				
<i>Arrondissement</i>				
Alkmaar	1,11	1,09 ~	1,02	0,90
Almelo	1,10	1,06	0,92	0,89
Amsterdam	1,16	1,04	1,00	0,72
Arnhem	1,13	1,19 ***	1,26 *	1,31
Assen	1,42	1,38 ***	1,25	1,31
Breda	1,07	1,02	1,06	1,75 *
Den Bosch	1,17	1,06	1,02	1,10
Den Haag (ref.)				
Dordrecht	1,18	1,49 ***	1,04	1,05
Groningen	1,34	1,04	1,19	1,48
Haarlem	1,39	1,15 ***	1,03	1,02
Leeuwarden	1,26	1,34 ***	1,32 *	1,19
Maastricht	1,31	1,32 ***	1,05	1,09
Middelburg	0,98	1,02	0,90	1,29
Rechtbank overig	1,67	1,22 ***	–	–
Roermond	1,26	0,99	1,32 *	0,59 ~
Rotterdam	1,27	1,09 *	1,10	0,89
Utrecht	1,15	1,06	0,88	0,82
Zutphen	1,13	1,02	1,10	1,60
Zwolle-Lelystad	1,12	1,49 ***	1,22 ~	1,54 ~
Overig				
Enkelvoudige kamer (ref.)		–		
Meervoudige kamer	1,91	–	2,08 ***	3,48 ***
Gerechtshof	3,50	–	–	–
Voorlopige hechtenis	1,16	0,66 ***	–	–
Duur voorlopige hechtenis	1,01	1,29 ***	1,00 ***	1,00 ***
Vrijlating uit voorlopige hechtenis	–	–	0,53 ***	0,51 ***
Maatregel bij gevangenisstraf	1,28	–	–	–
Pro-Deoadvocaat	–	–	0,93	0,97
Ontkennen	–	0,96 ~	1,14 **	1,55 ***
Constante	24,28	53,04 ***	25,31 ***	4,37 ***
Nagelkerke R2	0,62	0,59	0,62	0,45

~ p ≤ 0,10; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

^ Aangezien dit gegevensbestand informatie over een hele populatie bevat, worden de significantieniveaus niet vermeld.

Over de auteurs

Dr. Hilde Wermink is universitair docent bij het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden. Eerder publiceerde zij onder andere over de effecten van straffen op recidive en over het incapacitatie-effect van gevangenisstraffen. Samen met andere auteurs heeft zij eerder gepubliceerd over determinanten van straftoemeting.

Dr. mr. Sigrid van Wingerden is universitair docent bij het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden. Eerder publiceerde zij onder andere over de praktijk van de schadevergoeding voor slachtoffers, de straftoemeting bij moord en dood-

slag en de rol van het recidiverisico bij de straftoemeting.

Dr. Johan van Wilsem is universitair hoofd-docent bij het Instituut voor Strafrecht en Criminologie. Hij publiceerde eerder over straftoemeting, slachtofferschap en cyber-crime.

Prof. dr. Paul Nieuwbeerta is hoogleraar Criminologie bij het Instituut voor Strafrecht en Criminologie. Zijn publicaties hebben zich gericht op criminele carrières, effecten van gevangenisstraf, moord en doodslag en strafrechtelijke interventies.